

Capitolul I

BUNĂ DIMINEAȚA, DOMNULE PROFESOR!

La mijlocul scării, am întâlnit un elev care cobora. S-a înclinat respectuos și mi-a spus:

— Bună dimineața, domnule profesor!

Mi-am simțit deodată sufletul săgetat de fericire. Fără îndoială, faptul că în mâna dreaptă țineam catalogul m-a recomandat de la sine. Dar, probabil, mă măguleam eu cu gândul, aveam și aer de profesor. Semănam a profesor, ce mai?!

Am înclinat capul, surâzător:

— Bună dimineața, dragul meu!

Nu i-am adresat un cuvânt gratuit, de circumstanță. Nu! Băiatul îmi era într-adevăr tare drag, era doar primul elev care îmi spusese: *domnule profesor, bună dimineața, domnule profesor*, rostit în zorii celei dintâi zile de învățământ secundar din viața mea de dascăl.

.....

Venisem la liceul *Cantemir Vodă* la sfârșitul trimestrului I, ca suplinitor al unui mare profesor de Limba Română și Filozofie, Ion Nisipeanu, apreciat autor de manuale didactice.

Ales președinte al Sindicatului profesoriilor secundari, îi venea greu să se ocupe în același timp și de catedră, și de noua sa funcție. Și atunci l-a rugat pe profesorul Nicolae Cartojan, care predă, în afară de facultate, și la *Seminarul pedagogic universitar*, să-i recomande un licențiat tânăr, pentru suplinire.

Faptul că norocul mă alesese să-i țin locul unui profesor de talia lui Nisipeanu era pentru mine cea mai frumoasă carte de vizită. Fusesem primit la liceu cu multă simpatie de către profesorii vechi ai școlii, și mai cu seamă de către Vasile Șuteu, directorul de la *Cantemir*. Desigur, și pentru că cei mai mulți îl cunoșteau pe tatăl meu, institutorul. Atârna greu în balanță faptul că eram *neam de dascăl*, deci aveam o tradiție de învățământ în familie.

În ziua prezentării mele la catedră, cum era firesc, venise și Nisipeanu, ca să mă cunoască și să-mi dea indicațiile pe care le credea el de cuviință. A stat tot timpul cât mi-a vorbit cu mâna pe umărul meu, a mângâiere:

— Caută să meriți încrederea totală a lui Cartojan. Mi-a spus despre tine un cuvânt pe care eu până acum nu l-am mai auzit asociat la acela de profesor. Mi-a spus că ai talent. Dacă-i așa, și nu mă îndoiesc că este, caută să-l valorifici cât mai mult cu putință. Nu te dezamagi, orice s-ar întâmpla. Și să mai știi de la mine, care, în primul rând, sunt profesor de Pedagogie: caută să-ți rezolvi singur toate problemele, oricât ți s-ar părea de grele, pe loc, în clasă, cu propriile tale puteri.

— Am înțeles, domnule profesor!

M-a privit zâmbitor, așa cum mă privea uneori tata, când era mulțumit de mine. Mi-a strâns mâna într-adevăr cu o căldură părintească și era cât pe-acți, emoționat la culme, să mă aplec și să i-o sărut, așa cum făceam cu tatăl meu, chiar când mă întâlneam cu el pe stradă.

— Îți doresc succes... și dacă vei avea vreodată greutăți neașteptate, peste care nu vei putea trece singur, îmi spui *mie...*, nimănui altcuiva!

— Am înțeles, domnule profesor!

— Succes, Băjenarule! Și vorba noastră din bătrâni „să auzim de bine”.

— Să trăiți, domnule profesor!

Dar chiar de la prima oră de curs mi-a fost pus la încercare *tactul meu pedagogic*.

M-am oprit în fața clasei a IV-a de liceu (a VIII-a de astăzi), unde aveam oră, prima mea oră de profesor secundar. Prin ușă răzbătea un vacarm de nedescris. Am apăsat clanța, am deschis și am apărut în prag. Gălăgia n-a scăzut nici cu o jumătate de grad măcar, ci, dimpotrivă, s-a întetit. Am închis ușa încet, ca și cum mi-ar fi fost teamă să nu tulbur liniștea din clasă, dar nici n-am făcut bine primul pas spre catedră, când deodată a tâșnit lângă mine vocea răgușită a unui elev, strigând cât îl ținea gura:

— Împărate ceresc, mângâietorule, duhul adevărului...

Era prima oră de curs și pe atunci se obișnuia să se spună rugăciunea de dimineață. I-am făcut semn cu mâna și i-am șoptit punând degetul la buze:

— Un moment, te rog. Numai un moment!

M-am grăbit spre catedră. Am pus tacticos catalogul, am rămas în picioare și am început să zâmbesc, ca și cum aș fi fost amuzat de situație, deși fierbeam.

„Sunt eu oare chiar atât de scund, de neînsemnat”, îmi spuneam contrariat, „încât nu le impun nici un respect acestor puști?” Într-o frântură de clipă mi-a apărut în minte scriitorul Camil Petrescu, fostul meu profesor de la Lazăr, care nu avea o statură mai impozantă decât a mea. Ba, odată, la sfârșitul orei, când să iasă din clasa a IV-a, unul dintr-a VIII-a l-a întrebat, crezând că este elev:

— Bă, n-auzi, a ieșit profesorul ?

Iar Camil i-a răspuns amuzat:

— Chiar acum a ieșit!

„Hei, dragii mei, mi-am spus eu atunci orgolios, cu mine v-ați găsit să faceți haiul ăsta ?

Și sufocat de mânie, dar stăpân pe nervii mei, mi-am simțit privirea atrasă spre tabla neagră, unde o mână nevazută parcă scrisese cu majuscule enorme: CU MINE?! «Cu mine vă permiteți voi asta, care pe timpuri, la liceul „Lazăr”, eram... și-n vremea studenției mele am fost...»

Un val de justificată indignare mă cuprinse și, ca-ntr-un film retrospectiv, vertiginos mi se derulă pe dinaintea ochilor viața înca de student, atât de promițătoare pentru frumoasa profesiune ce mă aștepta — cum îmi imaginam eu pe atunci — cu brațele deschise, gata să-mi facă toate onorurile cuvenite unui dascăl tânăr!

„O, trai ferice de student!” îmi flutura o clipă pe buze melodia noastră preferată, care anunța anticipat, cu duioșie, nostalgia ce ne va încerca mai devreme decât ne așteptam noi!

Capitolul II

O, TRAI FERICE DE STUDENT!

Pe atunci, adică între anii 1926—1930, circulau, în afară de faimosul „Gaudeamus igitur”, cam vreo patru cântece studențești, toate *made in Heidelberg*, care proslăveau viața de student cu petrecerile ei, unde se bea, bineînțeles, numai bere. Cel mai popular era însă acela care proclama „sus și tare, pe note, Ca: „Nu e viață. mai frumoasă decât viața de student, / asta știe orișicine,-i lucru evident.”

Acuma, că viața noastră de studenți nu se înfățișa chiar așa de frumoasă și ușoară ca în cântece, e altă poveste.

Mulți ca să poată trăi, să-și plătească taxele de examene și cursurile universitare, erau funcționari. Alții dădeau meditații sau își găseau slujbe care nu aveau nici o contingentă cu studenția.

Eu făceam pe învățătorul la școala primară unde era director tatăl meu.

Dar, din leafa ce mi se cuvenea ca suplinitor, nu vedeam un leu măcar. Eu iscăleam statul de plată, iar banii îi încasa taică-meu. Dacă îi ceream vreodată, mă-n-treba:

— La ce-ți trebuie?

— Vreau să mă duc și eu la cinema cu băieții... sau la un matineu, la Național... sau la o cofetărie...

Răspunsul era același întotdeauna:

— Nu mergem cu toții la cinema în fiecare sâmbătă? Nu luăm la Național o lojă la toate piesele care se joacă, măcar că unele nu sunt de nasul vostru? Nu face maică-ta destule prăjituri de casă și înghețată, ba mai cumpărăm și de la *Dobriceanu*? (un cofetar la modă pe vremea aceea, pe calea Victoriei).

— Dar vreau să am și eu un ban al meu, pe care să-l cheltuiesc cum am poftă... și singur, nu cu familia!

— Aha! Ei, când ai să-i câștigi tu, atunci!

— Dar pe ăștia nu-i câștig eu? N-o suplinesc eu pe doamna Teodoru?

— Hm! Va să zică tu nu înțelegi să mă ajuți cu nimic pentru întreținerea ta?!

Am să-ți dau atunci leafa de suplinitor și să te-mbraci, și să te-ncalți, să mănânci, să plătești chiria, să-ți plătești taxele și cursurile la facultate — și să vedem ce-ți mai rămâne pentru cinema, teatru și cofetărie?! Ești mulțumit?

N-am mai îndrăznit să răspund nimic. Norocul era că, de ziua mea onomastică sau de naștere, unchiul meu nu-mi aducea niciodată vreun cadou, ci, punându-mi câte o sută în mână, îmi spuneau, zâmbind cu înțeles:

— M-am gândit că e mai bine să-ți dau ție să-ți cumperi ce dorești!

Țin minte că o dată eram în mare lipsă de bani și-mi venise o poftă grozavă să mănânc plăcintă cu carne de la simigieria din colțul străzii. O porție costa 4 lei, iar eu nu aveam decât 3, și ca să-i cer grecului *o juma*’ de porție parcă îmi era rușine.

Aveam de făcut o lucrare despre *Romeo și Julieta*, tragedia lui Shakespeare, la profesorul Mihail Dragomirescu. Citeam versuri inaripate, în care se proslăvea dragostea, iar cu înghițeam în sec, cu gândul la plăcintă.

Camera mea era la subsol. Când, deodată îmi apare înaintea ferestrei fostul meu coleg de liceu Rică Stănescu, care se înscriesese la Medicină. Era un băiat drăguț, rotofei și cu părul cărunt, în ciuda celor 20 de ani ai lui. Părea mult mai în vârstă decât noi.

— Ce faci, mă Grig ? Tocești, tocești?

— Am o lucrare la „Estetica literară” – Dar tu, Rică?

— Eu mă duc la *Ionescu și fiul* (era cel mai bun frizer din cartierul nostru) să-mi amputez barba, zise el. Și în drum spre Figaro, m-am abătut pe la tine, ca să văd ce mai faci?

— Bine-ai făcut, Rică! Dar și mai bine ai face, dacă m-ai împrumuta cu un leu.

El holbă ochii la mine cu mirare:

— Cu un leu, mă? De ce tocmai cu un leu?

— Of, suspinai eu, uite care-i povestea. Mi-a venit o poftă grozavă de plăcintă cu carne, care costă 4 lei porția... și cum eu n-am decât 3...

— Aha ! Ține leul, Nae, și poftă mare și-mi azvârli pe fereastră, învârtit, ca la rișcă, un leu, pe care eu îl prinsei din zbor.

— Să trăiești, Rică îți multumesc, și la prima ocazie...

— Lasă, dom'le, ce naiba? Am întins-o, să nu se aglomereze.

În zece minute făcui încheierea lucrării despre nefericita iubire a celor doi tineri veronezi și ieșii pe fereastră, că-mi era mai comod din toate punctele de vedere, glonț la plăcintărie. Mă așezai la o masă mai spre ușă, ca să nu mă bată la cap dogoarea cuptorului, în care se coceau covrigii cu susan, și spusei ce doresc. Kir Sotir strigă pițigăiat, către cel de la tejghea:

— O litrucia carne la patru!

Ah, cu ce poftă am mâncat plăcinta atât de mult dorită! Cred că aş mai fi mâncat nu încă o *litrucia*, dar chiar un *kil*! Mi-am făcut degetele puică i-am adunat cu grijă toate foile și firimiturile rămase pe farfurioara unsuroasă.

Am ieșit satisfăcut și, bine dispus, m-am gândit că n-ar fi rău să dau o raită prin piața *Matache Măcelarul*, care era la doi pași. Forfota din piață, costumele pitorești și viu colorate și mai cu seamă strigătele în versuri pline de haz ale negustorilor mă amuzau grozav!

Drumul meu trecea prin fața lui *Ionescu și fiul* — salon de frizerie și coafură modernă. Când s-o cotesc spre piață, cine iese din frizerie ras proaspăt și pomădat? Rică Stănescu, dar nu singur, ci însoțit de o domnișoară foarte frumușică, și ea proaspăt coafată.

Și deodată m-a cuprins un sentiment de justificată recunoștință pentru gestul nobil al lui Rică, bunul meu prieten și fost coleg, care mă ajutase să-mi pot satisface dorința de a mânca plăcinta. Hai să-i trag un salut respectuos, care să-l ridice în ochii fetei pe care o însoțea. Și, știind că e student la Medicină, cum oare puteam să-l salut mai potrivit, decât spunându-i tare, răspicat:

— Vă salut, domnule doctor!

Dar Rică a tresărit neplăcut impresionat, o dată cu fata, s-a încruntat, a făcut o grimază de suparare și a trecut înainte, fără să-mi răspundă.

N-am știut ce să cred! Ce naiba l-a apucat?! Cum de nu l-a impresionat salutul meu atât de respectuos – mai ales că i-am atribuit și un titlu pe care nu-l avea încă – și a plecat mai departe, fără să mă bage în seamă?

Nici nu m-am mai uitat la cei doi și am pornit spre casă foarte contrariat.

Dar peste zece minute, cine apare înaintea ferestrei mele și mă ia la întrebări? Rică!

— Bine, mă nenorocitul, ce ți-a venit să mă saluți așa?

— Ce, Rică, ești scrântit? Vrei să spui că nu te-am salutat destul de respectuos? Că doar mi-am scos pălăria până la pământ, de parcă aş fi salutat un universitar, nu un pârlit de student ca tine?

— Nu de asta zic eu, dar ce ți-a venit să mă saluți cu profesia?

— Cum cu profesia?
— Bine! De ce a trebuit să-mi spui: „Vă salut, domnule doctor”?
— Păi, bine, mă amărîtule, nu era normal? Nu ești student la Medicină, nu ți-e părul aproape alb de parcă ai avea 40 de ani? Am crezut că o să te bucuri, că o să-ți faci plăcere... și că o să-ți crească acțiunile, în fața fetei!
— Așa ar fi fost, dar vezi că eu spuseseam fetei că sunt inginer!
— De mă, de unde să-mi dea prin cap că, fiind la Medicină, o să te dai drept inginer? Eu, dacă sunt la Litere și Filozofie, o să spun că sunt popă? O să spun că sunt profesor, cum e firesc!

Rică oftă din adânc:

— Ești un mare naiv, Grig băiatule! Nu știi nimic din viață și nu cunoști sufletul femeilor! Află de la mine îngere, că pe fete le impresionează mai mult să fii inginer, decât orice altă meserie. Apoi căzu o clipă pe gânduri și adăugă: Iar altădată, când mă mai întâlnești cu vreo fată pe stradă sau în vreun local, te rog din suflet să mă saluți fără nici o vorbă, că naiba știe ce-mi mai dă prin cap să-i spun că sunt! Adio!

.

Timp de trei ani am fost învățător și mi-a prins tare bine pentru cariera de profesor secundar către care mă îndreptam cu dragoste și încredere. Eram sigur că, îndată ce-mi voi lua licența în litere, voi găsi post la un liceu și-mi voi începe apostolatul.

Dar, deocamdată, mă mulțumeam cu ucenicia de dascăl la cursul primar.

Doamne, ce emoție pe mine în cea dintâi zi de cursuri! Până atunci nu-mi etalasem calitățile pedagogice decât în fața soră-mii, căreia-i explicam, din când în când, la româna și-i făceam compunerile. Dar ca să vorbești pe dinafară, fără să te încurci, în fața a peste patruzeci de băieți, fie ei și de 8 – 9 ani, era cu totul altceva.

Am intrat în clasă și nici nu deschisesem bine ușa, când tuspaturzeci au țâșnit în picioare, rămânând nemișcați, smirnă, în semn de salut.

— Bună dimineața, băietii!

Nici o șoptă. Salutul îmi fusese dat doar prin ridicarea lor în picioare. M-am urcat pe catedră și le-am spus răspicat:

— Stați jos!

Alt răpăit uniform de picioare. Pentru primele ore de curs se puneau în orar materiile cele mai grele de învățământ: aritmetica sau gramatica. De astă dată se nimerise aritmetica, disciplină care nu-mi era de loc simpatică. Cum mă aflu la clasa a II-a, m-am gândit că nu e rău să fac și eu cum făcea doamna noastră pe timpuri, și anume să-i pun să rostească tare *tabla înmulțirii* care se afla tipărită, în mod obișnuit, pe coperta din spate a tuturor caietelor de aritmetică.

— Spuneți tabla înmulțirii cu „doi”.

Și atunci din glasurile de supra-sopran ale băieților mei se auzi sonor melopeea lui Pitagora, cu monotonia-i cunoscută:

Door – una, două,
Door – două, patru,
Door – trei, șase,..

Și când ajunseră la *door – zece*”, se repeziră cu o grabă neașteptată, spunând scurt “douazeci”, și se opriră Cu privirile radioase asupra mea.

— Bine!

.....

Prima zi de școală a fost cum a fost. Dar celelalte? O, cât mi-au dat de furcă copiii aceștia de 8—9 ani, mie, care nu-i întreceam decât cu vreo zece-doisprezece ani.

Și mărturisesc c-am tras multe cu ei și că, deși aveam în casă pe unul din cei mai buni dascăli de curs primar, pe tatal meu! (care reușise al doilea la definitivat și fusese numit dintr-o dată director de școală, chiar de către faimosul ministru, Spiru Haret), nu i-am spus niciodată nimic din greutățile pe care le întâmpinam și nici nu l-am rugat să mă ajute în vreun fel. M-am ambiționat să rezolv eu singur toate problemele ce se iveau, aproape zilnic, care de care mai întortocheate.

Aveam în clasă doi repetenți, care se așezaseră amândoi în *banca funda*, cum numiseră elevii ultima bancă din șirurile clasei.

Nu-și făceau lecțiile niciodată și nu răspundeau la nici o întrebare, oricât de ușoară ar fi fost. Mărturisesc că eram exasperat și-i muștruluiam zadarnic în fiecare zi, dar fără nici un rezultat; ba mai mult, după ce se duceau la loc, chicoteau cu nepăsare, ironic, spre disperarea mea.

Cinstit trebuie să spun însă că, deși “ruptă din rai”, cum se zicea pe-atunci, n-am reușit să fac nimic, niciodată, cu bătaia, și că tot mijloacele pedagogice au fost mai tari. Dar a trebuit să le caut cu aprigă îndârjire, în toate împrejurările și, în cele din urmă, le-am găsit.

Obosit peste măsură de cei doi repetenți – Codrea Gheorghe și Pavel Ion – mi-a venit, în sfârșit, o inspirație salvatoare.

Într-o zi, la aritmetică, l-am scos la tablă pe Codrea, care mi se părea ceva mai docil decât Pavel, și l-am întrebat în așa fel, conducându-i răspunsurile cu iscusință, fără ca el să-și dea seama, încât l-am făcut să răspundă ceva și am putut să-i spun bucuros cu bunăvoință:

— Bravo, măi Codrea! Dar știi că ai răspuns frumos?

El și-a ridicat spre mine privirea mirată, nevenindu-i să creadă. Atunci eu am asociat clasa:

— Nu este așa, băieți, că Codrea a răspuns frumos ?

— Da, don’vă rog!

— Codrea, ia-ți cărțile, și treci aici, în banca a treia, unde e loc liber. Pavel nu merită să stai cu el. Tu ești un băiat bun și silitor și e păcat să stai în *banca funda*.

Nici nu știu când a ajuns Codrea în banca a treia. De a doua zi chiar, la controlul caietelor, l-am găsit cu lecțiile făcute. Ei, cine ridica acum mâna, gata-gata să-mi scoată ochii cu „furculița”? Codrea! Pe scurt, a ajuns unul din cei mai buni din clasă. Lauda mea l-a ambiționat. Dar ce-i mai frumos în toată povestea asta e că, în scurtă vreme, s-a ambiționat și Pavel care, nemaiputând suferi să stea singur în banca oropsită, s-a pus pe învățat și cei doi foști repetenți mi-au trecut frumos clasa.

Aici trebuie să spun că peste ani i-am întâlnit, nu în același timp, bineînțeles, și m-au oprit ei, că eu nu i-aș mai fi recunoscut, bărbați în toată firea. Codrea era și cu familia: nevasta și copiii. Lucra ca instalator la Ministerul de interne. Pavel se angajase șofer la Radiodifuziune.

De la un timp observasem în clasă o mișcare neobișnuită, cu gesturi reținute, de câte ori se întorceau de la lecție elevii chemați la tablă. Și anume, când se așezau în bancă, săreau deodată în sus, stăpânindu-și un strigăt, ca apoi să se așeze din nou, cu multă grijă, ceva mai într-o parte.

— De ce vă tot foiți așa și nu stați liniștiți? Ce tot faceți acolo? Îi întrebam eu supărat.

— Nimic, don’vă rog, îmi răspundeau ei fâstâciți.

Bănuii că nu e lucru curat în povestea asta, și iată că, într-o zi, aflai ce se întâmplă și-l prinsei pe făptaș.

Unul dintre băieți, Andrei, cel mai mare și mai voinic din clasă le pune colegilor săi ace îndoite pe scaunul băncii și, când aceștia se așezau, se înțepau. Cum le era teamă să spună ceva, ca nu cumva să-i bată, suportau totul fără să crâcnească.

L-am apucat pe Andrei de bărbie și i-am ridicat capul:

— De ce ești rău, Andrei? Dacă te mai prind, să știi că-ți rup urechile și te dau afară din clasă!

Dar, în ora următoare, iarăși le-a pus ace băieților. De data aceasta nu i-am mai spus nici un cuvânt. M-am hotărât să i-o coc. Îmi și făcusem planul pe care mă hotărâi să-l aplic chiar a doua zi, la prima lui abatere.

Și prilejul s-a ivit neîntârziat. Cum l-am văzut sărind în sus îndurerat pe primul elev, am venit la banca lui Andrei. El s-a ridicat în picioare, fără să mai aștepte să-l scol eu.

— Treci la colț, la catedră! i-am strigat supărat. Cu fața la perete!

El a pornit spre catedră nepăsător, iar eu am făcut o abilă mișcare, ca de prestidigitator, către banca lui. Pe buzele elevilor au fluturat zâmbete complice. M-am înapoiat la catedră încruntat.

— Poftim încoace, Andrei! Nu ți-am spus să-ți bagi mințile-n cap? De ce-ți place să-ți chinuiești colegii, înțepându-i cu ace?

— Da’nu i-am înțepat eu, don’vă rog!... Eu nici n-am pus mâna măcar. Se înțepă ei singuri, râse el, încântat de gluma făcută.

— Așa? Și acele cine le pune pe scaun?

— D’un’să știu eu? Cad și ele de undeva.

— Poate din cer, nu? Ei... de data asta nu te mai iert! Să-i spui tatălui tău că-l rog să poftească mâine la școală, să stau puțin de vorbă cu el. Îl aștept în recreația mare. Și acum, treci la loc. El a pornit spre bancă bosumflat și, ajungând, s-a trântit cu toată puterea în scaun. Dar, deodată, a dat un strigăt de spaimă și a sărit în sus ca mușcat de șarpe:

— Aoleooo!

Râsetele copiilor i-au acoperit strigătul de durere, uimire și rușine. Îi pusesem patru ace lungi, îndoite, care-l înțepaseră tocmai pe el, născocitorul acestui mic supliciu.

Dar râsul a fost și mai mare când a trebuit să-și smulgă acele din turul pantalonilor.

— Ei, dragul meu Andreiaș, ți-a plăcut? A fost bine? Acum ai simțit pe pielea ta ce plăcere le făceai colegilor. Tu ți-ai căpătat pedeapsa pe deplin meritată. Ei, însă, erau nevinovați. Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face... și cine-o mai face ca tine, ca tine va păți, să se știe!

E de prisos, cred, să mai spun că, din clipa aceea, nu s-a mai pus un ac nimănui și nici ceva asemănător nu s-a mai întâmplat în clasă.

.....

Un sistem folosit de mine pentru a obține cea mai mare linște și disciplină a fost *ora de basme*. Sâmbăta, se facea bilanțul faptelor bune și rele petrecute în clasă de-a lungul celor șase zile. Dacă cele rele erau în minoritate, le spuneam copiilor o

poveste scurtă; iar dacă nu era trecut la răboj nici o faptă urâtă, le spuneam un basm lung de o ora. Asta, bineînțeles, cu voia de la mine, întrucât nu era prevăzut așa ceva în programa analitică. Dar îl iubeam nespus pe dascălul *Creangă*, marele nostru înaintaș, al cărui cirac tare aș fi dorit să fiu, îi urmam pilda de a spune povești și întâmplări cu haz copiilor, care așteptau ora de basme cu mare nerăbdare și bucurie!

Și această metodă n-a dat greș și nici nu va da vreodată, dacă acela care o folosește are darul povestirii, cu care te naști și nu se poate deprinde sau învăța din nici o carte de pedagogie.

Și mărturisesc cu toată sinceritatea că dacă în primul trimestru al anului nu mi s-au dat prea multe prilejuri de povestit, apoi, în celelalte două, le-am spus basme celor patruzeci de băieți ai mei, nu numai sâmbăta, ci și joia, ca supliment pentru „bună purtare și silință la învățătură”.

Fără îndoială că le făcea mare plăcere copiii să asculte basme; dar și mai mare plăcere simțeam eu, cel care povesteam. Lasă că era o liniște desăvârșită, de parcă n-ar fi fost nimeni în clasă, dar chipurile lor în timpul povestirii mă umpleau de încântare. Dacă eu mă încruntam, la vreo replică a Zmeului-Zmeilor, se încruntau și ei după mine; dacă eu zâmbeam, când Făt-Frumos, biruitor, îi grăia, plin de fericire, Ilenei-Cosânzenei, zâmbeau și ei; dacă râdeam eu, când rosteam vreun răspuns șugubăț de-al lui Păcală, ei izbucneau în hohote de veselie; iar dacă, la vreo replică duioasă, mi se umezeau ochii, și ai lor erau scăldați în lacrimi în aceeași clipă binecuvântată iar când sfârșeam basmul, se auzea în clasă un oftat discret de ușurare și bucurie, că, în sfârșit, eroul lor drag izbândise!

Pot spune, deci, că învățătura cu elevii mei mergea cât se poate de bine. Că mai aveam cu câte unii, mai săracuți cu duhul, de furcă, e altceva. Așa, de exemplu, cu un elev slăbuț și palid m-am străduit ore întregi până să-l dezvăț să spună *genul muscalin*, în loc de *masculin*; altul spunea, în loc de „*Peneș Curcanul*”, *Peneș* și curcanul. După cum cei mai mulți elevi de atunci, și unii de astăzi chiar, nu pot spune, să-i pici cu ceară, altfel decât *artimetică*, în loc de *aritmetică*. În sfârșit, acestea sunt nostimadele ce se ivesc cu diuimul în decursul carierei unui dascăl.

.

E, dar lupta cea mai mare n-o duceam cu elevii, ci cu unii părinți. Este știut că în cursul primar, pe timpuri, *doamna* sau *domnul* făceau de toate: și gimnastica, și cântul... și mai ales serbările școlare. Acestea erau un adevărat chin pentru dascăli, atât pentru greutatea realizării, cât din cauza acelor părinți care, când era vorba de copiii lor, nu înțelegeau pentru nimic în lume să abdice de la părerea ce și-o formaseră în legătură cu talentele artistice cu care credeau ei că le sunt înzestrate odraslele.

Și dacă aș fi avut de-a face numai cu părinții elevilor mei, mai treacă-meargă, dar la serbări îi mai aveam pe cap și pe părinții elevilor din celelalte trei clase!

E adevărat că se faceau la școala noastră niște serbări de se dusesse vestea în Capitală și scria despre ele chiar în „*Universul*”; iar dascălii de la celelalte școli din București îmi cereau materialele, adică: poeziile, cântecele și mai cu seamă piesele de teatru, care erau toate originale. Asta nu însemna că nu foloseam poeziile și cântecele clasice cunoscute. Dar alcătuiam și eu altele, potrivite cu viața de atunci din cursul primar.

Dascălii de la școala tatălui meu erau foști colegi de-ai lui de învățătură, și, în virtutea acestui fapt îmi ziceau pe nume, măcar că eram și eu student și aveam 20 de ani.

— Uite ce e, măi Grigoraș, îmi spuneau ei, bătându-mă pe umăr cu prietenie, noi ne-am cam săturat de serbări până-n gât..., ca și tat-tu de altfel. Ne-am dat seama că tu te pricepi, ești tânăr, ai altă tragere de inimă, fă-le tu cum vrei, noi nu ne amestecăm, îți alegi din clasele noastre băieții care crezi că sunt cei mai buni, și gata! Ai, ce zici?

Ce puteam să zic? Chiar dacă participau și ei la vreo serbare, veneau la o repetiție-două și la zece lipseau. Așa că, de fapt, tot eu le făceam. “*Vrei, nu vrei, bea Grigore aghiasmă!*” spune zicătoarea... “și cum Grigore mă cheamă, reflectam eu cu autocompătimire, n-am încotro!”

Dar la prima repetiție chiar, mă trezii cu o droaie de părinți pe capul meu, în sala de serbări.

Doleanțele tuturor erau cam aceleași și se puteau rezuma în următoarea frază:

— Păi bine, dom’le Grigore (tata era domnul Băjenaru, iar eu, simplu, domnul Grigore, ca să mă deosebească de el, deși ar fi putut să-i spună lui foarte bine “domnul director”, și mie “domnul Băjenaru”; dar se vede că așa li se părea lor mai intim), se poate să nu-l pui pe Relu al meu la cor?

Foarte stingherit, eram nevoit să-l mâhnesc pe bietul tată, un foarte cumsecade frizer cu firma *La briciul împăratului Traian*:

— Domnule Mateescu, dar n-are ureche!

— Cum n-are ureche, dom’le, că eu văd că are două, ca toți oamenii, și, vorba aia, destul de mari?!

“Și blegi”, complectai eu, în gând.

— Vreau să spun că nu are ureche muzicală. Distonează. Adică, ce mai încoace-încolo, cântă fals, îmi strică omogenitatea ansamblului.

— O mai auzii și p-asta! Vino, te rog, când vrei, la mine, la frizerie, că te tund și te rad pă gratis, ba-ți mai fac și o frecție cu lavandă, numai să-l auzi pe Relu al meu cum cântă la chitară și pă gură, de se minunează. toți mușteriii, nu altceva. Până și pitpalacul din sită tace, când cânta el!

„Cum să nu tacă, săracul, dacă îi ia piuitul” îmi zic eu. Apoi:

— Păi, el spune o poezie, domnule Mateescu. Nu se poate să fie în toate!

— Ei, alta acușica, și dumneata! Da’ al lui Iancu Lumânăraru, de la Sfinții Voievozi, de ce e și la cor?

— Are cea mal frumoasă voce din clasă!

— Că e tat-su țârcovnic?! Ei, lasă, că m-oi pricepe și eu, că doar în branșa noastră cântecul e la rangul întâi!

.

O mămică, toată numai grații, grăsuță, peltică și puțin sâsâită, prelungându-și cuvintele:

— Domnuuu... Neluțu al meu nu spuneee nimic... se poateee una ca astaaa?

Mă îndârjii:

— Cum nu spune nimic, doamnă Vasiliu, nu e în piesă?

Ea dădu din cap cu vădit dispret:

— E, în piesă, la grămadăăă, de nu știe nimeni ce spune unul și ce spuneălălalt! Să fi spus și el o poezieee acolooo singur, să vadă lumea cc poateee!

Oftai din adânc:

— Asta e, vedeți, că nu prea poateee să spună poezii și e prea mult și că joacă în piesăăă!...

.....

Și încă n-ar fi fost nimic dar la serbarea de sfârșit de an era bucluc mare. Taică-meu nu lăsase, în toată cariera lui dascălescă, nici un repetent în clasa a IV-a. niciodată. La serbare, obișnuia să aducă muzica militară de la *Regimentul 6 Mihai Viteazul*, unde el făcuse gratuit doi ani cursuri cu ostașii analfabeți și rămăsese bun prieten cu colonelul Panaitescu, comandantul regimentului. Muzica militară cânta celebrele valsuri *Dunărea Abastră* al lui *Strauss* și rivalul de neînălțurat al acestuia „*Valurile Dunării*” de căpitanul *Ivanovici* al nostru, apoi potpuriuri din opere și operete, cântece populare românești; iar la împărțirea premiilor, la cei care luaseră premiul I, când li se punea pe cap coronița de merișor (confectionată de vestitul grădinar Faraudo), cânta de trei ori: *do-mi-sol-do-do-sol-mi-do*, spre marea satisfacție a premianților și a părinților acestora.

Dar nu și a parinților ai căror copii luaseră premiul II sau III, sau numai mențiune! Se vedea bine că sunt adânc mâhniți nu-și puteau ascunde acest sentiment de inferioritate ce-i înăbușea pe acela al bucuriei că odraslele lor obținuseră un premiu, totuși.

Ce să facă bietul taică-meu? Să le spună copiilor „siliți-vă la anul să luați și voi premiul I și o să vă cânte și vouă muzica militară *do-mi-sol-do*? în definitiv, nu puteau toți elevii să ia premiul I.

Ca să fie toată lumea mulțumită, s-a dus la șeful muzicii militare, un căpitan impunător, Cu mustățile răsucite în sus ca ale kaiserului, și l-a rugat:

— Vișinescule dragă, cântă-le la toți premianții, indiferent de ce premiu au luat. Și chiar la cei cu mențiune, te rog eu din suflet!

— Chiar și la ăia, nene Băjenarule?! Se mira căpitanul disprețuitor.

— Și... să nu mai aud nici un reproș din partea nimănui. Fă-mi hatârul!

Și a mai făcut una taică-meu, cum nu s-a pomenit la nici o altă școală. Dădea tuturor absolvenților cursului primar câte o carte frumoasă ca amintire de la serbare.

Acum chiar nu mai avea nimeni nimic de spus.

Fără îndoială că în formarea unui viitor profesor au o importanță deosebită toți dascălii lui de-a lungul studiilor: învățătorii, profesorii de liceu și cei de la facultate; fie buni, fie mai puțin inzestrați; cei din urmă ca să le eviți defectele, iar cei dintâi, ca să le urmezi exemplul.

În cursul primar am avut norocul să-mi fie învățător taică-meu, numai o jumătate de an, când s-a întors de pe front în 1918. În liceu, la Lazăr, am avut mai mulți profesori, buni pedagogi, cu dragoste pentru copii, binevoitori, talentați chiar, mulți ajunși cu timpul adevărate personalități didactice în cadrul universitar: Sterie Enăchescu, Dimitrie Caracostea, Grigore Nandriș, Claudiu Isopescu, Gheorghe Chelaru, Simion Radian, Grigore Niculescu, Hildebrand Frollo, Grigore Dănescu, Aurel Dinu, Avram Todor și alții și alții.

De la fiecare din ei am prins, am împrumutat câte ceva am căutat nu să-i imit, dar să mă orientez după metoda lor de predare, după felul lor de a se purta cu elevii, de a-i stimula, de a-i ajuta.

Trebuie să reproduc aici o scenă din *Cișmigiul et Comp.*, care a avut asupra mea, ca elev, și asupra viitorului dascăl ce înmugurea în mine, o influență covârșitoare.

Eram în clasa a VIII-a (căreia îi corespunde astăzi a XII-a), la ora de Istorie. Profesor, Grigore Niculescu zis *Atilla*, zis *Der Ezzell*!

Om rău? Nu! Foarte sever și foarte serios și un profesor excepțional. Obișnuia să ne dicteze planul lecției pe care avea să o predea. Apoi începea să ne

vorbească, după planul stabilit, și vorbea așa de frumos, atât de interesant, încât nu te-ai fi săturat să-l asculți o zi întreagă. Ne captiva pe toți cu darul lui de meșter neîntrecut în a ne înfățișa Istoria.

Avea, însă, omul *un păcat*: pretindea să știi ca pe apă ce-ți explicase, și, dacă nu știai, nu se supăra, ci te încondeia în catalog.

La orele lui era o liniște desăvârșită. Noțiunile de chiul și glumă erau necunoscute.

Pe Atilla îl mai avusesem profesor în clasele I și a III-a, așa că mă cunoștea. Pe atunci, fusesem unul dintre cei mai buni elevi ai lui. Dar în clasa a VIII-a, la Istorie, pe trimestrul I, abia obținusem un *cinci* și asta cu mare greutate.

Binevoitor, Atilla m-a scos să mă mai asculte ca să-mi dea o medie cumsecade.

De altfel, aceasta era atitudinea lui obișnuită față de toți elevii cu note slabe, fără deosebire. N-am știut bine... și mi-a dat alt cinci. Înainte însă de a-mi pune nota, m-a privit scrutător și mi-a spus cu sinceră mâhnire:

— Am avut în cursul inferior un elev foarte bun la Istorie, care făcea cinste clasei lui unul Băjenaru. Hei, câtă istorie știa! Pe unde o fi, că eu nu-l văd, sau, dacă-l văd, nu-l mai recunosc!

Cuvintele lui, rostite cu voce calmă și duioasă, m-au pătruns până la lacrimi și au avut un răsunet atât de puternic în sufletul meu, au știut să-mi măgulească vanitatea în așa măsură, încât pe trimestrul al II-lea am luat media *nouă*, căci zece nu dădea niciodată.

.

Dar ce mare și nespus de plăcută a fost surpriza mea când, la Facultatea de litere, în amfiteatrul *Odobescu*, unde se țineau mai toate prelegerile de „*Limba și literatura română*”, chiar la prima mea întâlnire cu cursurile universitare, pe cine-l văd că apare la catedră? Pe fostul meu profesor, de Limba română de la *Liceul Lazăr*, pe Dimitrie Caracostea.

Și am simțit că și surpriza lui a fost plăcută. Cum eram în prima bancă, m-a văzut, îndată, și-a oprit ochii calzi asupra mea și a spus cu surâsu-i dintotdeauna:

— E, ia te uită, fostul meu elev Băjenaru, *Volintirul de la Lazar*.

Eu m-am ridicat — de ce n-aș recunoaște-o — puțin emotionat, dar am răspuns totuși:

— Și actualul dumneavoastră student la *Istoria literaturii române moderne*.

— Să știi că mă bucur sincer. De altfel, cinstit să-ți spun, mă așteptam să te văd mai devreme sau mai târziu printre studenții mei.

De atunci, de la această primă oră de cursuri la facultate, mi-a rămas printre colegii din anul meu porecla de *Volintirul de la Lazar* iar Caracostea, la orele lui de seminar, când se făcea critica lucrărilor prezentate, după ce vorbeau toți, dacă eu nu ma înscriesem la cuvânt, își fixa privirca asupra mea și spunea zâmbitor, ca de obicei:

— Ei, acum s-auzim și ce părere are „*Volintirul de la Lazar*”

.

În anul întâi de facultate, la cursul de *Estetică literară și Literatură română*, cel mai bun coleg al meu a fost... tata. Da, taică-meu, care la 45 de ani își făcea Facultatea de litere, în cadrul *secției pedagogice*, mi-a fost coleg. El era în anul al III-

lea, iar eu în anul I. Dar cum profesorul Mihail Dragomirescu de la *Estetica Literară* obișnuia să-și facă cursurile cu toți studenții celor trei ani laolaltă, pe cicluri, iată-mă coleg cu taică-meu.

La cursuri nu ne prea întâlneam noi, dar la examenul de Literatură română ne-am dus împreună. Pe drum, taică-meu mi-a spus puțin cam stânjenit:

— Flăcăule (așa obișnuia el să-mi zică), mă cam jenez să-ți spun... nu trebuie să mi-o iei în nume de rău, dar angaralele școlii nu mi-au lăsat de loc răgaz să mă pregătesc prea grozav pentru examen. Am citit toată materia și cred că m-aș descurca binișor. Numai „*Critica științifică și Eminescu*” n-am mai avut timp s-o citesc. Tu o știi?

— Perfect! E un studiu foarte interesant, scris de Mihalache în tinerețea lui și publicat în „Convorbiri literare” prin 1894.

— Așa? Și cam despre ce e vorba?

— Îi ia în târbacă pe toți „criticii științifici” care diminuiază valoarea operei lui *Eminescu poetul*, denigrându-l pe *Eminescu omul*.

— Deci, cam asta ar fi „ideea fundamentală a studiului”, cum ar spune Mihalache.

— Da! Și ajunge la concluzia că această așa-zisă critică științifică este vrăjmașa adevăratei arte și a adevăraților artiști, adăugai eu. Dar dă-o-ncolo, tată, ce naiba, că doar nu ți-o da să scrii chiar subiectul ăsta. Și n-avea nici o grijă, stăm împreună și-o scoatem noi la capăt, orice subiect ți-o pica! Vei avea ocazia să vezi de ce e în stare *Volintirul de la Lazăr*, vorba lui Caracostea, care știe cam ce-mi poate pielea de pe când eram elevul lui!

Bătrânul oftă ușurat și-mi strinse bratul cu dragoste:

— Bine, tată! Să sperăm, însă, ca n-o să am ghinion!

Dar adevărată e vorba românului că: „socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg”.

La examen, ne-am ales o bancă, așa, cam pe la mijlocul sălii, în stânga, la margine. Ne-am așezat tacticoși, ne-am scos caietele pentru lucrarea scrisă, tocurile și călimara (că pe vremea aceea stilourile abia ieșiseră pe piață), și n-am avut prea mult de așteptat, că profesorul Mihail Dragomirescu își făcu apariția, însoțit de droaia lui de asistenți de ambe sexe. Se așeză la catedră și începu să facă apelul. Când ajunse la noi, își ridică spinincenele amuzat:

— Popescu-Băjenaru Grigore! se auzi glasul lui rar, blând și tărăgănat.

— Prezent! strigai eu, ridicându-mă zvelt.

— Popescu-Băjenaru Ion! continuă el.

— Prezent răspunse și bătrânul meu.

Profesorul se opri o și întrebă zâmbitor:

— Tatăl și fiul, desigur?

— Da, domnule profesor! răspunserăm noi amândoi deodată.

— Dar Sfântul Duh unde e? întrebă glumeț profesorul.

— În capetele noastre, domnule profesor! Îi servii eu replica, în rîsetele studenților și ale celor de la catedră.

— Ah, așa? făcu Mihalache, rîzând cu poftă. Atunci, îl rog pe *tatăl* (accentuă el insinuant) să poftească aici, în banca a doua din față, și să-l lase pe *fiul* (iarăși accentuat), să se consulte singur Cu *Sfântul Duh*! De data asta, rîsetele izbucniră în hohote de nestăpânit.

Tata, fără să se arate cătuși de puțin contrariat de această schimbare a amplasamentului, ce nu era totuși de loc pe placul lui, se ridică sprinten și chiar bine dispus (a bravat bătrânul pe cinste, ce e drept) și se așeză la marginea băncii pe care

i-o indicase profesorul. S-au dat trei subiecte, nu la alegere, ci numerotându-se rândurile cu 1, 2 și 3. Ce subiect mi-a căzut mie nu mai țin minte, dar îl țin minte pe cel ce-i căzuse lui taică-meu, care-mi arunca priviri semnificative și zâmbitoare. La rândul al doilea se dăduse subiectul: *“Critica științifică și Eminescu”*! Asta era culmea ghinionului!

Bineînțeles că tata își cam luase nădejdea de la mine. Nu-și închipuia cum am să-l pot ajuta, în ce fel am să-i împărtășesc ceva din ce știam eu, nemaifiind unul lângă altul. Și numai cu ce discutasem pe drum nu se putea înjgheba o lucrare de examen.

Simțeam că acesta era sentimentul ce-l stăpînea în acele momente atât de critice pentru el.

Mi-era și mai drag în acele clipe, când el își întorcea capul spre mine, impacientat. Mi-am închis ochii și mi-am plecat fruntea, semn să stea liniștit, și mi-am zis cu un orgoliu de mușchetar: <<Ei, tată, acum vei avea prilejul să-l apreciezi și tu însuși pe „Volintirul de la Lazăr” !>>

În zece minute i-am făcut o schiță de plan și i-am rezumat capitolele cartii, cu ideile ei fundamentale, cu concluziile lui Mihalache, și am încheiat fișuca, adăugând:

“Și acum, mai amplifică ideile și tu în continuare cam în genul celor discutate!”

Ei, fișuca era ea gata, dar cum să ajungă la bătrânul, care o aștepta ca pe o pâine caldă. Puteam eu să i-o trimit prin ceilalți studenți, ca să-l fac de baftă? Nu era nici pedagogic, nici didactic și nici moral!

Dar, în împrejurări grele îți vin de multe ori în minte idei mari, salvatoare. Am făcut fișuca ghemotoc, am pus-o în podul palmei drepte, ținând-o strâns cu degetul mic, m-am ridicat din bancă și am pornit calm către catedra, mergând în vârful picioarelor, ca să nu fac zgomot, și sprijinindu-mă ușor de fiecare bancă. Când am ajuns în dreptul băncii în care se afla taică-meu, i-am pus din mers fișuca discret lângă călimară și am pornit mai departe la catedră, chipurile având de vorbit ceva cu profesorul, pe care, de altfel, l-am și întrebat, în șoaptă, ca să nu-mi deranjez colegii:

— Domnule profesor, trebuie să menționăm și părerea lui Benedetto Croce (faimosul critic italian, foarte apreciat de Dragomirescu), cu privire la chestiunea... cutare?

— Negreșit, negreșit mi-a răspuns profesorul binevoitor. E chiar de cea mai mare importanță.

Și m-am înapoiat, fără să mă uit la tata, decât când am ajuns la banca mea. O undă de liniște îmi străbătu tot trupul. Începuse să scrie. Acum puteam să-mi văd și eu de lucrare cu inima ușoară.

*

Profesorul Mihail Dragomirescu își desfășura activitatea în două domenii: cursul și seminarul de la facultate și *Institutul de literatură*, unde studenții analizau toate operele literare care apăreau recent în librării. Era o foarte bună și utilă școală literară și în felul acesta era imposibil să nu fi la curent cu tot ce apare.

La Institut se proceda în felul următor: un referent se înscria cu o lucrare critică dezvoltată asupra unei cărți nou-apărute, iar alți câțiva studenți erau coreferenți la aceeași lucrare: făceau și critica operei, și critica criticii, venind cu completări. De multe ori prezentau referate și asistenții lui Mihalache.

La ședințele foarte spirituale și atrăgătoare ale *Institutului de literatură*, veneau studenți și oameni din afară, cu diuimul. Mai bătaioși erau câțiva: celebrul dramaturg Eugen Ionescu de astăzi, talentatul caricaturist și scriitor Neagu Rădulescu, Ilarie Dobridor, Barbu Dănciulescu, distinsul profesor de Limba română de la Colegiul *Sfântul Sava*, și chiar subsemnatul. Țin minte că programul referatelor era tipărit pe hârtie velină, mată, cu câte o lună înainte, și difuzat celor interesați. La una din aceste ședințe fusesem și eu înscris coreferent la romanul recent apărut în librării "*Bal mascat*" de Ionel Teodoreanu. Conștiincios, cumpărasem cartea și venisem cu ea la facultate. Dar, o bună colegă de-a mea, Coca Pavlu, care-mi era foarte simpatică, văzând-o, mi-a cerut-o, făgăduindu-mi că mi-o va aduce la timp, așa ca s-o pot citi și reflecta asupra criticii pe care o aveam de făcut peste câteva zile.

Dar nu mi-a adus cartea la timp, adică de loc, așa că n-am citit-o, și totuși trebuia să vorbesc despre ea. Colegii, care-mi cunoșteau pățania, îmi spuseră râzând:

— Nu te poți descurca decât într-un singur fel să nu vii la ședință. Ca să te scuzi că n-ai avut timp s-o citești, nu face, l-ai indispune pe profesor și și-ar forma o părere proastă despre tine, așa ca...

— Și totuși, le-am răspuns eu, am să vorbesc despre roman, ba mai mult decât atât, am să vorbesc în așa fel, încât Mihalache o să fie satisfăcut.

— Fără să fi citit cartea?! se minună ei.

— Fără! Și nici vreo critică în reviste despre ea.

— Imposibil!

— Pe ce facem pariu?

— Pe ce vrei tu.

— Îmi procurați voi altă carte, în locul celei pierdute.

— Perfect!

Ședința. După referat, primul coreferent eram eu. Profesorul și-a apăsat ochelarii *pince-nez* pe nas, mângâindu-și șnurul negru de care erau legați; apoi și-a oprit privirea asupra mea:

— E, Băjenarule?

M-am ridicat îndată. Toți cei care-mi cunoșteau aventura erau curioși la culme să vadă cum am să mă descurc. Dar eu contam pe faptul că Mihalache nu se prea entuziasma de romanele lui Ionel Teodoreanu, care, *după expresia lui*, "avea fabrică și le făcea după rețetă". I-am răspuns limpede:

— Domnule profesor, coreferența mea va fi cât se poate de scurtă, dar în aceeași timp foarte concludentă!...

— Aa?! Să auzim!

— Am început să citesc "*Bal mascat*" de Ionel Teodoreanu, și nu m-am simțit atras să continui însă, ținând seama de titlu, mi-am spus: "Hai, totuși, să citesc până la sfârșit, că *dacă e bal, bal sa fie*, cu atât mai mult că, fiind și *mascat*, poate să ascundă multe..."

Și m-am așezat în bancă, în freamătul de râsete discrete ale colegilor. Profesorul a zâmbit amuzat de abilitatea mea și mi-a spus îngăduitor:

— Bine, Băjenarule!

Colegii, însă, nu s-au putut ține de cuvânt, întrucât n-au mai găsit în librării nici un exemplar din „*Bal mascat*”, care se vânduse ca pâinea caldă, așa cum se vindea tot ce scria Ionel Teodoreanu cu atâta vervă.

.

În anul al III-lea, la Pedagogia practică era profesor Ion Rădulescu-Pogoneanu, un om foarte cumsecade, blând și binevoitor cu studenții.

Ca lucrare anuală, pe care urma să ne pună și nota ce se aduna la media generală de absolvire a seminarului pedagogic universitar, condus tot de el, ne dăduse "*Personalitatea profesorului*" și ne atrăsese atenția că va aprecia mai mult contribuția noastră personală, exemple din mica noastră experiență, decât citatele din marii pedagogi. Încântat că am prilejul să fac o lucrare originală, m-am apucat de scris cu mult elan și i-am prezentat profesorului rodul muncii mele entuziaste.

Dar iată că la critica și aprecierea lucrărilor apăru asistentul său care ne spuse că profesorul a trebuit să plece în străinătate, la un congres de pedagogie, și că l-a delegat pe el să ne dea notele pe lucrările respective.

Și, ca să ne arate un model de lucrare foarte bună, îl puse pe un coleg de-al nostru, cunoscut ca pedant șoarece de bibliotecă, să-i citească lucrarea, care abunda în citate din pedagogi străini, de care nici nu mai auziserăm până atunci, făcând o grozavă impresie de erudiție.

Apoi, ca să ne dea și un exemplu de lucrare slabă, mă rugă oarecum batjocoritor pe mine să citesc.

După lectură, a început critica celor două lucrări. Și ca succesul celor susținute de asistent, peste capul profesorului absent, să fie deplin, acesta îi ceru să vorbească unui coleg de-al nostru anume Brânză, cunoscut de toți că-i cânta în strună și-l lingusea. Și după cum era de așteptat, Brânza ridică în slavă lucrarea apreciată de asistent, iar despre a mea spuse că nici măcar nu poate fi apreciată drept o lucrare de Pedagogie practică, ci mai degrabă o povestire umoristică.

La această critică vădit tendențioasă, colegii mei începură să murmure cu ostilitate, întrucât le plăcuse lucrarea mea și, la anumite pasaje, se amuzaseră copios.

Asistentul, fără să mai dea cuvântul și altcuiva, adăugă cu un surâs malițios că prima lucrare ce-o ascultaserăm era singura care a obținut nota zece, celelalte prezentându-se la un nivel cu totul necorespunzător pentru niște viitori dascăli.

Apoi, în rumoarea ostentativă a studenților, ne-a comunicat notele, care erau mai toate între 5 și 7. Eu luasem 6. Când am aflat neașteptata notă, m-am ridicat în picioare indignat:

— Îmi permiteți, domnule profesor, vă rog?

— Poftim! Ce s-a-ntâmplat?

— Nu cunosc lucrările celorlalți colegi ai mei, dar eu am alcătuit-o pe a mea după sugestiile și indicațiile domnului profesor Pogoneanu, care ne-a atras atenția să evităm citatele și să venim cu exemple din propria noastră experiență, și văd că dumneavoastră ați apreciat drept cea mai bună lucrare pe aceea care abuzează chiar de citate! Ba mai mult decât atât. I-ați cerut tocmai colegului Brânză să-și spună părerea asupra acestor lucrări.

— Și ce-i cu asta? mă întrebă el iritat.

Atunci n-am mai putut să mă stăpânesc. Și deodată s-a trezit în mine poznașul elev de odinioară, mai impetuos ca niciodată, în toți anii de facultate de până atunci. Zâbind ironic, l-am privit fix întâi pe el, apoi mi-am întors privirea către acela care mă criticase, și am rostit accentuat, în tăcerea mormântală care se lăsase, întrucât colegii mei se așteptau că am să trântesc una, să rămână de pomina:

— Este, apăsai eu pe cuvinte, că din primul moment când am văzut că-l puneți să-mi critice lucrarea pe *Brânză*, mi-am dat seama îndată că n-am să fac nici o *brânză*!

Și m-am așezat ușor, calm, satisfăcut, în hohotele de râs ale colegilor care compătimeau cu mine.

.....

Necazul cel mai mare era că, după cum am spus, nota asta se aduna la media generală de absolvire a seminarului pedagogic universitar, unde ne făceam ucenicia de profesori. Nu-i vorbă că aici ni se dădeau și alte lucrări la care puteam obține note mai mari, care să ne salte media, dar oricum. Mai aveam de alcătuit a lucrare despre "*Educația națională*", alta "*Cum se tratează a lecție de gramatică*", apoi "*Portretul psihologic al elevului Constantinescu C. Victor*" — fiecare candidat, bineînțeles, având ca subiect alt elev din seminar. În același an trebuia să ne facem și practica de profesori la *Seminarul pedagogic*, care nu era de loc ușoară. După ce asistam o serie de treizeci de lecții din diferite discipline de învățământ, inclusiv specialitatea noastră *Limba română*, urma să predăm noi înșine *cinci* lecții de probă elevilor seminariști, și apoi, o ultimă lecție, numită *finala de probă* pe care se dădea iarași o notă ce se aduna la media generală.

La facultate am avut cinstea și fericirea să fiu studentul unora dintre cei mai mari profesori ai țării de la Gheorghe Lazăr și Eliade Rădulescu, incoace. În afara de Mihail Dragomirescu și Dimitrie Caracostea, îmi luasem absolvența la Ovid Densusșeanu și Aurel Candrea de la *Filologia modernă*; la Ion Bianu de la *Istoria literaturii române*; la C. C. Giurescu de la *Istoria românilor* și audiasem cursurile marilor istorici: Vasile Pârvan și Nicolae Iorga.

Avusesem ce învăța și de la cine învăța. În facultate îmi fusese profesor la *Istoria literaturii române vechi* Nicolae Cartojan, la care îmi făceam acum practica în cadrul seminarului pedagogic.

Trebuia să predau și eu prima mea lecție de probă la clasa a VII-a, ultima clasă de liceu pe atunci. Îmi alesesem să vorbesc despre *Viața și opera lui Mihail Eminescu* și fusesem programat imediat după vacanța de Paști. Dar iată că, numai cu o săptămână înainte de vacanță, se anunță la seminar că, din considerente pedagogice (elevii ultimei clase având de dat bacalaureatul), se suspendă lecțiile practice de după vacanță. Deci rămăsesem în vânt. Abia în toamnă începea din nou practica. Cei mai mulți studenți se bucurau eu, însă, mă posomorâsem de-a binelea.

Profesorul Cartojan, care mă simpatiza, văzându-mă atât de abătut, mă întreabă:

— Ce, Băjenarule, Țineai chiar atât de mult să faci lecția? Alții se bucură de această amânare!

— Aș fi dorit tare mult, dorurile profesor!

— Ce-ar fi atunci s-o faci acum, înainte de vacanță? Să procedăm însă loial. Domnilor, mâine, la orele 11, am liberă o oră pentru ultima lecție practică. Se va preda *Bogdan Petriceicu Hașdeu*. Cine dorește să facă lecția aceasta?

Un murmur surd de uimire se înalță din mijlocul studenților.

— Mâine, domnule profesor?! Păi, când ne pregătim pentru o lecție atât de grea?!

— La noapte, zâmbi galeș Cartojan. Și vă atrag atenția că trebuie să vorbiți atât despre viață cât și despre operă într-o singură lecție. Ei, cine dorește... sau mai bine zis cine se încumetă?

Erau printre noi unii care predau de ani de zile în provincie și abia acum își făceau seminarul. Dar nici unul nu răspunse nimic.

— Deci o fac eu, domnule profesor! și ridicai mâna dreaptă încet, cu o timiditate inexplicabilă. Începusem să-mi consum emoția chiar de pe acum.

— Bine. Atunci, domnilor, la revedere, pe mâine, la orele 11, în clasa a VII-a.

Apoi, punându-mi mâna pe umăr, mi-a spus oarecum îngrijorat:

— Dacă ai nevoie de vreo lămurire, Bajenarule sunt acasă între orele 3 și 4. Ai mai fost la mine, în strada Poetului, și știi.

— Vă mulțumesc, domnule profesor. Să trăiți!

.....

După masă m-am dus la taică-meu. I-am spus ce mă aștepta și l-am rugat:

— Dă-mi, te rog, tot ce ai în bibliotecă de Hașdeu și despre Hașdeu.

— Nu te duci la Cartojan?

— Mi-aș pierde prea mult timp. De la noi, din Sfinții Voievozi, până la el, în Dealul Mitropoliei aș face două ore dus și întors, plus o oră de stat de vorbă, trei ore. am să încerc să mă descurc singur.

— De, cum vrei. Dacă crezi că te pot ajuta și eu cu ceva, îți stau la dispoziție, să știi. Mă găsești în cancelarie, că lucrez la matricole.

— Îți mulțumesc, tată. Cred că am să te consult la planul de lecție; la pârdalnicile acelea de *trepte herbatiene*.

.....

M-am culcat pe la trei noaptea. La șase m-am sculat, m-am bărbierit cu grijă și m-am spălat, mi-am pus o cămașă albă, o cravată albastră și un costum *gris-argent* de gabardină, că doar mă duceam propriu-zis la un examen. Mi-am făcut o cafea turcească tare și dulce într-o ceașcă de ceai și, după ce mi-am revăzut planul lecției, am plecat, luând cu mine o servietă doldora de cărți.

Era prea devreme. M-am abătut pentru o oră prin parc, ca să-mi îmbroscălesc plămânii cu aer curat, și m-am străduit să nu mă mai gândesc la nimic.

Apoi m-am îndreptat agale spre *Seminarul pedagogic Titu Maiorescu*, care, pe vremea aceea, își avea sediul pe Calea Rahovei.

Îndată după recreația a treia am intrat în clasa a VII-a, m-am așezat în banca asistenților și am început să aștept intrarea elevilor, a studenților și a profesorului Cartojan, nu fără emoție.

Clasa avea două categorii de bănci: ale elevilor respectivi și, în stînga catedrei, acelea pe care ședeau studenții asistenți, viitorii profesori. De multe ori, elevii mai în vârstă ai seminarului chiuleau de la ore și se așezau în rândul al doilea al băncilor noastre, făcând pe asistenți.

Clasele seminarului îmi evocau un nostalgic cortegiu de amintiri de-acum trei ani, când dădusem aici examen particular de clasa a VIII-a, eu și colegii mei, eliminați de la *Liceul Lazăr* pentru isprăvile făcute în excursia de la Curtea de Argeș.

Dar vorba francezului: “Tout est bien qui finis bien”¹. Iată-mă acum pe pragul profesoratului. Prima mea lecție de probă la liceu, Voi reuși, oare, s-o fac atractivă, interesantă, pedagogică?

Liniștea ce se făcuse brusc în clasă și răpăitul picioarelor pe podele mă anunțară că a intrat profesorul Cartojan. Mă ridicai și eu, cu o secundă mai târziu decât ceilalți. Aveam strania impresie că în inima mea galopează o sută de telegari liliputani.

Cartojan își aținti privirea asupra mea, zâmbitor, și-mi spuse cu glasul lui dulce și cu blândețea ce-l caracteriza:

¹ „Totul e bine când sfârșește bine!”

— Nu m-așteptam să te văd, totuși, Băjenarule, mai ales că n-ai venit ieri, după amiază, la mine. În mod obișnuit, entuziasmele spontane scad vertiginos pe parcurs și ajung uimitor de repede la cifra 0! Mă bucură. Poftim!

Îmi luai servieta și trecui la catedră, primind catalogul clasei din mâna profesorului. El se așeză pe locul lăsat liber de mine.

.....

Cestorul îmi dădu absenții. Îi notai în catalog, îl închisei și trecui în fața catedrei. Începui să examinez lecția precedentă: *Alexandru Odobescu*, punînd întîi întrebările și pe urmă numind elevii ce urmau să răspundă, ca să-i fac astfel atenți pe toți.

Am trecut la caracterizarea operei lui Odobescu și am anunțat subiectul lecției pe care urma s-o predau: *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, insistînd asupra apropierii dintre cei doi oameni de știință, profesori universitari și scriitori totodată.

M-am străduit să povestesc zbuciumata și interesanta viață a lui Hasdeu, cât mai colorat cu putință apoi am trecut la operă, împărțind-o în două: beletristică și științifică. Le-am povestit pe scurt: "*Răzvan și Vidra*", capodopera lui dramatică în versuri și prima dramă istorică izbutită din literatura noastră, arătându-le că Hasdeu i-a dat lui Răzvan o moarte eroică, făcându-l să cadă în luptă pe când, în realitate, el murise tras în țeapă din porunca lui Eremia Movilă. Le-am înfățișat apoi pe Hasdeu ca umorist, citindu-le fragmente savuroase din "*Micuța*", nuvela lui incriminată, din cauza căreia a avut de suferit rigorile unei societăți cu mentalitatea înapoiată, și din "*Trei crai de la Răsărit*", comedia în două acte, care se reprezintă și astăzi cu succes. Apoi am trecut la farsele celebre făcute lui Titu Maiorescu, revistei „*Convorbiri literare*” și altele.

M-am uitat la ceas timpul trecea ca... timpul.

Asupra operei științifice a lui Hasdeu am trecut ceva mai repezitor. Le-am vorbit pe scurt elevilor despre monografia istorică "*Ion Vodă cel cumplit*" și despre monumentală sa operă filologică "*Etymologicum Magnum Romaniae*", din nefericire neîncheiată, oprindu-mă la cuvîntul *ac* și citindu-le din cunoscutul dicționar câteva fragmente.

I-a interesat nespuse pe elevi, pentru că le-am arătat în original absolut toate lucrările lui Hasdeu, despre care le vorbisem. Știam că astfel le vor păstra imaginea toată viața lor „ce vezi cu ochii tăi nu poți uita niciodată”.

Le-am făcut o caracterizare generală a operei lui Hasdeu, arătînd locul important pe care-l ocupă în literatura și știința română și le-am dat pentru lecția următoare să facă analiza literară a piesei "*Răzvan și Vidra*".

Țin minte ca și acum că, în focul expunerii, când am luat creta și am vrut să scriu o dată istorică oarecare pe tablă, am apasat cu atîta putere și nervozitate, încît am frînt-o în două. Un elev din prima bancă a sărit imediat și mi-a dat o altă cretă de pe catedră, zîmbindu-mi cu multă simpatie. Dacă ar fi știut el ce bine mi-a făcut zîmbetul lui sincer și cît m-a încurajat să continui nestîngherit!

Cînd am terminat lecția, sunase de ieșire de un sfert de oră.

La protocol, cum se numea critica lecției, colegii mi-au adus numai cuvinte de laudă. Cartoian a mustăcit puțin, cum obișnuia el, înainte de a vorbi, și mi-a spus în concluzie:

— Băjenarule, prima ta lecție de probă mi-a plăcut într-adevăr și mă asociez și eu la cele spuse de colegii tăi. Două obiecțiuni tot am de făcut, însă. Eu aș fi început predarea operei cu partea științifică, așa ca să rămân pe umor la sfîrșit! Și a doua, că

i-ai ținut peste oră pe elevi, ceea ce nu îngăduie pedagogia. Având în vedere, însă, că te-au ascultat într-o liniște desăvârșită cu o rară atenție, ceea ce înseamnă că le-a plăcut și lor, se scuză. Ai mai avea de făcut la toamnă încă patru lecții de probă, și apoi finala pe care să-ti dau notă.

— Da, domnule profesor!

— Ei bine, Băjenarule, cred că ar fi păcat să ocupi orele colegilor cu lecțiile tale, care sunt convins, cu flerul meu pedagogic, că n-ar putea fi mai bune decât aceasta *primă* lecție, pe care dă-mi voie să ți-o consider *finală de probă*.

O bucurie imensă, copleșitoare, pe care n-o pot descrie, mi-a inundat tot trupul istovit de efortul făcut, și m-am înviorat pe dată.

— Va mulțumesc din suflet, domnule profesor!

— Și-am să-ți mai spun ceva. Întrucât mâine voi fi foarte ocupat, fii bun, te rog, și ține-mi tu locul la *Liceul Mihai Viteazul* la clasele I și a III-a;

.

Am scuturat capul și parcă m-am trezit dintr-un vis plăcut. Eram acum la *Liceul Cantemir* în clasă, la prima mea oră ca profesor.

Și-n vreme ce filmul amintirilor se desfășurase mai vertiginos ca-n vis, vacarmul ajunsese la culme. Vanitatea mea de dascăl tânăr era adinc jignită!

Am ridicat mâna dreaptă și le-am spus cu voce gravă:

— Vă rog, numai un moment. Și am încercat să zâmbesc.

Văzând că nu mă înfurii, ba, dimpotrivă, le vorbesc atât de calm, elevii, vădit surprinși, au tăcut unul câte unul, până s-a așternut o liniște deplină.

— Știți, băieți, că buna-cuviință cere ca atunci când se întâlnesc doi oameni pentru prima oară, și deci nu se cunosc, mai întâi să se prezinte. Vă rog să-mi dați voie să fac apelul, să vă știu numele, și, bineînțeles, să mă recomand și eu.

Probabil că, pe lângă calmul meu, i-a impresionat și glasul baritonal, grav și scăzut cu care rostisem cuvintele. Cum aveam darul de a imita și cum voiam să înipresionez, îmi făcusem vocea lui Vraca. Auzisem că mulți mă porecliseră în facultate „puștiul cu voce groasă”.

M-am așezat și am început să fac apelul. Am folosit un truc, care atunci mi-a venit în minte și pe care apoi l-am întrebuințat întotdeauna, când veneam pentru prima oară într-o clasă.

În timpul apelului am memorat patru nume de elevi așezați în părți opuse ale clasei. Apoi, am închis catalogul, am ieșit în fața băncilor, am pus întrebări și, după ce le-am lăsat elevilor timpul de gândire necesar, am spus:

— Să răspundă Alexandrescu Mihai! Și l-am arătat cu mâna la locul lui. Apoi, la altă întrebare: Acum, fii bun dumneata, Georgescu Vasile. Mulțumesc, dumneata, Popescu Mircea! Bine! Și... dumneata, Petrescu Zaharia! Mulțumesc!

Mi-am dat seama că băieții rămaseseră cu gura căscată. Mai târziu am aflat că spuneau despre mine admirativ: “Pe ăsta nu merge să-l duci, are o memorie fenomenală!... Din prima zi i-a învățat pe toți!”

Adevărul e că abia după două-trei săptămâni reușisem să rețin numele tuturor elevilor mei de la clasa I până la a VII-a dar așa se creează faima uneori.

Aceasta primă oră de clasa a mea, care mă făcuse să mă-ntorc cu gândul în trecut, se nimerise să fie o lecție de gramatică: *adverbul*. Am căutat s-o fac cât mai atrăgătoare și am început-o cu câteva glume, ca să împrastii puțin atmosfera rece pe care o creasem. Printre altele, le-am spus zâmbind:

— Eu știu că nu prea vă place gramatica. Este grea. Într-adevăr, dar dacă o înțelegi e chiar atrăgătoare. Gramatica se aseamănă foarte mult cu un om pe care, când îl cunoști, la început, nu-l prea simpatizezi, ți se pare posac, tăcut, ursuz; dar din ce-l cunoști mai bine, începe să-ți fie drag, să vezi că la el poți găsi întotdeauna un sfat, un ajutor la impas... și deodată te trezești cu uimire că ți-a devenit bun prieten. La gramatică, dragii mei, trebuie să vă gândiți ca la un joc... un joc de cuvinte, care ne învață să vorbim și să scriem corect. Și pentru că astăzi am discutat despre adverb, am să vă spun și despre o greșală pe care o fac foarte mulți oameni. Cred că ați auzit și voi, de multe ori, pe unii spunând: “Atunci, ne întâlnim *cel târziu* la ora 7”. Este o exprimare corectă?

— Nu, don’profesor! “*Cel mai târziu* la ora 7”, este corect spus.

— Foarte bine! De altfel și poetul popular zice cu mult bun-simț gramatical „Spune-mi, Leano, când să viu? Mai devreme, mai târziu?” Ce părere credeți voi că ar fi avut bădița, dacă, întrebând-o pe Leana:

Spune-mi Leano, când să viu?

fata i-ar fi răspuns:

Pe la șapte cel târziu!

Dar mai gândiți-vă și la altceva, mai... cum să vă spun eu, mai intim.

Și îmi făcui o voce de taină, venind mai aproape de bănci:

— Măine, poimăine, o să aveți și voi corespondența voastră, o să scrieți scrisori cuiva, vreunei rude, vreunui prieten — de ce nu, vreunei fete.

Ei, cum o scoți la capăt, dacă-i scrii cu greșeli gramaticale, și fata-i bună la română? Așa-i că te faci de râs? Sau poate că vine împrejurarea să-i scrii chiar unui profesor. Să faci greșeli gramaticale — merge? Nu! Dați-mi voie să vă povestesc o mică întâmplare cu haz din anii mei de școală. Eram tot în clasa a IV-a ca voi, la *Liceul Gheorghe Lazăr* din București. Aveam la Limba română un profesor foarte cumsecade, dar căruia i se dusesse faima de zgârcit. Era zgârcit și la note, nu dădea niciodată 10 și 9.

Ca să nu mai lungesc mult vorba, că mi-e teamă să nu sune de ieșire, și nu vreau să vă răpesc nici un moment din recreație, am să vă spun că vreo trei dintre colegii mei aveau note proaste la acest profesor. Doi se hotărâseră să învețe în cele din urmă, ca să-și îndrepte mediile; al treilea, însă, care era cam leneș, ne spuse într-o zi, înaintea vacanței de Anul nou, cu o siguranță care ne-a uimit:

— Măi fraților, să vedeți voi după vacanță ce notă o să-mi dea mie la Română! Am să încep Anul nou cu o notă mare, și apoi o să-mi meargă bine tot anul.

— Cum așa? Îl întrebăram noi mirați. Fără să te prepari?

— Păi asta e șmecheria... fără!

— Fii serios Niță — că așa îl chema.

— O să vedeți, am eu metoda mea, care nu poate să dea greș.

— Care?

— V-o spun dupa!

Aproape că uitasem de povestea asta a colegului nostru Niță, când, după vacanță, la prima oră de Română, ce să vezi? Apăru profesorul, se așeză încruntat la catedră și scoase din buzunarul hainei o scrisoare. Apoi, fără să deschidă catalogul, strigă mâniat :

— Sa poftească la tablă Niță Dumitru!

Niță al nostru se ridică spășit și, foarte surprins de neobișnuita atenție ce i se acordă, veni la tablă. Profesorul îl scrută cu privirea și, scoțând din plic o hârtie, ne spuse:

— Vă rog să ascultați cu atenție ce felicitare am primit din partea ilustrului meu elev, aici de față....

Noi, presimțind că trebuie să urmeze ceva nostim, eram toți numai ochi și urechi. Profesorul ne citi următoarele:

*Prea stimat don profesor
Eu vă urez cu mult dor
Fericiren Anul nou
Ca să nenvățați mereu
Să naveți zău nici o boală
Să veniți mereu la școală
Ca să nenvățați prea bine
Și pe alți și pe mine
Și vămai doresc frumos
Să tot fi-ți la pungă gros
Să avcți mulți gologani
Șin cap o sută de ani.
Să trăiți pprea sănatos
Că astai ccl mai frumos.
Scrisă cu a lui peniță
Elevul Dumitru Niță*

clasa a IV-a A. Liceul Gheorghe Lazăr

Colegii mei icneau de râs cu lacrimi. Dar profesorul nu-i băgă în seamă și-i spuse lui Niță mai departe:

— Ia scrie, acum, Niță Dumitru, însă nu tot din peniță, răsă ci, cu creta, scrie pe tablă ce-ți dictez eu: „Fericire-n”, „să ne-nvățați”, „să n-aveți”, „că asta-i cel mai frumos”. Dar Niță scris pe tablă cu aceleași greșeli pe care le făcuse și în feudtare, bineînțeles.

Bietul băiat! Credea că o să-l impresioneze pe profesorul de Română și-o să-l facă să-i dea o notă bună. Vă închipuiți cred ce-a urmat?

Lui Niță, însă, i-a prins bine întâmplarea, căci noi, văzând în ce situație jalnică se află, nu l-am lăsat până nu a învățat să scrie corect.

.

Râsetele copiilor îmi acoperiră ultimele cuvinte. Ochii micilor mei prieteni mă priveau acum cu o căldură învăluitoare.

Simțeam că partida la această clasă fusese câștigată.

Capitolul III

CÂTE LICEE, ATÂTEA OBICEIE

Acesta a fost primul contact cu elevii de la *Liceul Cantemir Vodă*; dar dacă câştigasem bătaia la o clasă, îmi mai rămîneau încă trei la cursul inferior şi două la cursul superior unde predam *Filozofia* sau, mai bine zis *Logica* şi *Psihologia* căci la aceste două discipline se rezuma învăţământul filozofiei în clasele a VI-a şi a VII-a, acum patru decenii.

De cei mici nu mă mai temeam o dată ce-i cucerisem pe cei din clasa a IV-a, cu ceilalţi dintr-a I, a II-a şi a III-a treaba mi se părea uşoară.

Dar îmi ticăia inima când mă gândeam că, peste două zile numai, aveam să dau ochii cu flăcăii dintr-a VI-a şi a VII-a iar eu eram mai în vârstă decât ei doar cu 4—5 ani.

În nopţile chinuitoare de insomnie ce au urmat şi care precedau întâlnirea cu ei, m-am gândit la doi dintr-a VIII-a, de la noi, de la *Lazăr*; unul Boltuş şi celălalt Văcăreşteanu, care, deşi încă elevi, îi supliniseră pe doi profesori străluciţi: Enăchescu, la Latină şi Spiridon Popescu la Matematici.

Ţin minte că la orele lor nu suflase nici unul dintre noi o vorba nelalocul ei. Prin ce ne impuseseră oare acei elevi—profesori ad-hoc? M-am gândit îndelung la aceasta, şi în cele din urmă am descoperit secretul. În primul rând că li se dusesse vestea de cei mai tari pe liceu la aceste materii, în al doilea, desigur, pentru că erau suplinitorii unor profesori cu faimă.

Un val de linişte se revărsă deodată peste zbuciumul meu. „Dacă-i așa, gândii uşurat, am şi eu aceste două atuuri în mână: carte ştiu, şi sunt suplinitorul unuia dintre cei mai cunoscuţi profesori din România, Nisipeanu, care e presedintele profesorilor.

Apoi îmi apărură în minte primele prelegeri ale profesorului meu de la facultate, Ovid Densușianu, filolog de reputație europeană. Era un bărbat scund, subțire, slăbuț și smead la față, cu o șuviță de păr rebelă care-i cădea mereu peste ochiul stâng. Avea o voce ștearsă, pițigăiată, și la prima prelegere — întrucât nu vorbea atrăgător din punct de vedere al dicțiunii — studenții nu-i dădeau prea mare atenție. Dar, după ce prima prelegere, la care asistaseră, dar n-o ascultasera, era imprimată la litografie și o citeau, rămăneau atât de impresionați de frumusețea frazelor rostite și mai ales de conținutul lor bogat, încât la următoarele ore era o liniște desăvârșită, nimeni nu scăpa nici un cuvint măcar.

La prima prelegere, însă, a fost zgomot. Unii ascultau cu oarecare atenție, dar ceilalți, cărora nu le plăcea glasul profesorului, vorbeau nestingheriți.

La un moment dat, un student care se afla mai în fund și nu auzea prea bine, strigă:

— Va rog, mai tare!

Atunci, Densușianu, zâmbind îngăduitor, spuse:

— Da, într-adevăr, de-aici mai tare, dar de-acolo mai încet!

Hohote de râs și aplauze fura răspunsul. Atâta simpatie și-a cucerit blândul profesor cu această mică glumă, încât până la sfârșitul orei aceleia și al anului, la prelegerile de Filologie romanică a fost cea mai mare liniște.

„Iată, mă gândeam eu, ce mare însemnătate are un spirit bine făcut cu blândețe și înțelegere.”

Și de la Liceul Lazăr și facultate, fugi gândul cu un veac și mai bine înapoi, la o figură ilustră, nu de profesor, ci de ostaș: la *Napoleon!*

Citisem, într-una din numeroasele cărți ce-i povestesc viața atât de aventuroasă, următoarea scenă care m-a urmărit de-a lungu vieții și mi-a apărut în minte de câte ori mă încerca un complex de inferioritate.

Napoleon Bonaparte, deși foarte tânăr, este numit de guvernul Franței generalissimul armatei din Italia, care avea drept conducători o serie de generali vechi și obosiți. Noul comandant ajunge la Statul Major francez din Italia și intră de-a dreptul în sufragerie, tocmai când vechii generali erau asupra mesei. Napoleon închide ușa cu oarecare zgomot, așa ca să atragă atenția celor dinăuntru, și spune tare: „Bună ziua, domnilor!”. Generalii, cum era și firesc, își întorc privirea către ușă, văd că intrase un general foarte tânăr, slăbuț și mic de stat, mormăie ceva și-și văd înaintea de mâncare. Napoleon, postându-se în dreptul ușii, își desfășoară picioarele, începe să se bată cu biciușca pe carâmbul cizmei și rostește apăsător:

— *Domnilor, sunt generalul Bonaparte, noul comandant al armatei din Italia. V-am spus, adineaori, „Bună ziua!” — și-i fixă cu privirea sa de vultur, care părea că le sfredelește frunțile încruntate. Și atunci, ca prin farmec, unul câte unul începură să sară drepti, în picioare, toți generalii bătrâni, lipindu-și mâinile de-a lungul pantalonilor și așteptând încrămeniți ordinul comandantului suprem. Napoleon, încruntat, se apropie cu pași ușori de capul mesei, îi privi din nou pe fiecare în parte, de astă-dată scrutător, și zise calm, dar hotărât și puțin disprețuitor:*

— *Luați loc, vă rog, domnilor, avem de discutat chestiuni deosebit de importante, chiar acum, pe data.*

.

Dar imediat mă dezumflai și-mi spusei: “Așa o fi fost, însă vezi că eu nu sunt Napoleon, ci un biet profesoraș!”

Și-apoi tot eu căutai să-mi fac curaj: “Ei, ce-o fi să fie... câteodată te-ajută foarte mult mărirea sa împrăjirea, și totul mai depinde și de inspirația momentului!” Și, în frământarea asta... didactică, deodată îmi amintii de un al treilea atuu, pe care nu-mi explic cum de-l uitasem, întrucât avea o importanță colosală Nisipeanu îmi spusese că la clasa a VII-a voi fi și diriginte. Asta atârna foarte greu. Păi atunci, de ce să mă zbucium atât? E destul să mă impun celor dintr-a VII-a, că restul va merge ca pe roate.

Norocul îmi surâdea și acum; prima oră la cursul superior o aveam chiar la a VII-a și, culmea, se nimerise să fie chiar cea de dirigenție. Asta însemna, deci, punerea absențelor și apoi “causerie” timp de aproape o oră cu baietii. Numai să nu se ivească ceva pe parcurs, și să-mi strice frumusețe de... atmosferă!

Ei, dar mi-a fost dat să trăiesc câteva clipe care, pe moment, m-au emoționat cum nu mă așteptam, însă care pe urmă s-au transformat într-o mare încântare, atât din partea mea, cât și din partea elevilor. Aș fi dorit să se prelungească recreația dinaintea acestei ore cu încă multe și multe minute... și, dacă s-ar fi putut, să intru cât mai târziu în clasă, sau de loc chiar. Dar cum am auzit sunând mai strident ca niciodată parcă clopoțelul de intrare, am sărit ca ars de pe scaun, am smuls catalogul cu ostentație nejustificată am ieșit din cancelarie cel dintâi dintre profesori.

Unul mai tânăr, care tocmai începuse o anecdotă, mă întrebă surâzând:

— De ce ești atât de grăbit, Băjenarule? Sau poate nu-ți plac anecdotele mele?

— Ba tocmai că-mi plac foarte mult, însă am dirigenția la a VII-a, dau ochii pentru prima oară cu ei și n-aș dori să fiu nepunctual.

— N-avea grijă, că nu se-ntristează ei de asta!

Am ieșit, am urcat treptele două câte două, a VII-a era la etaj, și am ajuns. În clipa când am apărut în capul scării, un elev care era postat la ușă o zbughi în clasă, desigur ca să le anunțe colegilor sosirea mea.

Am întârziat câteva clipe, ca să-mi reiau respirația normală, și am intrat. Un răpăit uniform de picioare aproape ca a acopenit „Buna ziua, domnilor”, al meu.

Am rămas surprins ce mai e și asta?! În clasă, liniște, dar liniște desăvârșită, nu așa. Nici o șoaptă, nici un freamăt, nici o mișcare. Hm! Și eu care-mi făcusem atâtea griji! Dar nici așa nu e prea bine. Asta ascunde ceva. Ceva nu-i în regulă. Fără îndoială că urmăresc ei un scop!

M-am urcat pe catedră, respirând adânc. Am pus catalogul ușor pe masă și, înainte de a mă așeza, le-am spus zâmbind:

— Vă rog, stați jos, domnilor.

Toți se așezară, afară de unul care veni cu condica clasei în mână și-mi spuse foarte respectuos:

— Absenții, domnule diriginte.

Domnule diriginte?! Așa e, că la clasa asta sunt diniginte.

— Dumneata ești cestorul?

— Nu, domnule diriginte. Sunt elevul de jurnă. Domnul profesor Nisipeanu a botărât să nu avem un singur cestor, ci fiecare dintre noi să fie cestor în câte o zi. Să facem de jurnă în ordine abfabetică. Dumnealui a spus că este mai pedagogic să fim pe rând cestori, ca să ne asumăm fiecare grija clasei în câte o zi.

— Într-adevăr că așa este mult mai bine recunoscui eu. E o metodă foarte bună. Apoi i-am spus cât am putut de amabil: Am să te rog, totuși, să-mi dai voie să fac eu apelul. Știi, e prima mea ora cu dumneavoastră, și doresc să vă cunosc pe fiecare în parte. Pe viitor, însă, voi lua absenții de la cestorul de jurnă.

Începui să fac apelul. Eram din ce în ce mai surprins: “Mă, ce să fie cu ăștia, de stau ca niște îngeri? Atâta calm oare nu anunță o furtună ceva mai îndepărată?” Doar nu eram o personalitate didactică, un profesor cu renume, bătrîn, ca să le impun elevilor?! “Nu se poate, îmi ziceam eu din ce în ce mai impacientat, urmăresc ei ceva! Deci, *en garde!*”

Bineînțeles că am utilizat și la această clasă trucul meu cu apelul catalogului, care avusese atâta succes la clasa a IV-a și la celelalte.

După apel, am luat pe rând motivările aduse de elevi cu semnătura părinților, le-am scuzat absențele, am închis catalogul am venit în fața catedrei zâmbitor și surprins:

— Și acum, întrucât nu văd ce am mai avea de făcut, să stăm puțin de vorbă, ca să ne cunoaștem mai bine.

Surâsuri și murmure aprobative. O mână se ridică. Ah, ce binevoitoare e câteodată întâmplarea! Se nimerise tocmai unul dintre elevii al cărui nume îl reținusem:

— Ce dorești, domnule Dumitriu?

Stupoare generală și-un freamăt de uimire.

— Au avut dreptate puștii dintr-a IV-a!

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, mă prefăcui eu nedumerit.

Îmi răspunse cel care se ridicase:

— Că aveți o memorie!...

— Sunt nevoit să am. Nu de alta, dar ca să nu pațesc și eu ca unul dintre colegii mei de la *Liceul Lazăr*, unde am învățat, unul Ghițescu Gh. Vasile.

Un murmur de curiozitate se ridică din bănci.

— Se întâmplă câteodată ca unii elevi să practice adesea sportul care poartă trei nume... unul mai delicat, mai pitoresc, în franțuzește: *l'école buissonniere*, și celelalte două: *a chiuli* sau *a trage la fit!*

Râsete.

— Ei, la noi, la *Lazăr*, care, după cum știți, se află în *Grădina Cișmigiu*, vara era chiar plăcut, mai ușor de... absentat de la cursuri, dar iarna nu mai mergea, cu tot patinajul de pe lacul înghețat. Și-atunci cei câțiva, care nu se simțeau prea bine pregătiți să dea piept cu „inamicul”, luaseră obiceiul să chiulească în clasă. Bineînțeles că această ingenioasă figură nu se putea face decât la profesorii care nu cunoșteau numele elevilor. Și mărturisesc că erau destui dintre aceștia.

Cum procedau? Îl rugau pe cestor să-i dea absenți, ca astfel profesorul să nu-i poată chema la lecție, iar ei rămâneau frumos în clasă!

Dar într-o nefastă zi de iarnă, sistemul acesta de a chiuli a dat greș, și iată cum: Ghițescu Vasile i-a spus lui Ciurea, cestorul nostru, pe care noi îl porecliserăm *Stăpânul*:

— Azi, Stăpâne, mă dai absent la Germană!

— Bine, Sile!

Profesorul nostru de Germană obișnuia să întrebe la fiecare elev dat absent:

— Ce e cu el?

Când Stăpânul îl dete absent pe Ghițescu Vasile, profesorul puse întrebarea obișnuită, iar Ghițescu cel absent n-are de lucru, se ridică și spune chiar el despre sine însuși:

— E bolnav, don' profesor!

Dar iată că această intervenție hodoronc-tronc îl supără grozav pe profesor, care-l apostrofează pe Ghițescu:

— Dar tu cine ești, mă, de intri în vorbă nepoftit? Ce, ești avocatul lui Ghițescu? Nu are cine să-mi răspundă? Nu e cestorul aici, lângă mine? Ia poftim încoace, la lecție. Cum te cheamă?

E, aici e aici! Cum să spună că-l cheamă? Cui i-ar fi convenit dintre noi să-i dea numele și să fie pedepsit în locul lui?

Noroc că cestorul a luat taurul de coarne cum s-a priceput și el — de altfel nici n-ar fi avut cum să iasă mai bine din impas, și a spus, prefăcut uimit:

— Aaa, iertați-mă, domnule profesor, chiar acesta e Ghițescu Gh. Vasile. Eu nu l-am văzut în clasă, când am facut apelul pentru condică, și, din greșeală, vi l-am dat absent. Stergeți-l, vă rog!

Profesorul a mirosit că ceva nu e în regulă și a spus supărat:

— Ba nu-l șterg de loc, deoarece el singur a spus ca lipsește, pentru că e bolnav. Iar dumneata, Ghițescule, poftim afară, și ora viitoare să știi că te ascult, iar dacă lipsești, a de la absența de azi se va transforma într-un *trei* de toată frumusețea! *Auf wiedersehen!*

Băieții de la Cantemir se porniră pe râs. Cei care rămăsese în picioare, Dumitriu, imi spuse cu reticențe:

— Domnule diriginte... tot ați dorit dumneavoastră să stăm de vorbă. Vă supărați dacă vă rugăm ceva?

— Depinde de ce mă veți ruga!

— Ceva foarte simplu pentru dumneavoastră (se uită la ceas). Ne-au mai rămas 30 de minute. Vă rugăm frumos... Știți că anul acesta dăm bacalaureatul, și avem pentru mâine la Română o compunere care nouă ni se pare cam grea...

— Așa! Și?

— Și vă rugăm mult să ne-ajutați, să ne dați câteva indicații, câteva idei... să ne spuneți ceva în plus față de ce e în manual.

“Ia te uită mă miram eu, nevenindu-mi să cred — ce-mi închipuiam despre ei, și ce a ieșit!” Așadar, de aceea fuseseră atât de liniștiți.

— Păi, de ce nu-l rugați pe profesorul dumneavoastră de Română, care v-a dat compunerea? Eu, la clasa dumneavoastră, doar știți, predau Filozofia! Și apoi ce vă face să credeți că eu aș fi indicat să vă ajut la compunerea dumneavoastră, care nici nu știu ce subiect are măcar?!

Atunci auzii răspunsul care mă încremeni de uimire, dar îmi făcu și o plăcere nespusă:

— Am ajuns la Hasdeu, domnule diriginte!

Mă încruntați și începui să râd, în același timp:

— Hasdeu?! Și ce-i cu asta?

— Este, că cineva ne-a vorbit despre dumneavoastră..., dar n-avem voie să spunem cine, ne-am dat cuvântul!

— E... dacă v-ați dat cuvântul, mă închin (dar știam că nici nu putea să fie decât mâna lui Nisipeanu, dragul de el, cum știuse să-mi pregătească atmosfera? Să-mi netezească drumul la elevii cei mari?). Și deodată îmi schimbai tonul. Atunci de ce mă faceți să-mi pierd vremea cu atâta vorbărie? Dacă am să vă țin peste ora, să nu vă supărați!

— N-o să ne supărăm nici noi, don' profesor! spuse tot Dumitriu, semnificativ, făcând aluzie la elevii de la Seminar.

— Vă rog să-mi spuneți subiectul compunerii.

— “*Comparație între Odobescu și Hasdeu*”!

— Oho ! râsei eu. Cam vast, dar, în sfârșit... greutățile de aceea sunt făcute și ne ies în cale, ca să trecem peste ele cu succes! Așadar, dragii mei, scoateți maculatoarele și scrieți!

*

Printre elevii mei din clasa a III-a, întâlnisem numele de Noica Vlad. Cum era firesc, l-am întrebat:

— Ești cumva rudă cu Noica Dan, care a învățat acum patru ani la *Liceul Lazăr*?

— Da, domnule profesor, este unul dintre frații mei mai mari, zâmbi elevul.

— Ooo, unul dintre frații tăi mai mari?! mă mirai eu, dar câți sunteți?

— Patru... și eu sunt Prâslea!

— Îmi pare bine să știi, Vlade, că eu am fost coleg de clasă la *Lazăr* cu fratele tău Dan. Te rog să-i transmiți salutări din partea mea.

— Vă mulțumesc, domnule profesor!

Dar care nu mi-a fost surprinderea când, la două zile după această convorbire — tocmai trecusem absenții în catalog — ușa se deschise și auzii un răpăit de picioare. Mă uitai spre ușă curios, crezând că a intrat una din oficialitățile liceului sau vreun inspector inopinat, când colo, în prag, zâmbitor, Dan Noica, fostul meu coleg. Înaintă spre catedră, băbăbănindu-și mâinile, cum obișnuia de când era elev, și, fără vreun alt preambul, spuse râzând cu poftă, nevenindu-i să-și creadă ochilor:

— Mă Băjenarule, am venit să văd și eu ce fel de profesor ești tu, dacă-mi dai voie?!

Hei, dacă ar fi știut elevii mei atunci ce înțeles adânc aveau aceste cuvinte rostite în glumă, nu m-aș fi simțit prea comod în fața lor! În traducere liberă, ele voiau să spună cam așa: “Sunt foarte curios să văd cam ce comportare ai tu ca profesor, tu care în liceu ai fost un mare zurbagiu, față de elevii tăi care ar îndrăzni să-ți facă pozne în genul aceloră făcute de tine pe timpuri!”

M-am ridicat îndată, i-am strâns mâna cu efuziune și i-am spus:

— Ia loc, te rog, chiar aici, în banca întâi, Dane Plăvălescule, fii bun și găsește-ti alt loc! Așa, mulțumesc. Poftim, Dane.

El se așeză vădit amuzat, își propti capul în mâini, iar eu mă adresai elevilor care, în afară de Noica Vlad, nu înțelegeau nimic din ceea ce se petrecea sub ochii lor:

— Domnul este fratele colegului vostru Noica Vlad. Vă amintiți că am vorbit deunăzi despre dumnealui. A fost colegul meu în cursul superior la *Liceul Lazăr*.

— Bine zici, adăugă Noica Dan, ca în inferior am urmat și eu tot aici, la *Canteinir*. Așa că am început-o cantemirist și am terminat-o *lăzărist*!

Îi dădui replica zâmbind, spre hazul băieților:

— Cum-cum, bine c-ai terminat-o! Și acum, pe viitor, te rog, Noica Dan, când mai ai de spus ceva, să ridici mâna frumos!

— Dar ce, sunt elevul tău ? râse el.

— Din clipa în care de bună-voie ai intrat în bîrlogul meu și te-ai așezat în bancă, îi replicai eu zâmbind, te consider și pe tine drept elevul meu și te rog să te supui aceleiași discipline. Și acum, băieți, să ne vedem de lecție.

.

Cât de repede s-au scurs după aceea orele mele de învățământ, într-un ritm cu adevărat vertiginos!

Dirigenția la a VII-a fusese transformată de fapt în oră de Română. Îi ajutam pe flăcăii mei din tot sufletul, dar ce tare mi se strângea inima când mă gândeam că s-ar putea afla și l-ar supăra pe profesorul lor! un dascăl bun și cumsecade, dar care, aflându-se în pragul pensiei, nu mai avea destulă răbdare, se simțea *obosit*, cum spuneau elevii săi. El își făcea datoria, învățându-și ciracii atâta cât prevedea programa analitică; aceștia, însă, doreau să știe ceva mai mult decât scria în carte.

.

Foarte adesea, la ora de Dirigenie mai discutam cu ei și alte probleme: despre viață, despre dragoste, și de multe ori despre sănătate, igienă și profilaxie. Toți, de altfel, mă socoteau un prieten mai mare, dacă nu un frate mai în vârstă cu câțiva ani decât ei, și îmi arătau o deosebită simpatie. Într-o bună zi, am observat în clasa a VII-a, la ora mea de Dirigenie, că numărul elevilor sporise simțitor și că stăteau câte trei în bancă. I-am întrebat cu justificată curiozitate pe noii veniți.

— Ce e cu voi? Văd că sunteți toți cantemiriști? De unde ați aterizat aici?

S-a ridicat cestorul de jurnă.

— Sunt băieți dintr-a VII-a B, don'profesor.

— Și ce caută la voi?

— Au venit să asiste la ora dumneavoastră.

— Cum așa... nu înțeleg?

— Le-am spus noi despre orele dumneavoastră, și au venit să asiste și ei.
 — Ce materie aveți acum la clasa dumneavoastră? Întrebai eu, prefăcându-mă supărat pe noii veniți.
 — Trigonometria, don'profesor!
 — Păi bine, măi baieți, tocmai la Trigonometric v-ați găsit voi sa... hm... lipsiți?
 — Păi ce, era să lipsim la Muzică, don profesor?!
 — Vă rog să poftiți la ora voastră acum, iar pe viitor să nu se mai repete. Va mulțumesc pentru aprecieri, dar vom găsi o altă soluție, dacă doriți să participați la orele clasei noastre: iată, am să fac o oră suplimentară pe săptămâna, după-amiaza, când vă invit și pe voi, și totul se va rezolva bine.

*

La prima oră suplimentară, am ținut una dintre cele mai frumoase viața mea de dascăl.

Este adevărat ca mi s-a dat concursul și din partea elevilor mei, dar se putea foarte bine să și ratez lecția și să dau din colț în colț stingherit, neștiind cum să mă descurc mai bine. Atunci am binecuvântat biblioteca tatălui meu și pasiunea mea pentru lectură.

Cel mai bun elev din clasă la Filozofie s-a ridicat și mi-a spus:

— Domnule profesor, avem o mare nedenumire și credem că numai dumneavoastră, care ne predați Filozofia, ne-ați putea lămuri.

— Despre ce e vorba? l-am întrebat eu, nu fără oarecare emoție.

— Am citit într-o carte că marele filozof grec din antichitate, Aristotel, care a fost profesorul lui Alexandru Macedon, a spus într-o împrejurare oarecare: “Dragii mei prieteni, să știți că nu există prietenie pe pământ.” Adică sa fi fost într-adevăr convins de ceea ce a spus?

— Dragul meu, zâmbii eu, filozofilor le-a plăcut întotdeauna să jongleze cu cuvintele. Și nu numai lor. Aristotel a spus într-adevar așa — exact nu-mi amintesc nici eu când — dar bănuiesc că a rostit aceste cuvinte drept concluzie la vreo întâmplare care l-a impresionat foarte neplăcut. S-ar putea să le fi spus, de pildă, când a aflat că Alexandru cel Mare, la un ospăț, l-a ucis cu lancea pe Clitus, cel mai bun prieten al său, care în lupta de la Granic îi salvase viața. Nu se putea însă ca tocmai Aristotel să nu creadă în prietenie, când tot de la el ne-a rămas o impresionantă definiție a prieteniei: “Același suflet care trăiește în două corpuri diferite”. Și tot el a spus: “Fiecare om este, în mod firesc, prietenul fiecărui om”.

— Tocmai această aparentă contradicție în spusele sale ne-a mirat și pe noi!

— Oricât de mult am vorbi despre prietenie, urmașii mei, tot puțin ar fi. Este unul din cele mai vaste subiecte. Aproape toți marii filozofi, poeți, dramaturgi și oratori dintotdeauna au fost preocupați de acest sentiment ales, și, firește, au lăsat și cugetări despre prietenie.

— Poate doriți să ne spuneți și nouă câteva!

Am zâmbit amuzat:

— Bineînțeles, dar am impresia că ni s-au cam inversat rolurile: voi mă examinați, și eu vă răspund. Dar cum, în clipa de față, nu mă consider profesor, ci *prietenul vostru mai mare*, am să vă îndeplinesc dorința, pe cât ne va permite timpul în această oră suplimentară.

Însuși marele orator latin Cicero, după cum știți, ne-a lăsat o carte despre prietenie “*De amicitia*”, folosind și comentând, cu deosebită îndemânare, multe din părerile înaintașilor săi, înfățișate în haină nouă și plină de prospețime.

Omul este ființă sociabilă, ca atare nu poate trăi singur, și chiar în afară de familia sa simte nevoia unei alte tovarășii. Și atunci caută ființa cu care se potrivește, se aseamănă, în societatea căreia se simte bine. Între adevărații prieteni trebuie să existe o apropiere de gânduri, de idei, de preocupări, de gusturi, cu alte cuvinte o potrivire din toate punctele de vedere. Iar prietenia adevărată pretinde în primul rând *sinceritate*.

Ne atrage un om vesel, comunicativ, apropiat, un bun povestitor, un om de spirit, sincer sfătuitor, înțelept, cald, într-un cuvânt *un om prietenos*. Iar un om opus aceluia despre care am vorbit acum, e firesc să te îndepărteze de la începutul cunoștinței chiar. Seneca a spus: “Singur cu tine ești foarte aproape de omul rău”. Când ai o bucurie sau când ai o supărare, simți nevoia imperioasă să o împărtășești cuiva.

Marele dramaturg grec din antichitate Euripide era încredințat că omul, în suferință simte nevoia unui prieten bun, întocmai cum bolnavul simte nevoia medicului; iar poetul latin Horațiu spune de asemenea că nimic nu se poate compara cu un prieten bun. Cicero consideră prietenia mai presus decât legăturile de rudenie și menționează chiar că, în viață, deși cunoaștem sute și sute de oameni, nu alegem dintre aceștia decât doi-trei, pe care ni-i facem prieteni.

Montaigne, filozoful francez, care a trăit în cea de a doua jumătate a secolului al XVI-lea, cu toate că se complăcea în singurătate, a scris că: “Singură prietenia este într-adevar cel mai mare sentiment al omului”.

Dar să ne oprim puțin acum la marele istoric și cărturar Nicolae Iorga, ale cărui cursuri am avut cîntea și marea bucurie să le urmez, și care este considerat și drept unul dintre marii noștri cugetători. Iată două dintre cugetările sale semnificative “Cei care cer prietenia, fără a o da în schimb, sunt hoți de suflete”. Și: “Cunoaște-ți prietenii, pentru ai iubi, și dușmanii pentru a-i stapîni”.

Istoria ne vorbește despre prietenii celebre de-a lungul veacurilor. De pildă, faimoasa prietenie dintre cei doi mari luptători ai războiului troian Achile și Patrocle, sau exemplul clasic ce se dă întotdeauna despre doi prieteni nedespărțiți Oreste și Pylade; buna prietenie dintre cei doi frați Castor și Polux, supranumiți și Dioscurii; duioasa prietenie dintre cei doi mari poeți germani Goethe și Schiller. Sau, la noi, prietenia literară dintre Ion Ghica și Grigore Alexandrescu, Alecsandri și Ghica, Eminescu și Creangă, Vlahuță și Dclavrancea.

Și ca să încheiem, nu uitați că un mare și bun prieten al omului este cartea! Această epocală și minunată născocire a minții omenești merită cu prisosință să i se arate cea mai înaltă prețuire și dragoste.

Să ne aducem aminte de ce ne spune Miron Costin “nu este alta și mai de folos în toată viața omului zăbava, decât cetitul cărților”. Și să ne oprim numai pentru câteva clipe la ultimul mare bard al nostru, Tudor Arghezi, care, în patru versuri, izbutește să. redea adîncă emoție de care e cuprins adevăratul iubitor de carte:

*Carte frumoasă, cînte cui te-a scris,
Încet gândită, gingaș cumpănită,
Ești ca o floare-anume înflorită,
Măinilor mele, care te-au deschis!*

Dar, după obiceiul nostru, dati-mi voie să vă spun și ceva de haz. Pe timpul fanarioților era la noi în țară, și poate și în alte părți, o modă în casele boierești, și anume: ca să nu mai cheltuiască, cumpărând cărți și legându-le în piele sau în pânză, acești așa-zis intelectuali găsiseră un procedeu mai simplu și mai puțin costisitor: pictau pe pereți biblioteci cu sute de cărți din cei mai diferiți autori clasici și moderni, și erau foarte satisfăcuți. În felul acesta aveau în casă ce cărți doreau și pe care nu erau obligați să le citească!

Îmi place să cred că voi nu v-ați simți atrași de asemenea biblioteci pictate!

Iar ca încheiere, ascultați două scurte anecdote concludente și la... subiect.

Un oarecare avea o bibliotecă foarte frumoasă și variată. Cineva, care venise la el în vizită, la rugat stăruitor să-i împrumute o carte pe care o văzuse și îl interesa.

Gazda răspunse categoric:

— Nu te supara, amice, dar nu obișnuiesc să împrumut cărți nimănui, oricine ar fi acela!

— Dar îți dau cuvântul că ți-o înapoiez în cel mai scurt timp!

— Te rog, nu insista, că nu împrumut. Eu am experiență vastă în materie! Apoi brusc, cu o sinceritate cinică: Vezi dumneata biblioteca asta? Ei, bine, afla că toată este alcătuită numai din cărți pe care le-am luat cu împrumut de la cunoscuți și prieteni!...

Și iată și reversul medaliei... adică al anecdotei:

Un domn foarte distins avea în biroul lui o bibliotecă enormă, dar goală. Numai în mijloc, pe un raft, se rasfăța singură o carte mare, groasă, frumos legată. Foarte intrigat de ciudățenia asta, un cunoscut îl întreabă:

— Ce rost are o bibliotecă atât de mare pentru o singură carte? O consideri oare într-atât de valoroasă, încât nu merită să-i stea alături nici o altă carte?

— A... răspunse zâmbind malițios stăpânul casel, cartea solitară pe care o vezi este *catalogul* tuturor cărților pe care le-am împrumutat prietenilor mei și nu mi le-au mai înapoiat!

Anecdotele mele îi amuzară pe băieți mai mult decât ma așteptam. Adăugai, râzând și eu:

— “Si non e vero, e ben trovato¹!” spune italianul. Concluzia cred că se desprinde de la sine!

Și acum, la revedere, pe ora viitoare!

Îmi propusesem să nu las nici un corijent în toată cariera mea! — îmi vine să zâmbesc cu autoironie — care abia acum începea!

Era acesta un punct de onoare pedagogică. Mă străduiam din răspuțuri să mă țin de cuvântul ce-l luasem față de mine însumi. Trebuia să procedez și eu așa ca taică-meu și ca Barosanul, profesorii mei de la *Liceul Lazăr*, la care toți elevii știau cel puțin de *cinci*, nota de trecere.

Sufeream când, din motive de ordin pedagogic, eram totuși nevoit să dau o notă rea, deși știam că aceasta va fi îndreptată pe parcurs. Aș fi fost fericit să pun numai note bune, sau, dacă nu se putea altfel, măcar nici una sub *cinci*. În privința aceasta, m-am zbatut mult cu un băiat simpatic, plăcut la înfățișare și inteligent chiar, însă cam delăsător, unul Florescu Victor, care când era emoționat — și la lecție era

¹ “Dacă nu e adevărat, totuși se potrivește bine!”

întotdeauna — se bâlbâia. Bineînțeles că nici unul dintre băieți nu îndrăzneau să râdă de acest defect, fiindcă m-ar fi supărat la culme.

Fusesem nevoit să-i pun o notă proastă — nu rostise o vorbuliță măcar — și-l scosesem acum să i-o îndrept.

Era la tablă o serie de patru, căci atâția scoteam; el, cap de serie.

— Ei, Florescule, ai învățat?

— Ddda, ddon'profesor!

— Bravo! Atunci spune-mi, te rog, tot ce știi din ce v-am explicat eu despre *Pastelurile lui Alecsandri*. Ca să te ajut, am să-ți fac un mic plan mai întâi îmi dai definiția pastelului, apoi îmi spui câte feluri de pasteluri a scris Alecsandri și îmi analizezi pastelul care-ți place mai mult.

De astă-dată, Florescu nu s-a bâlbâit de loc, pentru că nu a mai scos o vorbă. I-am spus:

— Iată, ca nu te emoționezi, eu am să mă întorc cu scaunul spre fereastră și am să stau de vorbă cu clasa. În acest timp, te poți gândi în liniște.

Am început să vorbesc cu cei din bănci și să-mi completez explicația precedentă cu anecdote, în legătură, bineînțeles, cu subiectul respectiv:

— Am uitat, dragii mei, să vă spun un amănunt deosebit de interesant cu privire la unele obiceiuri ale lui Alecsandri, Ei bine, cu toate că marele poet înfățișează în pasteluri tablourile de iarnă cu atâta putere de evocare, încât te face să le simți aieva, de parcă te-ai afla chiar în mijlocul peisajului descris, să știți că nu-i plăcea de loc acest anotimp. Era un om friguros și, pe vreme rea, nu ieșea din casă, decât nevoit. Splendorile iernilor de la Mircești îl lăsau... rece! Îi plăcea să admire farmecul naturii de iarnă de la gura sobei sau de la fereastră, tihnit și la adăpost. Ca să înfrunte urgia "cumplitei ierni", cum o numește el, avea nu mai puțin de nouă paltoane, toate numerotate și pornind de la cel mai subțire până la o șubă groasă, ca de vizitlu. Când, totuși, trebuia să plece undeva pe timp de iarnă, pe jos sau cu sania, deschidea ușurel fereastra, scotea întâi mâna afară, apoi nasul și, după cum aprecia el tăria vremii, ruga să i se aducă, să zicem, paltonul numărul 3, sau numărul 7!

Ba, mai mult decât atât. La Paris, sau în altă parte a lumii, pe unde îl chemau treburile țării, și era nevoit să stea cu anii de multe ori, închiria o locuință care avea camerele "vagon", adică dădeau dintr-una într-alta. Iar aceste camere erau încălzite gradat, pornind de la cea mai încinsă, până la ultima, în care nu se facea foc de loc. Iar el stătea în fiecare câte puțin, ca să se obișnuiască treptat cu frigul și să-l poată suporta mai ușor, când va ieși afară, în ger...

Cu aceste cuvinte, îmi răsucii scaunul la loc, către Florescu:

— Acum poți să-mi vorbești despre pastelurile lui Alecsandri?

Florescu mi-a răspuns gătit:

— Nnnuu!

— De ce? Nu te-ai gândit între timp?

— Nu! Am ascultat și eu la ce spuneai dumneavoastră!

Mi-a venit să râd.

— Bine, Florescule, dar cu pastelurile lui Alecsandri cum rămâne? La această întrebare ce răspuns îmi dai?

— Do-don'profesor..., eu nu pot să vorbesc cum trebuie că sunt bâl...bâi... Iar clasa simți nevoia să-l ajute parcă, terminând în cor:

— ... bâit!

— Nu dragul meu, îi spusei eu cu blândețe, punându-i mâna pe umăr... defectul tău de vorbire, după părerea mea, se datorește faptului că nu ești bine pregătit. De altfel, ne-ai dovedit asta chiar astăzi. În clipa în care vei învăța bine totul,

ai să vorbești limpede, așa cum vorbesc și colegii tăi. Știi ceva?... Citește, te rog, viața lui Demostene, marele orator grec, și vino apoi să ne-o povestești. Îți atrag atenția că voi pune notă pe această povestire și că doresc din suflet să fie cât mai mare. Succes!

.

Baieții căpătaseră cu timpul o mare încredere în mine. Simțeam că îmi acordă toată prietenia lor, fără rezerva. Ei erau convinși că n-as fi putut să le trădez pentru nimic în lume anumite confidențe pe care mi le făceau și, de multe ori, îndrăzneau să-mi povestească multe glume școlarești, de-ale lor, ca unui coleg dintr-o clasă superioară.

Îi deprinsesem să nu mă mintă niciodată, sa-mi spună adevărul chiar dacă acesta ar fi neplăcut. Într-o zi, tot la Dirigenție, înainte de sfârșitul orei mă trezii cu unul din elevi că vine la catedră și-mi spune în șoaptă:

— Domnule diriginte, nu vă supărați, dar astăzi vă rog din suflet să-mi dați voie să plec cu 10 minute mai devreme!

— De ce?

— Mă jenez să vă spun!...

— Pamfile, tu știi că îmi place să fiți, mai presus de orice, sinceri. Ce e aia mă jenez? De mine te jenezi tu?!

— Domnule diriginte, mai bine zis nu îndrăznesc să vă spun!

— Ei, mofturi de demoazelă de pension. Tu ești canteminist, ce naiba?! Hai, dă-i drumul odată, că pierdem vremea!

— Domnule diriginte... eu... cum să vă spun... ăăăă, vorbesc cu o fată.

— Foarte frumos și foarte normal! Și?

— Și... cum să vă spun, nu pot s-o văd altfel, decât când iese de la școală. Dar ea nu poate să mă aștepte, că termină orele mai devreme și pleacă cu fetele. N-o mai prind, măcar că fac un cross serios să ajung la *Centrală* și s-o conduc acasă. Vă supărați? Zău, nu vă supărați!

Mi-a fost atât de drag, că-mi venea să-l îmbrățișez ca pe un frate mai mic care-mi cerea un sfat în materie de dragoste.

— Aoleu, prost mai ești, măi Pamfile, iartă-mă că ți-o spun! Se poate să mă supăr?! Ce farmec ar mai avea tinerețea, fără asemenea întâlniri? Numai că te rog prietenește ca, totuși, altădată, să nu mai fi nevoit sa-ți ceri voie de la... școala!

*

În urma acestui gest de înțelegere, acțiunile mele în fața tuturor elevilor au crescut vertiginos.

Când s-a aflat însă povestea la cancelarie, unii dintre colegii mei nu mi-au aprobat de loc îngăduința față de dragoste, ci m-au criticat aspru chiar. Dar când Nisipeanu, care se interesa periodic de cum merg treburile, a auzit de trășenia cu randevuul a spus zâmbitor și sentențios în fața tuturor:

— Colegul nostru Băjenaru predă la a VII-a Psihobogia și lucrează după metodele mele. Faptul că l-a învoit pe Pamfil să plece, ca să o întâlnească pe iubita lui, dovedește subtilitate psihologică, și mai cu seamă tact pedagogic.

— Iar *tac-tu*, care e și el dascăl, poate să fie mândru de *tactul* lui fiu-său! facu indata un calambur Vasilc Șuteu, directorul liceului, care îmi arăta întotdeauna multă simpatie.

*

Elevii mei, în special cei mari, mă mai apreciau și pentru alt obicei al meu: de câte ori îi întâlneam întâmplător pe cei din clasele superioare, bineînțeles, însoțind câte o fată la spectacole, la librării sau pe stradă, la plimbare, îi impresiona deosebit că îmi ridicam pălăria foarte serios și-i salutam cu multă referență. Asta le impunea grozav și ar fi fost în stare, vorba zicătorii, să intre și-n foc pentru mine, numai pentru această delicată atenție ce le-o arătam.

*

Dar, bineînțeles, pădure fără uscături nu se poate. În decursul celor trei ani cât am stat la Cantemir, mi s-au ivit și mie unele mici neplăceri din partea elevilor, mai ales cu veșnica poveste a copiatului.

Imitându-l pe Barosanul, cum îl porecliserăm noi pe Sterie Enăchescu, cel mai strașnic profesor al nostru de la *Lazăr*, le spusei și eu școlarilor mei la teza de Filozofie:

— Cine poate să copieze, s-o facă. Dacă-l prind, îi dau nota unu; dacă nu-l prind, de bună seamă că-i dau nota pe care o merită lucrarea; dar îl rog să mi-o spună, și-i făgăduiesc că-i voi menține nota. La facultate se obișnuiește să se aprecieze examenul de licență cu calificativul „*Magna cum laude*”... eu, dacă va fi cazul, voi aprecia rezultatul de la lucrarea scrisă, copiată, cu calificativul „*Magna cum fraude*”, însă fără consecințe neplăcute pentru infractor!

Asta s-ar fi putut la tezele de la Logică și Psihologie, pentru că la Româna era imposibil să copieze cineva, nu datorită vigilenței mele deosebite, ci pentru că numerotam băncile cu unu, doi, trei, patru, și dădeam subiecte diferite de compunere și gramatică.

Dar la Filozofie se putea copia, iar eu aveam ambiția să nu copieze nimeni. Numai că n-a fost după ambiția mea.

După teza de la Filozofie pe trimestrul al II-lea, am adus caietele, am trecut notele în catalog și apoi am întrebat:

— Ei, cine a copiat? V-am spus că, dacă îmi mărturișiți, vă păstrez nota obținută, și știți că obișnuiesc să mă țin de cuvânt, chiar dacă nu-mi convine situația. Freamăt în bănci, câteva șoapte, dar nici o mână ridicată.

— Bravo! Trebuie deci să fiu mândru de voi și de mine.

— Să nu fiți, domnule profesor! auzii un glas subțirel în banca întâi de la fereastră.

Și se ridică un baiat cocoșat, firav și palid, Ghidarcea, foarte inteligent, dar cam delăsător.

— Cum, Ghidarcea, tu ai copiat?

— Am copiat, domnule profesor, răspunse Ghidarcea, aplecându-și capul într-o parte, ca și cum ar fi vrut să spună: “Ce era să fac?”

— Dc ce?

— Nu știam subiectul care mi-a căzut!

— Hm! Vedeam eu că te tot fâțâi, te apleci și te sucești, dar să-ți spun cinstit, ești cel din urmă pe care l-aș fi bănuț că e în stare să copieze. Ce notă ai la teză?

— Nouă!

— Oho... bună! S-o stăpânești sănătos, dar cum știi că tu ești băiat deștept și bun, cred că n-o să-ți dea voie conștiința să te multumești cu o notă pe care ai obținut-o prin fraudă. Îți las timp să pregătești subiectul pe care l-ai avut la teză, și

când ai să vrei tu, ieși să te ascult. Sunt sigur că-mi vei da prilejul să-ți pun o notă la fel de bună, și pe merit, alături de aceea de la teză, care rămâne valabilă. Ne-am înțeles?

— Da, domnule profesor. Și vă rog să mă ascultați chiar ora viitoare! Iar când doriți, mă prezint din nou pentru teză. Nu pot primi nota aceea, “magna cum fraude”, cum ați spus dumneavoastră!

— Îți multumesc, Ghidarcea, pentru cavalerismul tău, și te asigur de toată stima mea.

Capitolul IV

MICI POVESTIRI DIN VIAȚA UNOR OAMENI MARI

Pe cât puteam, căutam să-mi ajut elevii să ia note cât mai bune, să-i fac *să știe*, să-și dea seama că bunăvoința mea trebuie bine înțeleasă și că aștept de la ei să merite această bunăvoință.

Nu știu să fi făcut vreo oră de curs, la toate liceele unde am predat, indiferent dacă era oră de literatură, compunere, gramatică, logică sau psihologie, în care să nu le fi povestit ceva pe deasupra în legătură cu subiectul.

Viața scriitorului a fost și este plină de numeroase și variate întâmplări interesante, atractive, vesele sau emoționante, care merită și trebuie să fie cunoscute, mai cu seamă de către elevi, căroră, o dată cu anecdota, le rămâne întipărită în minte și partea uneori mai aridă a lecției. Se asociază cu ea pe nesimțite!

Constatasem că elevii erau atrași de viața scriitorilor, și, pe cât puteam, căutam să le satisfac dorința de a cunoaște cât mai multe din întâmplările mai deosebite ale acestora.

Atenția cu care ei ascultau micile mele povestiri din viața câtorva oameni mari ai noștri, sclipirile ochilor înduioșați sau plini de veselie mă inaripau, îmi dădeau elan; lecțiile îmi făceau astfel și mie nespusă plăcere și mi se păreau mai ușoare.

Întâmplările povestite de mine le auzisem și eu, la rândul meu, la diferite conferințe și prelegeri, iar pe altele le cunoșteam direct.

Și toate aceste mici evocări din viața scriitorilor noștri, care, mai târziu, aveau să se transforme în obiceiul de a povesti câte ceva la fiecare oră de dirigenție, au început într-o zi de toamnă târzie.

După notarea absențelor, cestorul de jurnă îmi spuse surâzând:

— Domnule diriginte, ieri am avut o zi fericită l-am întâlnit la librăria “Cartea românească” pe scriitorul Camil Petrescu, răsfoindu-și cu multă atenție romanul “*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*”. L-am salutat cu mult respect și mi-a răspuns, zâmbindu-mi de parcă m-ar fi cunoscut de cine știe când. Ne-ați spus cândva că v-a fost profesor la Lazăr.

— Într-adevăr. Și-ți înțeleg emoția, pentru ca și eu sunt întotdeauna nespus de fericit și entuziasmat când un scriitor cunoscut răspunde amabil la salutul meu respectuos. Iar dacă am prilejul să cunosc mai îndeaproape asemenea oameni, consider un adevărat noroc. Iată, chiar în dimineața aceasta de noiembrie, pe care n-am s-o uit, am cunoscut un scriitor clasic în viață, și anume pe ultimul *junimist*, Iacob Negruzzi, despre care v-am vorbit de atâtea ori...

— Și-o să ne povestiți și acum, nu-i așa, domnule profesor, zâmbi cestorul, fiind sigur că n-o să rezist unor astfel de rugăminți, pe care aveam să le împlinesc de atunci la numeroase ore cu elevii mei.

— Bine, băieți! Mai întâi am să vă spun ce anume m-a îndemnat și mi-a dat posibilitatea să-l vizitez pe Iacob Negruzzi.

... “*Asociația publiciștilor români*” din București a hotărât sărbătorirea a doi scriitori români care împlinesc în anul acesta, 1931, venerabila și rara vârstă de 90 de ani.

Cel dintâi sărbătorit a fost profesorul Ion Pop Florantin care a rămas cunoscut datorită epopeii sale *Ștefaniada*, inspirată, după cum ați înțeles, din viața lui Ștefan cel Mare.

Al doilea a urmat domnul Iacob Negruzzi. Festivitatea a avut loc aseara. M-am dus și eu, împreună cu tatăl meu, căci amândoi suntem membri ai "*Asociației publiciștilor*". cu multă și justificată înfrigurare, bătrânii și tinerii publiciști așteptau apariția domnului Iacob Negruzzi, care însă n-a putut veni din pricina timpului neprielnic, mai ales pentru un om de 90 de ani. Afară era înnoiră, sufla un vânt destul de tăios și ploaia sta gata să cadă.

Dar pe *bătrânul junimist* l-au reprezentat doi nepoti: doamna Ella Negruzzi, prima femeie avocat din România, și domnul Alexandru N. Gane, fiul scriitorului Nicu Gane.

Firește că toți participanții la festivitate au fost mârșniți că nu l-au văzut pe Iacob Negruzzi, dar poate că cel mai mult am fost eu.

Doamna Ella Negruzzi, dându-și seama de decepția provocată, i-a invitat atunci, pe cei ce doreau să-l vadă pe sârbătorit, a doua zi la dansul acasă, la orele 11, în strada Romană, nr. 14.

.

Se putea oare să nu mă duc? Noroc că n-am avut ore prea de dimineață... dar, cu orice risc, tot m-aș fi rupt pentru o jumătate de ceas.

Așa se face că astăzi, pe la 9, am pornit spre Iacob Negruzzi...

Pe drum reflectam la personalitatea acestui important bărbat pentru literatura română, ultimul viețuitor dintre cei care au întemeiat "*Junimea*" și "*Convorbirile literare*", fiul lui Costache Negruzzi, autorul capodoperei "*Alexandru Lăpușeanu*", prima nuvelă istorică românească. El, care a fost prietenul atâtor și atâtor poeți și scriitori de seamă: Alecsandri, Eminescu, Veronica Micle, Creangă, Slavici, Caragiale, Nicu Gane, Vasile Pogor, Titu Maiorescu... și alții, și alții, care s-au stins de mult...

Mă gândeam înfiorat de emoție că omul acesta a stat de vorbă îndelung cu ei, s-a sfătuit, le-a strâns mâna. Că a luat parte la cele mai de seamă evenimente, nu numai din evoluția tinereii noastre literaturi, dar și ale istoriei noastre.

Și în minte mi-a venit un articol al poetului Octavian Goga despre Caragiale, în care scria, printre altele, că într-un timp îndepărtat copiii și tinerii se vor descoperi cu respect deosebit în fața cutărui bătrân, spunând cu smerenie: "L-a cunoscut pe Caragiale!"

Iar Iacob Negruzzi, a cărui viață și operă le-am studiat în manualele de Limba română, la „*Istoria literaturii române moderne*”, este el însuși o istorie vie a acestei literaturi, trăind din plin o epocă literară glorioasă.

Un scriitor din generația veche a "*Junimii*" de la Iași, care se născuse cu șapte ani înaintea lui Eminescu! Pe acesta aveam să-l văd peste câteva minute!

Mi-a deschis o femeie de serviciu. Din mijlocul unei camere mari, unde era biroul și biblioteca, Iacob Negruzzi înainta ușor către mine:

— Poftim, poftim!

Înalt, slab, cu aproape aceleași trăsături din poza data în *Istoria literaturii române*. Părul tot în sus, pieptănat perie, mustățile și musca de sub buza inferioară, la fel; numai că toate erau albite de iernile vremii. Îmbrăcat în niște haine bleu-marin, cu croiala ca dinainte de război. Gulerul de la cămașă, tare și scrobit, îi venea cam larg. Cravata neagră. La manșete purta un fel de mânecute de lână, ca să-i țină cald. La vârsta lui de 90 de ani mi-a venit în întâmpinare, blând și bun.

Am înaintat cu sfială în vasta încăpăre cu birou vechi, bibliotecă veche și tablouri vechi.

Mă cuprinsese o emoție plină de evlavie. Mă aflam în fața patriarhului literelor române.

— Vă salut cu respect, domnule Negruzzi. Permiteți-mi să mă prezint...

— Îmi pare bine. Tare bine îmi pare, domnule! Dar poftiți, vă rog, luați loc!

M-am așezat. Va să zică acesta era bunul Iacob Negruzzi. Se afla lângă mine, și nu-mi venea să cred.

— Ați fost aseară la festivitate? mă întrebă el.

— Da... credeam că veniți și dumneavoastră, după cum se anunțase.

— Cu dragă inimă aș fi dorit să vin, însă mi-a fost cu neputință. Bătrânețea și timpul mi-au jucat festa, surâse el. Am spus că vin, dacă sunt stele..., dar ați văzut..., au fost nori și ceață!

Ce blând și frumos vorbea bătrânul junimist! Și, curios, n-ai fi zis că e moldovean get-bcget, după vorbă. N-avea urmă de accent așa după cum mă așteptam.

— Toți cei de-aseară au regretat mult că n-au avut prilejul să vă vadă!

Iacob Negruzzi se mișcă de doua ori pe scaun, parcă stingherit, și-mi răspunse cu o modestie impresionant de sinceră:

— O... dumneavoastră sunteți prea amabil!

— Dar de loc, dumneavoastră sunteți o personalitate a literaturii noastre. Este firesc să fiți venerat. Operele dumneavoastră se studiază în școală, laolaltă cu ale lui Alecsandri, Eminescu, Creangă, Maiorescu...

— Operele mele?!

— Desigur, doar sunteți un clasic în viață! Și-apoi, valoroasele dumneavoastră traduceri din Schiller, primele din literatura română: "*Hoții*", "*Conjurația lui Fiesco la Geneva*", "*Intrigă și Iubire*", "*Don Carlos*", "*Maria Stuart*"...

Iacob Negruzzi râse cu plăcere și-mi spuse:

— Mai am o traducere în versuri, tot din Schiller, pe care n-am publicat-o și se ridică, pornind către bibliotecă. Mi-am dat seama că ar fi prea obositor pentru bătrânul atât de binevoitor să caute traducerea:

— Lăsați, lăsați, nu vă mai deranjați, domnule Negruzzi!

— Mai bine... fu și el de părere, întorcându-se la loc, pe scaun.

Îl privii cu dragoste și-i spusei:

— Pe dumneavoastră vă iubește, vă apreciază și vă respectă actuala generație din două motive: pentru opera dumneavoastră literară în sine, și apoi pentru că i-ați cunoscut îndeaproape și ați fost prieten cu toți scriitorii "*Junimii*"! Dumneavoastră ați stat de vorbă îndelung, în intimitate, cu Alecsandri, Creangă, Eminescu...

— Nu numai că am stat de vorbă, mă întrerupse bătrânul cu o duioasă delicatețe, părându-i-se că nu știu totul..., nu numai că am stat de vorbă cu Eminescu, repetă el, dar pe Eminescu eu l-am adus la "*Convorbiri*"!

Găsii prilejul nimerit să-l întreb:

— Domnule Negruzzi, era frumos Eminescu?

Iacob Negruzzi stătu o clipă pe gânduri, privind departe înaintea lui. Am ghicit că în clipa aceea *la văzut* pe Eminescu!

— Păi nu-l știi din fotografii?

— Ei, da... dar eu aș dori să știu de la dumneavoastră, care l-ați văzut în realitate!

— Era plăcut... tare plăcut era!

— Vă rog, dacă nu va supără, sa-mi spuneți o amintire, ceva, în legătură cu Eminescu.

— Să-ți spun cum l-am cunoscut!

M-am făcut tot numai urechi. Bătrânul junimist respiră adânc și începuse să-mi povestească cu glasul cald și înfiorat de amintiri:

— Era cam prin 1870... când am primit o scrisoare de la Eminescu în legătura cu poezia pe care mi-o trimisese să i-o public în "*Convorbiri*". Eu nu-l cunoșteam personal pe Eminescu atunci. Scrisoarea mi-o trimisese de la Viena, unde era student. Poezia m-a impresionat mult, și scrisoarea la fel.

Tot cam prin această vreme m-am dus eu la Viena, că faceam o cură de băi prin împrejurimi.

La Viena trebuie să știi dumneata că erau mulți români care formau un cerc intim la o cafenea-restaurant dintr-un cartier oarecare. Discutau acolo fel de fel.

Eu, cum ți-am mai spus, nu-l cunoșteam pe Eminescu. Închipuindu-mi că are să vină și el pe la cafeneana românilor, m-am dus așa, la voia întâmplării, ca să-l aștept. Se putea și să nu vină că, dânsul avea de multe ori un fel de a fi foarte ciudat; da, da, ca și Pogor, și dânsul era tare ciudat! Așa... se închidea în casă și citea sau scria o săptămână și mai bine!

— Da... știu din "*Amzntirile*", lui Slavici despre Eminescu...

— Așa... din Slavici, da... și Slavici mi se pare că era în timpul acela acolo, la Viena... își făcea armata, sau plecase acasă? Nu-mi amintesc bine... E... timpuri trecute!... Și m-am dus să-l aștept pe Eminescu la cafeneaua despre care ți-am vorbit! Acolo, fel de fel de chipuri comune, fără pic de distincție... știi, fără nimic deosebit...

"Ei, mi-am zis eu, nu cred că Eminescu se află printre aceștia... să mai aștept!" și m-am așezat la o masă.

Am stat eu cât am stat, până când deodată se deschide ușa cafenelei și în pragul ei apare un tânăr înalt, bine făcut, distins, cu părul negru, frumos, așa cum știi că-l purta.

Când l-am văzut, am bătut cu pălma în masă și mi-am zis, deși nu-l cunoșteam:

— Acesta este Eminescu!

M-am ridicat numaidecât și m-am dus la el cu mâna întinsă:

— Bună ziua, domnule Eminescu!

Eminescu s-a oprit, m-a privit o clipă scrutător, a zâmbit și mi-a zis și el:

— Bună ziua, domnule Negruzzi!

Iacă... așa l-am cunoscut eu pe Eminescu, fără să ne prezinte nimeni pe unul celuilalt!

— Dar Creangă?

Iacob Negruzzi întâi zâmbi — probabil la o amintire pierdută a șugubățului povestitor de la Humulești.

— Pe Creangă l-am cunoscut într-o împrejurare curioasă! și zâmbi din nou. Pe atunci, eram tânăr și făceam pe avocatul! Într-o zi a venit la mine un om care avea un proces greu. Am fost cu el la judecătorie, am pledat, mă rog, i-am câștigat procesul.

A trecut de la aceasta câțva timp și a venit împrejurarea ca, sfătuit și mai mult silit de unii și de alții, să-mi pun și eu candidatura pentru parlament... Acum trebuia să-mi fac propaganda printre alegători, ca să mă voteze. În ziua de votare chiar, îl văd eu în sală și pe omul căruia îi câștigasem procesul. Puțin mai încolo, dar aproape de el, era un preot voinic și cam gras. Eu eredeam că dacă i-am câștigat procesul omului aceluia, o să mă voteze, și m-am dus să-i vorbesc. Când, văd cu surprindere că se codește și că-mi răspunde cam în doi peri. Și deodată, fără să-l poftască nimeni, intra în vorbă și preotul de colo și-mi spune cu multă îndrăzneală, de am ramas uimit:

— Hehei... ce credeți, domnule Negruzzi, că dacă i-ați câștigat procesul, acum o să vă voteze?! N-are a face una cu alta procesul e proces, și votul e vot!

N-am mai zis nimic. M-am îndepărtat și l-am întrebat pe un cunoscut:

— Dar cine e preotul acesta?

— E un diacon, unul Ion Creangă.. așa este el, cam original!

Nu mult timp după întâmplarea cu votul, mă trezesc cu Creangă că vine la mine, mă roagă să nu-i iau în seamă cele spuse atunci și ne așezăm la vorbă.

Așa ne-am împrietenit. A început să vină la ședințele „*Junimii*”, împreună cu Eminescu, să publice la „*Convorbiri*”.

— Am auzit că la ceaiurile literare ale „*Junimii*”, Creangă spunea multe snoave se ținea de ghidușii; dar când lua parte la ședințe și Alecsandri; pentru care toți aveau un cult deosebit, Creangă înceta cu glumele și păstra o tăcere care dovedea profundul respect pentru personalitatea bardului de Ia Mircești.

— Nu mai țin bine minte, dar știu că era frumos... foarte frumos la ședințele „*Junimii*”. Dar să știi că „*Junimea*” n-ar fi putut să ia ființă și să trăiască decât la Iași. În alt oraș al României... bunăoară la București erau mari frământări politice și erau altfel de oameni pe atunci!

Și bătrânul junimist oftă cu nostalgie. Mi-am dat seama că se simțea obosit. M-am ridicat de pe scaun; s-a ridicat și el.

— Vă salut cu respect, domnule Negruzzi, și vă rog să fiți încredințat că sunt fericit că v-am cunoscut și că am avut această *convorbire lilerară* cu dumneavoastră, insistai eu asupra penultimelor cuvinte, zâmbind.

— Și mie mi-a făcut multă, multa plăcere, domnule dragă. Vizita dumitale mi-a prilejuit evocări care parcă m-au întinerit oleacă! și-mi întinse mâna cu blândete.

I-am prins mâna și nu m-am putut stăpâni, m-am aplecat și i-am sărutat-o cu evlavie, ca bunicului meu.

— Ce faci? spuse el jenat! Nu trebuia!...

— Mâna aceasta au strâns-o făuritorii literaturii noastre, și pentru mine e ca sfințită, prin atingerea lor! Să trăiți sănătos și să vă sărbătorim o sută de ani!

— O... vă mulțumesc... la revedere, dragă domnule!

.

Așa s-a încheiat, dragii mei, vizita pe care i-am făcut-o lui Iacob Negruzzi, numai eu singur, după cum am aflat mai târziu, pentru că alți publiciști, „prinși de treburile”, nu s-au dus să-l vadă...

Desigur că multe din cele povestite mie, cu mici variante explicabile vremii de mult apuse, le-a scris Iacob Negruzzi în „*Amintiri de Ia Junimea*”. Dar cred că și voi sunteți de aceeași părere că, de pildă, una e să citești poezii dintr-o carte, și alta e să ți le citeasca autorul lor, numai pentru tine, la un ceas de taină.

*

I-a impresionat mult pe elevii mei povestea logodnei lui Ștefan O Iosif cu Natalia Negru.

Erau la vârsta celor dintâi fiori de dragoste și am socotit că e potrivit să le povestesc o mică întâmplare plină de poezie.

Delicatul poet al „*Patriarhalelor*” era student la *Litere* și, ca să-și câștige existența, îndeplinea funcția de bibliotecar la *Fundația culturală*. Era coleg de facultate cu Natalia Negru, pe care o iubea... așa cum numai un poet poate iubi! Dar

Șteo era sfios și nu îndrăzne să-și mărturisească sentimentele ce-l înfiorau în nopțile lui de insomnie.

Odată se plimbau împreună la șosea. Era o zi caldă de primăvară timpurie. S-au așezat pe iarba mătăsoasă. Șteo a rupt un fir verde, l-a trecut ușor pe buze ca o mângâiere și-apoi a început să se joace cu el, înfășurându-l repede, de câteva ori, în jurul degetului inelar de la mâna stângă.

— Lia, râse el cu glas cald, învăluitor, îți mai aduci aminte de jocul din copilărie cu: *"Ineluș-Învârtecuș pe-al cui deget încăpuși"*?

— O, răspunse fata, închizându-și ochii în fața amintirii, de câte ori l-am jucat!

— Ia te uită... nu-ți face impresia că firul ăsta de iarbă parc-ar fi o... verighetă verde?

— Da! Ce bine seamănă! Ai dreptate, Șteo!

— Stai să-ți fac și ție o verighetă... Așa! Ce frumos îți șade parcă e o verighetă adevărată, de .aur... verde (Apoi în șoaptă, înfiorat de emoție) Lia, draga mea... tot avem noi venighetele gata! Ce-ar fi să ne logodim?

Fata îi prinse mâna și i-o strânse cu căldură în amândouă mâinile ei.

— Dar eu, din clipa asta, mă și simt logodită cu tine, dragul meu Șteo!

.

Așa a fost logodna lui Șt. O. Iosif cu viitoarea lui soție, poate una dintre cele mai originale și romantice logodne cunoscute!

Asta mi-a adus în minte o altă întâmplare din viața lui Șt. O. Iosif, pe care ne-a povestit-o la cursul de Literatură română, profesorul nostru Mihail Dragomirescu.

— Iosif era studentul meu și s-a prezentat la examenul de anul I, la oral. Cum îl apreciam foarte mult ca poet și-l simpatizam ca om, ca să-l ajut să-mi dea un răspuns cât mai bun, l-am întrebat:

— Dragă Iosif, ce metrică ai folosit tu în poezia ta *"Doină"*?

Iosif și-a ridicat sprâncenele cu mirare și mi-a răspuns zâmbind amuzat:

— Nu știu, domnule profesor! Credeți că noi, poeții, când scriem o poezie ne gândim la metrica și prozodia ei... sau dacă folosim dactili, trohei sau iambi? Mie cel puțin, nici nu-mi trece prin cap așa ceva! O scriu cum îmi vine, cum o simt... cum îmi dictează spiridușul, și gata! E treaba dumneavoastră a criticilor, să stabiliți ce metrica am folosit!

Am râs amândoi, ca de-o glumă bună! Apoi, ca să-l întreb ceva care să fie în legătură cu ce-mi spusese el, i-am zis:

— Dar în ce poezie din literatura noastră întâlnești enumerarea picioarelor metrice pomenite de tine?

— A... asta vă pot răspunde, zâmbi Iosif încântat, în *"Scrisoarea a II-a"* a dascălului nostru, al tuturor, Eminescu!

De ce dorm îngrămadite între galbenele file,

Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile?

— Bine, Iosif... îți mulțumesc, poți pleca!

*

Când le-am vorbit despre *"Ion"* și *"Pădurea spânzuraților"*, nu m-am putut stăpâni să nu le spun că avusesem marea cinste și bucurie să-l cunosc pe Liviu

Rebreanu personal, nu la vreo conferință de-a lui sau la vreo șezătoare literară, ci că am fost invitat la el acasă!

Băieților nu le venea să creadă; erau convinși că mă laud, ca să-i impresionez. Dar, când le-am povestit împrejurarea pe de-a-ntregul, s-au încredințat că totul este cum nu se poate mai adevărat.

Încercasem și eu, ca atâția alți tineri scriitori, marea cu degetul. Prin 1933, mi se pare, prezentasem la Teatrul Național o feerie în versuri intitulată "*Mintea și Norocul*" și inspirată din folclorul nostru.

Actorul Grigore Mărculescu (care era membru în comitetul de lectură, trebuia să facă referatul și să citească piesa în ședință), m-a invitat la cafeneaua Wilson și mi-a citit câteva fragmente, făcându-și glasul după personajul pe care-l interpreta. Văzându-mă entuziasmat, mă întrebă zâmbind:

— Ei, tizule, ți-a plăcut? Așa am să citesc și la ședință! Ce zici?

— Coane Grigore, mi s-au părut așa de frumoase versurile, de parcă n-ar fi de mine, ci de Victor Eftimiu.

— Acum ascultă cum am terminat referatul, apropo de titlul piesei tale "*Mintea și Norocul*": „Autorul a dovedit cu această feerie că are minte, mai rămâne să aiba și puțin noroc.”

— E grozav!

Băusem câte o cacao mare cu frișca. Comandase Mărculescu. Cum era normal, am voit să achit eu nota de plată, dar el nu m-a lăsat și mi-a spus, zâmbind cu bunătate:

— Lasă, tizule, tu ai să plătești tot banchetul din seara premierei și, bineînțeles, eu îl voi face pe *Împăraratul*, am uitat să-ti spun!

La lectura piesei, am așteptat în biroul lui Ioan Masoff, secretarul literar, trei ore de emoție nemaîntâlnită, de mine până atunci.

În sfârșit, ușa capitonată cu piele de la cabinetul directorului se deschise și ieșiră surâzând Camil Petrescu și Liviu Rebreanu, care făceau parte din comitetul de lectură.

Primul, după cum știți, fusese profesorul meu de Limba română la *Liceul Lazăr*, pe timpuri, și nu mă uitase, îmi puse mâna pe umăr și mă trase deoparte lângă o fereastră, în fața căreia se aflau o masă și două scaune.

— Mă, piesa ta ne-a plăcut în general, însă ai în câteva locuri niște platitudini cu care nu sunt de acord. Nu-i vorbă că s-au mai strecurat ele destule platitudini de astea în multe piese jucate, dar de ce să fie și la tine? Eu le-am însemnat pe text... uite, aici, și aici... și aici! Ce zici?

— Aveți dreptate, domnule profesor, dar cum să le remediez eu vorba?

Camil mă privi surâzător, plecându-și capul, cu șiretenie parcă, și, după răspunsul lui abil și prompt, mi-am dat seama că în el mai staruie încă profesorul de-odinioară:

— Băjenarule, dacă-ti dai puțin silința pentru tine asta e un fleac! Și încă ceva! Fii atent că la unele versuri accentul nu cade firesc. La revedere, și caută să faci cât mai repede, ca să-i dam drumul!

Mi-a strâns mâna și a plecat.

Liviu Rebreanu, însă, mai era acolo, în picioare, lângă ușă. Aveai impresia stranie că-ți stă în față un brad înalt frumos, cu creștetul plin de omăt! Mi-a întins mâna zâmbind:

— Domnule autor, îmi zise el cu multă blândețe și bunăvoință, aș dori să stăm și noi de vorbă... dar, ceva mai mult decât ai stat cu Camil Petrescu.

— O, domnule Rebreanu, nici nu știu cum să vă mulțumesc pentru marea cinste și bunăvoință pe care mi le arătați!

— Aci însă, mă-nterupse el, n-avem timp și nici n-am putea vorbi în liniște. Te rog să-mi faci plăcerea unei vizite la mine acasă, stau pe bulevardul Elisabeta, vizavi de noua Facultate de Drept. Când vrei să vii?

— Când binevoiți să-mi spuneți dumneavoastră!

— Perfect. Atunci, vineri la orele 5, te aștept. Cu textul, bineînțeles. La bună vedere!

.

Nu vă mai spun ce a fost pe sufletul meu până vineri, când la 5 fără 5 am sunat, plin de emoție.

Mi-a deschis o subretă. Mi-am scos paltonul și căciula, era prin decembrie, și le-am pus la cuier. Apoi, fata m-a poftit într-o încăpere sobră, dar plăcută, unde în fața unui birou impunător ședea în picioare Liviu Rebreanu. L-am salutat cu mult respect și cu justificată sfială. Mi-a întins mâna caldă și protectoare parcă și m-a condus la scaunul din fața biroului. Apoi s-a așezat.

— Ai adus textul?

— Da, domnule Rebreanu!

— Dragul meu, povestea asta a dumitale în versuri mi-a plăcut în primul rând pentru că este inspirată din folclorul nostru. Dar ce m-a atras mai mult ca orice din întreaga piesă este penultimul tablou, acela cu țăranul care găsește pe câmp, când ară, oala cu galbeni. Și chiar dacă toată piesa dumitale ar fi o prostie, ceea ce nu este, și tot ar merita jucată numai pentru valoarea acestui unic tablou!

Și pe mine de mult mă bate gândul să scriu un roman-poveste, inspirat tot din folclorul nostru!

— Ce roman, domnule Rebreanu? am îndrăznit eu să-l întreb.

El a zâmbit șăgalnic, a dat din cap, alintat parcă, și mi-a răspuns cu o candoare copilărcască:

— A, nu... lasă... îți spun altă dată!

— Vă rog... vă rog din suflet, acum!

El începu să râdă cu multă poftă:

— Ei, bine, fiindcă insiști, și mai ales pentru că ai venit aici invitat de mine, am să-ți spun: vreau să scriu un roman umoristic în care eroul principal să fie *Tândală!*... Ei, și acum hai să mai răsfoim puțin piesa dumitale... să ne oprim la cele câteva semne făcute de mine și să le discutăm!

Am stat mai mult decât mă așteptasem. La plecare, amfitrionul meu n-a chemat subreta, ci m-a condus chiar el, pâna în antreu, și mi-a ținut paltonul.

Bineînțeles că m-am opus, dar el mi l-a luat din mâna și mi-a spus surâzător:

— Domnule Băjenaru, lasă-mă, te rog frumos, să-mi fac datoria de gazdă, așa cum o înțeleg eu! Noapte bună, dragul meu, și mult succes!

*

Simțeam că mă doare pieptul și că bucuria ce mă sufocă trebuia să izbucnească, altminteri mă pierdeam.

Aveam trei oameni mari în comitetul de lectură al Naționalului, care mă susțineau Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și actorul Grigore Mărculescu, referentul piesei.

O și vedeam jucând în *Mintea* pe Sonia Cluceru, în *Norocul*, pe Alexandru Ghibericon, în *Împăratul* pe Grigore Marculescu. Îmi și făcusem distribuția, peste capul regizorului, care nici nu știam cine va fi!

Dar, cu toate acestea, piesa nu s-a jucat niciodată, deși eu o prezentasem din nou, refăcută după sfaturile binevoitoare ale celor doi mari scriitori al noștri. Ghinionul meu a fost că, schimbându-se tocmai atunci legea teatrelor, s-a schimbat și „comitetul de lectură” care, având alte interese “dramatice” nu l-a mai interesat soarta piesei mele.

Așa s-a încheiat activitatea mea de dramaturg pe scena Naționalului. ramânând din toată această aventură literară cu marea satisfacție că am avut prilejul fericit de a sta de vorbă îndelung cu Liviu Rebreanu și Camil Petrescu, care, deși foarte ocupați, și-au găsit totuși timp să-i întindă o mână prietenească de ajutor unui tânăr plin de entuziasm, ce îndrăznise să bată, cu timiditate, la miraculoasele porți, atât de greu de pătruns, ale *teatrului*!

*

Cum înainte de teza la română întotdeauna recapitulam întreaga materie cu băieții mei și le schițam câte un mic plan cam pentru fiecare subiect în parte, nu aveam prea multe emoții în ceea ce privește buna lor pregătire.

De data aceasta, înainte de teza pe trimestrul al III-lea, la clasa a VII-a, amintindu-mi de-o încercare prin care eu insumi trecusem nu de mult, am ținut să le spun, în încheiere:

— Înainte de a porni la tratarea subiectului pe care-l veți primi, vă sfătuiesc să meditați cu atenție asupra lui, pentru ca să puteți cuprinde cât mai bine esențialul, să nu vă treziți că ați ajuns la sfârșitul orei, și v-ați pierdut în amănunte. Vă spun asta, fiindcă sunt Stan Pățitul, am trecut și eu printr-o situație asemănătoare.

— Poate când erați elev, don’ profesor! îndrăzniră câțiva.

— Ba mi s-a întâmplat chiar la facultate!

Mă înscriisesem la doctorat, la *Estetică literară* și, de două ori pe săptămână, seara, aveam seminar cu profesorul Mihail Dragomirescu, titularul catedrei, și cu doctoranzii lui. Îmi alesesem pentru teză un subiect greu, care mă pasiona însă și despre care nu mai scrisese nimeni până atunci *in extenso*: “*Drama istorică în literatura română*”.

În anul al doilea, profesorul mă cheamă cu ce lucrasem până atunci, să-i citesc câteva fragmente și să-și dea părerea, eventual să mă ajute cu marea lui bunăvoință dintotdeauna. Cine l-a avut profesor la facultate pe acest mare dascăl trebuie să recunoască, dacă e loial, că știe carte, nu glumă! Îi citea pe antici în original – și avea cel mai bun suflet pe care l-am întâlnit vreodată la un pedagog.

Suferea când un student nu putea răspunde la examen, căci nu concepea să lase vreunul, mai cu seamă la licență, unde se dădea examen și scris, și oral.

Îi spunea candidatului cu bunăvoință părintească:

— Dragul meu, de ce ai venit la examen, dacă nu ești prea bine pregătit?! Știi că la mine nu e pe serii, și nici pe alfabet. Te prezinți când vrei, până se încheie situația definitivă. Te rog, dar, du-te și vino să te ascult când vei crede că ești bine pregătit.

Dacă nici a doua oară studentul nu răspundea mulțumitor, profesorul îl muștra cu mâhnire:

— Parcă te-am rugat să vii pregătit? Pentru mine e ușor să te trântesc și să te înscrii din nou la toamnă sau la anul, dar mă gândesc că e păcat să mai platești taxa de 100 de lei. Ce, te dau banii afară din casă?

Amânările acestea binevoitoare, care făceau totuși parte din arsenalul pedagogic al lui Dragomirescu, se dovedeau în cele din urmă eficace. Studentul se rușina să tot continue cu indolența de care dăduse dovada până atunci, se puneă cu burta pe carte și, în sârșit, *știa!*

*

M-am prezentat cu ce scrisesem până atunci la lucrarea de doctorat, mi-a cercetat-o cu multă atenție, aș putea spune chiar cu minuțiozitate, și mi-a spus târăgănat:

— Dra-gă Bă-je-na-ru-le..., așa cum ai început-o tu — și după cum văd n-ai scris nici un sfert din ce ai de gând — n-ai să poți da doctoratul cu mine!

— De ce, domnule profesor ? mă simții eu săgetat în inimă, nu vă place?

— Cine a spus asta? Altceva am vrut eu să înțelegi, dar văd că n-ai sesizat subtilitatea gândului meu. N-ai să ajungi să scrii la timp, ca să poți lua examenul cu mine, pentru că peste câțiva ani am să ies la pensie!

— Ah! răsufliai ușurat.

— Nu știu dacă ai să ajungi să-i faci finalul peste patru ani. Ai conceput lucrarea ta prea vast, prea detaliat, ar urma să ajungi la peste o mie de pagini... te-ai întins prea mult! Și apoi tu omiți un lucru de cea mai mare importanță. Teza va trebui tipărită, conform regulamentului pe socoteala ta! De unde bani, ca să tipărești o mie de pagini?

— Și atunci?...

— Să renunți...

— La doctorat? strigai eu uluit.

— Ce prostie gogonată! La subiect! Îți dau alt subiect, pe care să-l poți trata în circa 130—140 de pagini de tipar! Iei "*Nuvelistica lui Delavrancea*". Ai destul timp un an de-aici înainte ca s-o dai gata. Îți place?

— Delavrancea este unul dintre scriitorii mei preferați!

— Cu atât mai bine ! Cu altă plăcere scrii despre un subiect, când ți-e drag. Atunci, ne-am înțeles. Și la seminar, când vrei, mă consulți.

— Vă mulțumesc, să trăiți, domnule profesor!

— La revedere, și să nu-ți pară rău de munca pe care ai depus-o pină acum cu "*Drama istorică*" și mai cu seamă să n-o socotești zadarnică. Sunt convins că-ți va folosi în cariera ta de profesor. Multă inspirație, Băjenarule!

.

La cele două ore săptămânale de seminar, de la doctorat, după ce se discutau diferite "*teze*" în lucru, obișnuiam să citim câte ceva din producțiile noastre literare. Era, deci, în același timp, și un seminar și un fel de cenaclu literar. Dar mai mult decât toți, citea Mihail Dragomirescu, care voia sa-și verifice în fața noastră un mare roman al lui în câteva volume "*Copilul cu trei degete de aur*".

La una din ședințe, își termină lectura — în care fusese vorba despre moartea unui bătrân — cu următoarele cuvinte: "Și unchiașul spuse șuierător, "Mă duc,... mă duc!"

La critică n-a spus nimeni nimic altceva, decât vorbe de laudă. Oricât de obiectiv era magistrul nostru, totuși nu-l impresionau prea plăcut criticile, deși n-o arăta.

Totuși, eu, nefiind de acord cu replica finală a povestirii, mă ridicai, zicând:

— Domnule profesor și domnilor asistenti, cred că finalul acesta nu este cel mai potrivit. Nu concordă, nu e în armonie cu textul dinainte, nu este onomatopeic.

— Cum așa? se încruntă profesorul.

— “Și unchiașul spuse șuierător” îți dă într-adevăr impresia unui șuierat, e pe de-a-ntregul onomatopeic...

— Așa, și? spuse profesorul încântat de găsirea acestei calități.

— Dar ce urmează, adică vorbele: “*Mă duc... mă duc*”, nu mai sunt de loc șuierătoare, așa cum fuseseră anunțate!

— Mda, consimți maestrul... ai dreptate... Vezi, cum de nu m-am gândit la asta?! Și după tine, Băjenarule, cum ar trebui să spun?

— Cred că mai șuierător ar fi fost: “*Mă sfârșesc*”.

— Uite, chiar așa am să modific!

*

Am lucrat la noua mea teză de doctorat cu multă tragere de inimă și spor. Am terminat-o la timp. Moșul, cum îi mai spuneam noi profesorului pe scurt, în intimitate, îmi băgase două cuie în inimă: unul că poate să iasă la pensie, și celălalt, că o teză prea voluminoasă n-are sorți de tipărire.

Dar pe lângă acestea, mi-a fost dat să mai trag și o altă spaimă în legătură cu doctoratul meu.

Într-o după-amiază, pe când mă duceam la facultate, la intrare văzui arborat drapelul negru. Emoționat la culme, mă grăbii să intru. În drumul scurt de la colțul facultății și până în hol îmi trecură prin minte tot felul de gânduri care de care mai funebre. Acum câțiva timp murise profesorul Ovid Densușianu. Eram înfiorat. Dacă se prăpădise Mihail Dragomirescu, subit? La vârsta pe care o aveau profesorii noștri, se putea întâmpla. Mă repezii la portar cu sufletul la gură:

— A murit vreun profesor de la noi, nea Vasile?

Portarul mă privi calm și spuse nepăsător:

— Aș, unul de la Medicină, Marinescu!

Era vorba despre marele neurolog, de reputație mondială, profesorul doctor Gheorghe Marinescu.

Mă liniștii la fel de repede, după cum mă montasem, și urcai scările două câte două, răsuflând totuși ușurat.

*

Am susținut teza într-o seară de iunie, chiar în sălile unde se țineau ședințele noastre de seminar, în fața unei comisii alcătuite numai din academicieni și prezidată de către Rădulescu-Motru. Printre aceștia, Dimitrie Caracostea, George Murnu și, bineînțeles, Mihail Dragomirescu.

Când mai târziu i-am făcut vizita protocolară acasă bunului meu profesor, ca să-i prezint lucrarea cu dedicația de rigoare, tipărită cu litere cursive, cum se obișnuia la tezele de doctorat, el, după ce a răsfoit-o, mi-a spus surâzător:

— Să știi, dragă Băjenarule, că a ieșit mult frumoasă și mai interesantă decât ma așteptam!

Într-o bună dimineată m-am trezit cu o adresă din partea ministerului de resort, că sunt numit secretarul comisiei de bacalaureat de la *Liceul Mihai Viteazul*, unde era director vestitul profesor de Fizico-Chimice, Ion Roman, poreclit Balaurul.

Aceasta, în urma unei hotărâri de a se numi și tineri licențiați ca secretari la comisiile de bacalaureat, drept pe care până atunci îl aveau directorii de liceu.

M-am prezentat în ziua indicată, cu o ora mai devreme, avînd inima strînsă, de teamă să nu fiu întâmpinat cu ostilitate de către Balaurul, pe care, prin numirea mea, îl lipseam de câteva mii de lei.

Nici un membru al comisiei nu sosise încă. Balaurul, însă, era în cancelarie și privea pe fereastră zâmbitor la elevii care se grăbeau să nu întârzie. Faima lui de om nemaipomenit de sever și de pretențios ca profesor trecuse de mult pe la *Liceul Lazăr* și-l cunoșeau toți din porecla *dovlecarilor*.

Cu gândul ca va fi contrariat de numirea mea ca secretar în locul lui, inima îmi ticăia cu putere și abia am izbutit să îngaim:

— Vă salut, domnule director!

Deși înalt și corpolent, se-ntoarse sprinten și-mi spuse blînd, spre marea mea surprindere:

— Bună dimineată, tinere!

Ce dorești? Era un bărbat într-adevar impunător, cu o figură ce aducea cu a lui Balzac, roz în obraji, cu ochelari pince-nez și cu o mustăcioară tunsă scurt. Îți inspira de la început simpatie.

I-am răspuns ceva mai curajos:

— Am fost numit secretar al comisiei de bacalaureat, domnule director, și m-am prezentat la post.

— E o notă bună pentru dumneata ca ai venit cu o jumătate de ora mai devreme, îmi spuse el cu o bunăvoință neașteptată, ca să avem timp să stam puțin de vorbă. Secretarul de bacalaureat are cea mai mare bătaie de cap. În primul rînd trebuie să întocmești cataloagele pe opțiuni.

— Cum adică "*pe opțiuni*", domnule director, dacă nu vă supărați? El zâmbi amuzat:

— Nu te speria, că te ajut eu... am să fiu lângă dumneata aproape tot timpul, că doar vă sunt gazdă tuturor, nu? "*Optanții*" sau, cum le spun eu în glumă, "*oftanții*", sunt moderniștii care dau examen în scris la Latină și realiștii care dau la Matematici. Întâi le facem pe astea, și pe urmă om mai vedea!

M-am inversunat subit împotriva elevilor acestui om de omenie. Cum de-au putut ei să-l poreclească "*Balaurul*" pe un om atât de cumscade?! Poate o fi fost sever cu cei leneși și chiulangii Dar asta era cu totul altceva.

Cînd comisia era în plenul ei, Roman m-a luat de braț și m-a prezentat fiecărui profesor în parte:

— Domnilor, îmi dați voie să vi-1 prezint pe secretarul comisiei noastre, tânărul profesor Băjenaru. Să-l cunoști mai întâi, Băjenarule, pe domnul profesor universitar și academician George Vălsan, președintele comisiei.

Un bărbat ca de vreo 50 de ani, slăbuț, smead, cu ochii căprui, de o rară vioiciune, cu părul castaniu, bogat, și cu o mustăcioară tunsă englezește, mi-a întins o mână delicată, ca de domnișoară, și mi-a spus cu blîndete:

— Mă bucur, domnule Băjenaru! Sper să ne înțelegem bine, că noi doi vom avea mai mult de furcă! (Aici îmi arunca o privire furișă către Roman, care îmi

răspunse surâzând complice, întrucât pricepuse aluzia.) Numai că dumneata... mai mult ai să scrii... iar eu mai mult am să iscălesc râse Vâlsan.

— Sunt la dispoziția dumneavoastră, domnule președinte... Eu vă cunosc de mult.

V-am citit cu multă plăcere și emoție romanul *"Povestea unei tinereți"*... ca să nu mai vorbesc de cărțile de geografie! N-am să istorisesc cum a decurs bacalaureatul din acea sesiune. Dar n-am să uit niciodată marea atenție pe care a arătat-o comisiei directorul Roman.

La orele 10 și jumătate dimineața și la orele 5 după-amiază, examenul se întrerupea pentru câte o jumătate de oră, în care toți membrii comisiei se delectau cu preparatele gastronomice ale bucătăriei internatului *Mihai Viteazul*: pateuri cu carne și cu brânză, care se topeau în gură, sandvișuri cu șuncă de Praga și salam de Sibiu sau cu icre de Manciușia și sardele „Robert”, chifteluțe calde, ouă umplute, ecleruri, savarine cu frișcă și bușeuri cu nuci, înghețată și niște cafele la filtru sau turcești, cum n-am mai băut până astăzi. Și apă minerală. Profesorul Roman nu concepea să se bea altceva în exercițiul funcțiunii de dascăl. Și avea dreptate.

.

Dar după examen venea partea cea mai aridă și mai neplăcută a lucrărilor: în afară de o serie de procese-verbale și situații peste situații, mai erau de făcut peste două sute de diplome de bacalaureat — scrise cât mai caligrafic cu putință și având fotografia lipită cu grijă în dreptunghiul respectiv.

O, ce încântat am fost când mi-am pus iscălitura pe aceste diplome! Iată că numele meu figura pe un act oficial.

Dar, când m-am prezentat acasă la profesorul Vâlsan, ca să le semneze ca președinte, și când a început să facă această operație, și-a ridicat privirea-i blândă asupra mea și mi-a spus zâmbind:

— Băjenarule, ai fost cam darnic!

— Cu ce, domnule președinte?

— Cu gumarabica, dragul meu... Se țin diplomele una de alta de parcă ar fi surori siameze!

— S-au lipit... de la fotografiile!

— S-au cam lipit!

Mi se sui tot sângele în cap de rușine.

— Ei, stai, stai... nu te ianpaciata, Că nu merită.

Iși scoase batista — o văd și acum — o batistă de olandă fină, o muie cu delicatețe într-un pahar cu apă și ncepu să înlătore ușor lipiciul buclucaș.

— Vezi ce frumos se repară? Și-apoi nu sunt decât câteva! Până ai prins secretul meseriei.

După ce a terminat de semnat, m-a întrebat:

— Cu ce să te tratez? Eu nu am o bucătăreasă de talia lui Roman, *"honny soit qui mal y pense"*¹, adăugă el, ca nu cumva să cred că face aluzie la corpolența Balaurului. Dar la sandvișurile pe care am să le ofer, am să-ți dau ceva ce nu ne-a dat Roman: bere! E tot ce am voie să beau și eu, că sufăr de multe racile! Și la vârsta mea de 50 de ani, ma mir de taică-meu care, la 80, rupe la ciorbă câte doi-trei ardei iuți, verzi vara și roși iarna, și-i presară în farfurie, de-mi face rău numai mirosul lor, darămite să-i mănânc! Ah, de ce nu i-am semnat bătrânului măcar la asta!

¹ "Blestemat să fie cine s-a gândit la rău" (în limba franceză).

Despre multe am vorbit în seara aceea frumoasă de vară!

Nu-mi mai aduc aminte cum a venit vorba, chiar la despărțire, despre anotimpuri. Mi-a dat cu dedicație o plachetă de versuri de-ale lui, "*Grădina părăsită*", și mi-a spus cu o licărire de duioșie în ochii-i calzi și umezi ca de căprior:

— Să știi, dragă Băjenarule, că cel mai frumos anotimp din țara noastră este toamna! Ți-o spune asta nu poetul, ci geograful Vâlsan. În nici o parte a anului n-ai să întâlnești un soare mai dulce, care să se reverse mai mângâietor asupra unei adevărate palete de culori pe care numai în curcubeu le poți afla! Și să mai știi, în legătură cu versurile mele, că oricât farmec ar avea anotimpul în care a fost părăsită o grădină... ea rămâne tristă. Să fii sănătos... și să prețuiești asta mai mult ca orice pe lume!

.

Peste câțiva ani l-a condus la locul de veșnică odihnă un bătrân verde, dar nespus de îndurerat, cu mult peste 80 de ani! Era tatăl profesorului George Vâlsan.

*

Un alt om de omenie, de la care am învățat, fără să-mi fi fost dascăl, a fost profesorul universitar Ion Simionescu de Științele naturale.

Când am avut cinstea să-l cunosc mai îndeplinea două importante funcții: era președintele *Academiei Române* și președintele Societății de editură "*Cartea Românească*".

După ce mi-am tipărit lucrarea de doctorat în litere despre "*Schițele și nuvelele lui Delavrancea*", m-am gândit că n-ar fi rău să fac și un extras despre viața și opera lui Delavrancea, într-o broșură de 32 de pagini, pentru colecția de popularizare "*Cunoștințe folositoare*", pe care o edita "*Cartea Românească*".

Era cam prin anul 1941. De tipărirea ei s-a ocupat tatăl meu.

Dar pofta nu vine numai mâncând, cum spune proverbul, ci și văzând! După ce mi-am admirat această broșură în librării, ce m-am gândit? Ce-ar fi să mai scriu una, de astă-dată despre *Eminescu, dramaturg*? Pentru cei mai mulți, Eminescu era poetul liric de dragoste. Foarte puțini știau că pe acest mare creator l-a preocupat și teatrul și că ne-a lăsat destule opere care ar putea alcătui un minunat spectacol comemorativ.

Și am scris-o, am bătut-o frumos la mașină și m-am gândit să mă duc eu, personal, la "*Cartea Românească*". Și, culmea curajului, m-am prezentat chiar la președintele instituției, profesorul Simionescu.

Foarte curios mi s-a părut faptul că secretarul profesorului m-a primit imediat, fără amânări, fără "ce doriți cu dânsul", fără "lăsați aici lucrarea și veți primi răspunsul acasă etc."

Profesorul Simionescu era un bărbat înalt, între două vârste. Barba lungă și căruntă te-ar fi putut înșela. Semana cu Nicolae Iorga. M-a întrebat cu blândețe:

— Ce dorești dumneata?

— Domnule profesor, i-am răspuns cu vocea tremurată, eu sunt Grigore Băjenaru, fiul institutorului care a tipărit la dumneavoastră "*Cartea omului matur*" și care...

El s-a ncruntat puțin și m-a întrerupt imediat, zâmbind:

— Dar de ce te prezinți dumneata în felul acesta? Că ești fiul autorului cutare... și-așa mai departe, când puteai foarte bine să spui: "Eu sunt Băjenaru,

autorul broșurii „*Delavrancea*”, apărută acum un an la „*Cunoștințe folositoare*”. Dumeata ai trecutul dumitale și cartea dumitale de vizită proprie, așa că...

Nu mi-a venit să cred. Ia te uită că mă știe! Și, deși muștrător ca un părinte bun, ce frumos și încurajator mi-a vorbit totuși!

— Domnule profesor..., eu am mai scris o broșura în genul celeilalte!

— Foarte bine! Despre ce?

— Despre „*Eminescu, dramaturg*”!

El zâmbi îngăduitor, ca unui copil naiv, și-mi replică sceptic:

— Mă întreb cam ce-ai putea să spui dumneata nou, original, despre Eminescu, când s-au scris despre el atâtea și-atâtea? Dar, în sfârșit, pentru că tot ai venit și, deci, te-ai deranjat, dă-mi, te rog, manuscrisul și spune-mi unde poți fi găsit, ca să ți se comunice rezultatul.

.

Peste două zile numai, pe la 9 dimineața, am primit un telefon:

— Aici profesorul Ion Simionescu. Domnule Băjenaru, am citit lucrarea dumitale și mi-a plăcut... o găsesc interesantă chiar. Ți-am și dat-o la tipar. Te rog să treci pe la casierie, să-ți încasezi dreptul de autor. Ai de luat 2 000 de lei. La revedere și succes în continuare!

Am ramas uimit. Va să zică un profesor universitar, președintele Academiei Române și a Cărții Românești, și-a găsit totuși timp în două zile să-mi citească o lucrare, s-o rezolve și să-mi anunțe el personal aceasta?!

Atitudinea profesorului Simionescu nu mai are nevoie de nici un comentariu.

*

Pe timpuri, Teatrul Național organiza duminica, între orele 10 și 12, *matineuri literare*, la care câte un mare scriitor ținea o conferință, urmată de lecturi, recitări sau exemplificări din diferite piese de teatru ale autorilor despre care se vorbea.

Anunțându-se că la unul din aceste matineuri va vorbi Tudor Arghezi, sala, destul de mare a Naționalului devenise totuși neîncăpătoare. Era o îmbulzeală cum numai la conferințele lui Ionel Teodoreanu sau ale lui Ion Marin Sadoveanu se mai pomenea. Stătea lumea în picioare, numai să-l poată auzi pe poetul considerat de mulți, încă de pe atunci, drept cel mai mare după Eminescu.

Directorul Naționalului era Camil Petrescu, care trebuia să facă și prezentarea lui Arghezi, în câteva cuvinte.

Dar care nu fu mirarea publicului când, după ce termină ce avea de spus Camil Petrescu, iată că autorul „*Cuvintelor potrivite*” găsi de cuviință să potrivească drept introducere la conferința sa, după câte-mi mai amintesc, cam următoarele:

— Doamnelor și domnilor, loialitatea mă obligă să vă fac o mărturisire, ca să nu fiu acuzat cumva de mistificare, Doamne ferește, și eventual să-mi pierd în fața domniilor-voastre bruma de reputație ce îmi fac iluzia măgulitoare că o am! Domnul Camil Petrescu, aici de față, care este directorul acestei importante instituții de artă, întâlnindu-mă deunăzi pe stradă, m-a oprit și mi-a spus așa, tam-nisam: “M-ai îndatora foarte mult, iubite domnule Arghezi, dacă ai accepta sa-mi ții o conferință la matineul literar de la Național de duminica viitoare!” “Păi, bine, iubite domnule Camile, i-am dat eu replica, astăzi, dacă nu mă înșel, este luni... când mai am timp să mă gândesc la ea, s-o și confecționez până duminică? Mă știi că eu sunt tipicar,

meticulos, pedant — cum vrei să mă catalogheze — că obișnuiesc să pritocesc cuvintele de multe ori până să le pun definitiv în borcanul pe care-l merită!”

“Eu zic, spuse Camil, că dacă n-ai timp să faci una nouă, s-o ții tot pe aia pe care ai mai ținut-o acum o lună la ziarști, că e foarte bună și n-a putut s-o asculte tot Bucureștiul!”

Ce era să fac? zâmbi Arghezi cu șiretenie. Să-l refuz pe un confrate cum e Camil nu-mi venea la-ndemână. Așa că vreau să mărturisesc, după cum v-am spus la început, ca să nu aveți vreo decepție, că conferința *asta* de azi... e *aia* de acum o lună!

Publicul a izbucnit în hohote de râs și aplauze.

Iar Arghezi și-a rostit apoi conferința cu calmul și nuanțele lui subtile, într-o liniște de catedrală.

*

La sfârșitul unei lecții despre “Amintiri din copilărie” am spus întristat:

— Să știți, băieți, că Ion Creangă, pe care Nicolae Iorga îl numea: “*Minunea de povestitor care scrie în cea mai frumoasă limbă românească*”, n-a avut bucuria de a-și vedea scrierile strânse într-o carte. El le-a văzut tipărite numai în “*Convorbiri literare*” sau în cărțile de școală, alcătuite în colaborare cu alți institutori. În volum, poveștile i-au apărut abia după moarte, prin grija fiului său, căpitanul Constantin Creangă.

Și încă un amănunt impresionant. O coincidență stranie. Creangă a murit în seara ultimei zile a anului 1889, deci de revelion, pe când elevii săi veniseră cu plugușorul, pocnind din harapnice și bălângănind clopotul, ca să-i ureze multiubitului lor dascăl: “La anul și la mulți ani!”

Și iarăși o coincidență ciudată a făcut ca, în același an 1889, să moară cei trei buni prieteni, care parcă n-au mai putut supporta viața unul fără celălalt: *Mihai Eminescu*, *Veronica Micle*, iubita lui, și *Ion Creangă*.

Dar numai la un an după pierderea lor, literatura română era din nou îndoliată prin moartea *Bardului de la Mircești*.

La vestea stingerii din viață a lui Alecsandri, toată suflarea românească a fost adânc impresionată: cine nu auzise de numele lui? Cine nu-i cunoștea piesele sale de teatru, pastelurile de un farmec neîntrecut, popularele lui poezii: “*Steluța*”, “*Sentinela Română*”, “*Sergentul*” și mai cu seamă “*Peneș Curcanul*”?

*Plecat-am nouă din Vaslui
Și cu sergentul, zece!*

Ceremonia înhumării popularului poet la Mircești a fost, cred, cea mai frumoasă și mai impresionantă înmormântare a unui scriitor de la noi.

Oameni din toate colțurile țării au ținut să ia parte la trista ceremonie și lacrimile au izbucnit cu și mai multă putere din ochii mulțimii, când colonelul regimentului din Vaslui, în fața mormântului deschis, a ridicat sabia și a dat comanda cu glas tremurat de emoție unui număr de ostași, într-adins ales:

— Voi, cei nouă din Vaslui și cu sergentul zece, ridicați sicriul!

În sunetul fanfarei militare, ce dădea ultimul onor “*acelui rege al Poeziei*”, cum l-a numit Eminescu, a fost coborât în locul de veci bardul care cântase cu atâta însuflețire și patriotism vitejia de neasemuit a “*Ostașilor noștri*” din războiul de la ‘77.

.....

Și acum, ca încheiere a acestui episod, un mic, dar interesant amănunt literar. Foarte puțin cunoscut este un alt omagiu literar — tot al lui Eminescu, pentru marele său înaintaș Alecsandri — anume o dramă într-un act, intitulată “*Amor pierdut, viață pierdută*”, având ca subtitlu “*Emmi*”.

Această piesă de teatru i-a fost inspirată lui Eminescu de o poezie a lui Alecsandri: “*Emmi*”, iar unul dintre personaje este chiar poetul Vasile Alecsandri, pe care, în piesă, Eminescu îl numește Vasile Alexandrescu.

*

Despre Alexandru Vlahuță, a cărui poezie s-a adăpat la izvoarele nemuritoare creații a marelui și iubitului său maestru Mihai Eminescu, nu puteam să nu amintesc o întâmplare plină de tâlc, care dezvăluie puternica revoltă socială a poetului. Vlahuță scrisese faimoasa poema “1907”, închinată anului răscoalelor țărănești. După cum spunea poetul, regele ascultă *Minciuna*, gonind pe *Adevăr*, care venise să-i arate cruda realitate despre situația în care se afla poporul.

E cunoscut îndrăznețul început:

*Minciuna stă cu Regele la masă...
Doar asta-i cam de multișor poveste:
De când sunt regi, de când minciună este,
Duc laolaltă cea mai bună casă!*

Nedreptățile sociale ascut aci la maximum pana lui Vlahuță, care, în accente de o biciuitoare sinceritate, spune tot ce are pe suflet, toată suferința țărănimii oprimate, pe care o cunoștea atât de bine.

Se spune că regele, în urma acestei usturătoare poeme, l-a chemat pe Vlahuță la palat.

Poetul a fost nevoit să se ducă, dar când regele a intrat în camera de audiențe, Vlahuță, fără altă formalitate de curtoazie, l-a întrebat direct, cu fruntea sus și ochii sclipitori, așa cum vorbește țăranul român, cu mândria lui de veacuri:

— Pentru ce m-a chemat majestatea voastră?

Atitudinea lui hotărâtă însemna limpede că *ce-a avut de spus a spus în poezie*.

Suveranul, astfel înfruntat, a trebuit să renunțe la orice altă discuție, răspunzând:

— Audiența dumneavoastră s-a terminat!

*

După ce le-am vorbit despre piesa “*Vlaicu Vodă*” a lui Alexandru Davila, am încheiat mai scurt ca niciodată:

— Lecția noastră a luat sfârșit!...

Atunci s-a ridicat șeful clasei și mi-a replicat:

— Nu vă supărați că îndrăznesc, dar din viața lui Alexandru Davila nu ne spuneți nici o anecdotă?

— Va să zică v-am învățat cu nărav, așa-i?! am zâmbit eu îngâduitor. Ei bine pot să vă spun că pe autorul lui “*Vlaicu Vodă*” l-am văzut o singură dată într-o lojă la

teatrul Comedia, cam prin anul 1929, an în care a și murit din cauza unei paralizii. Din fericire, sfârșitul vieții i-a venit după ce primise premiul național pentru poezie. A fost aceasta o satisfacție pentru marele om de teatru.

Cred însă că foarte interesant ar fi să cunoașteți romanul de dragoste al părinților acestui ales slujitor al scenei, ca să vă dați seama de bogăția spirituală pe care a avut de la cine s-o moștenească. E un roman în miniatură. Întâmplarea pe care v-o povestesc acum s-a petrecut în iarna anului 1859, deci în cel dintâi an de domnie a lui Cuza-Vodă.

Participau la un bal select civili din înalta societate, ofițeri distinși, doamne și domnișoare de o rară eleganță și aleasă frumusețe.

Dar atenția tuturor tinerilor era îndreptată către una dintre cele mai frumoase fete ale timpului Ana Racoviță Golescu, care era asediată îndeosebi de câțiva îndrăgostiți, cum pretindeau ei, serioși. Mulți dintre aceștia îi ceruseră mâna de câteva ori chiar, cu insistență, fără să fi primit, din partea fetei, nici un răspuns. Ca o domnișoară binecrescută, se purta amabil cu fiecare, dar nu încuraja pe nimeni mai mult decât s-ar fi cuvenit.

Printre tinerii îndrăgostiți de Ana, era și căpitanul doctor Carol Davila, bărbat cam de vreo 30 de ani, care, deși se găsea în cercul ei de admiratori, ședea sfios deoparte. Timiditatea îi era sporită și de faptul că avea un defect la mâna stângă, din care pricină și-o ținea ascunsă la spate, ca să evite, pe cât posibil, să-i fie văzută.

Ana își dădea seama de afecțiunea puternică a doctorului Davila pentru ea, dar îi acorda aceeași minimă și politicoasă atenție de care se bucurau și ceilalți.

În seara aceea, frumoasa fată venise îmbrăcată într-o rochie violetă, de dantelă, care o prindea de minune.

Începuse tocmai o discuție despre toaleta Anei. Doctorul Davila trecu mai aproape, ca să audă mai bine ce se vorbea.

Discuția o provocase unul dintre tineri, făcând aprecieri măgulitoare și... lingușitoare cu privire la frumusețea și culoarea rochiei. Toți curtezanii se-ntreceau acum în laude care de care mai iscusite, căutând să fie cât mai originali și convingători.

Numai doctorul Davila nu scotea o vorbă. Privea emoționat și admira în tăcere.

În cele din urmă, unul din adulatorii fetei spuse cu îndrăzneală, privind buchetul de violete artificiale prins cu o agrafă de aur și topaze la corsajul rochiei:

— Păcat că violetele acelea nu sunt naturale! Efectul ar fi fost grozav!

Fata surâse îngăduitor și raspunse prompt:

— Desigur că efectul ar fi fost altul și rochia mea ar fi avut de câștigat, fiind împodobită cu violete naturale! Apoi adăugă oftând discret: sunt florile mele favorite... Am căutat în tot orașul, dar n-am găsit la nici florărie. A trebuit să renunț cu multă părere de rău. Am auzit că s-ar găsi violete de Parma la o seră de la marginea Bucureștiului, dar cine să se aventureze pâna acolo pe vifornița aceasta îngrozitoare?

Într-adevăr, era o iarnă nemaipomenit de geroasă și viscoalea cum de mult nu pomeniseră bătrânii!

Tinerii curtezani zâmbiră grațios și se grăbiră s-o aprobe:

— Da, adevărat, e o vreme păcătoasă! Să nu dai un câine afară din casă!

Totul s-a terminat aici pentru toată lumea, dar nu și pentru doctorul Davila, care a părăsit imediat balul.

Și-a îmbrăcat mantaua, și-a apăsat chipiul pe frunte, a încălecat în grabă și a pornit către marginea Bucureștilor, la vestitele sere unde știa el că se găsesc tot soiul de flori naturale în toiul iernii. A călărit aproape sufocat de vifornița aceea cumplită,

care se-ntețea din ce în ce, și nu s-a lăsat pînă n-a găsit violetele mult-dorite. A trezit grădinarii din somn, a plătit cât l-ar fi costat o florărie întreagă, a făcut un buchet enorm pe care l-a acoperit cu grijă și a pornit înapoi, într-adevăr dus de vânt.

De-abia a mai avut răbdare să-și scoată mantaua. A intrat în sala balului, roșu la față ca un bujor de gerul năprasnic și de puternica emoție ce-l stăpînea în acele clipe... a căutat cu ochii înfrigurați pe fata iubită. Întâmplarea, binevoitoare de multe ori cu cei îndrăgostiți, a făcut să fie o pauză de dans și fata să se găsească în același cerc de admiratori și pretendenți.

Doctorul Davila a înaintat, adînc tulburat, s-a oprit în fața ei, înclinându-se ceremonios și, oferindu-i florile cu dreapta, i-a spus cu glas limpede și pătrunzător:

— Domnișoară Ana, dați-mi voie, vă rog, să vă ofer eu... cu o singură mână...

Dar adîncă emoție, ce pusese cu totul stăpînire pe el, l-a împiedicat să continue.

Se făcuse o liniște desăvîrșită. Nu se auzea decât respirația agitată a celor de față.

Fata a rămas o clipă înfiorată, căci și-a dat seama ce om are în fața ei, după acest gest care spunea mai mult decît o mie de cuvinte de dragoste la un loc!

Cu ochii în lacrimi, a luat buchetul de violete naturale, l-a prins la corsaj în locul celui alt și, strângându-i cu căldură mîna udă de zăpadă a acestui adevărat cavalier, și a răspuns inspirată:

— Iar mie, domnule Davila, dă-mi voie, te rog, să-ți ofer mîna mea!

.

Aceștia au fost părinții marelui dramaturg și om de teatru de mai târziu, Alexandru Davila, creatorul lui “*Vlaicu Vodă*”.

*

La una din orele de Română am enunțat un subiect care a surprins toată clasa. Am spus cîteva cuvinte despre *Eminescu, astronom*.

— În volumul “*Eminescu, comemorativ*”, publicistul E. Gruber descrie astfel bojdeuca lui Creangă, așa cum se găsea după moartea marelui povestitor humuleștean:

...în dreapta, scrinul lui Eminescu, deasupra căruia se găsește o fotografie de-a lui Creangă, în mijlocul colegilor institutori. În față, o masă, pe care se află: călimara, tamponul și luneta lui Eminescu; apoi un portret în ulei al lui Creangă și tabloul „Junimii”.

Deci, deasupra scrinului, printre alte obiecte, se afla și luneta lui Eminescu... Cum au ajuns lucrurile lui Eminescu în bojdeuca lui Creangă este ușor de închipuit. Eminescu a tras în gazdă la Creangă de foarte multe ori, stînd în tovărășia veselului său prieten vreme îndelungată.

În ultimii șase ani ai vieții sale, în care timp a fost mai mult bolnav, decît sănătos, Eminescu și-a adus la Creangă cele cîteva obiecte ce le avea și el, în toată sărăcia lui, printre care o lunetă astronomică.

Fără îndoială că pasiunea genialului poet pentru lumea astrelor a trebuit să fi fost mare, ca să-și rupă din puținul ce-l avea și să-și procure o lunetă.

De multe ori își va fi îndreptat Eminescu luneta spre cer, ca să-și uite amărăciunea vieții, cufundându-și gândurile în lumea plină de neasemuit farmec, de atrăgătoare vrajă a astrelor.

Marele nostru liric a avut, pe lângă o superioară cultură generală, și vaste cunoștințe de astronomie.

Mai mult decât oricare alt poet universal, el invocă în operele sale elementele astrale. Căci, în afară de alte numeroase minuni ale naturii, pe care le descrie cu neasemuită măiestrie, Eminescu a fost adânc îndrăgostit de lună și de stele.

Fără îndoială că astrele au contribuit întotdeauna într-o foarte mare măsură la făurirea poeziei scrise sau trăite, iar poeții romantici au visat îndelung sub lumina lor.

Farmecul unei plimbări a doi îndrăgostiți crește parcă atunci când luna le călăuzește pașii rari, poleind aleea ce o străbat înfiorați!

Dar dacă pentru asemenea împrejurări Eminescu folosește în versuri elementele astrale întru sporirea farmecului poetic, există cazuri când însăși viziunea astronomică și meditația asupra ei sunt exprimate în poezie, atingând culmile sublimului.

Ca exemplu n-am să vă amintesc acum decât “La steaua” și am să vă citez trei strofe din “Luceafărul”, în care este descris drumul lui Hyperion printre aștri:

*Porni Luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe
Și căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe.*

*Un cer de stele dedesubt,
Deasupra-i cer de stele,
Parea un fulger ne-ntrerupt
Rătăcitor prin ele.*

*Și din a haosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea ca-n ziua ceo dintăi,
Cum izvorau lumine...!*

.

Iertați-mă că din aceste sfere poetice sunt nevoit să mă prăbușesc în proză... V-am vorbit despre Eminescu, astronom, și cu un anumit scop, hai să-i zic practic... didactic.

Considerați, vă rog, ceea ce v-am spus până acum drept introducere la o compunere pentru ora viitoare, cu titlul “*Elemente astrale în poezia lui Eminescu*”. Nu vă cer de data aceasta să-mi faceți nici un fel de comentariu sau de interpretare a versurilor; cine dorește, e liber s-o facă, cu atât mai bine! Eu nu vă rog decât să-mi citați fragmentele în legătură cu astronomia. Și nu uitați ca Eminescu are o lucrare în proză, în care este preocupat de astronomie, și de astrologie chiar.

Nu vă voi da note pe aceste lucrări; cea mai bună va primi ca premiu din partea mea un volum din “Poeziile” lui Eminescu, ediția Maiorescu, care este o raritate. Succes!

Capitolul III

UN ROMEO CU DOUĂ JULIETE

Întâmplările din viața oamenilor de seamă, pe care le povesteam elevilor, izbutiseră să le trezească și pentru lecții un mai viu interes, dezvăluindu-le amănunte din biografiile scriitorilor. Aveau în același timp o bună înrâurire asupra formării lor spirituale, la vârsta atât de sensibilă, înrâurire de care am cautat să mă folosesc cu cât mai mult tact.

Cum era și firesc, le-au plăcut în mod deosebit povestirea despre logodna lui Șt. O. Iosif și scena de la bal dintre doctorul Davila și Ana Racoviță Goleșcu, care le dezvăluiseră episoade reale de dragoste plină de candoare, poezie și cavalierism. Toate acestea, precum și faptul că eu însumi eram *publicist* îmi creaseră în ochii lor o aureolă de om cu experiență, în general, și bun cunoscător “în materie de dragoste”. La părerea că le pot fi un bun confident a mai contribuit, desigur, și înțelegerea pe care i-o arătasem lui Victor Pamfil, cel cu rendezvoul. Deseori îmi mărturiseau, cu timiditate și stângăcie, primele lor sentimente de dragoste, sau îmi cereau părerea când întâmpinau unele probleme noi de viață.

Pe cât mă pricepeam și eu la vârsta aceea fericită a tinereții mele, îi *ajutam* cu multă bunăvoință și prietenie, mai cu seamă că aproape toate confidențele lor erau simple naivități.

Într-o zi, însă, la ieșirea din școală, văd că mă așteaptă la poarta profesorilor... cine credeți? Chiar Pamfil al meu în persoană!

— Ce e, mă, cu tine?

— Don’profesor, ca să nu vă răpesc timpul în altă zi, și dacă nu vă simțiți prea obosit, permiteți-mi, vă rog, să vă conduc pe jos până acasă!

— Dragă Pamfile, mișcarea e recomandată de medici chiar și celor bolnavi, darămite unor oameni sănătoși! Bănuiesc că ai să-mi spui ceva important și mai cu seamă... urgent!

— Ceva foarte serios, don’profesor! Mă aflu într-o încurcătură, cum n-am mai fost niciodată în viața mea!

— Ce spui?!

— Don’profesor, e o chestie de dragoste...

— Mi-am închipuit că nu e de școală! Ceva în legătură cu fata de la “Centrală”?

— Exact!

— Te-o fi părăsit cumva Dulcinea... sau cum să-i spun mai bine... Julieta?!

— Eh, oftă Pamfil necăjit, Dulcinea era o ficțiune, dar Julieta e o realitate. Pe ea, de fapt, o cheamă Anca. Dar nenorocirea e că pe același fir mai există o fată!

— Hm... hm..., o exhibiție acrobatică, de, cam periculoasă... două dansatoare pe aceeași sârmă! Cum s-ar spune *un Romeo cu două Juliete*? Îl persiflai eu, zâmbindu-i cu prietenie. Nu te știam mare cuceritor, Pamfile!

— Nici nu sunt, don’profesor! Ghinionul meu e că îmi plac amândouă la fel de mult, și nu știu la care să mă hotărăsc...

— Cum ar zice francezul “*entre deux ton coeur balance!*”

— Chiar, bine-i zice francezul, că inima mea înclină când spre una, când spre cealaltă, după cum mă întâlnesc cu ele!

— Dar pe a doua Julietă cum o cheamă?

— Cristina!

— Și ce e cu ele ? Fii mai lămurit! Sunt colege, prietene, verișoare... cum le-ai cunoscut? Cum a “devenit” de te-ai îndrăgostit de amândouă?

— Păi tocmai asta e, don’profesor, eu nici nu pot spune că sunt îndrăgostit de ele cred că nu poți iubi două fete în același timp...

— Atunci?

— Mie îmi plac amândouă, cum v-am mai spus, la fel de mult, măcar că se deosebesc radical...

— Adică?

— Păi, una e blondă cu ochi căprui – Anca; iar cealaltă, Cristina, e brună cu ochi albaștri. Drăguțe amândouă, deștepte, vorbesc frumos, îmi place foarte mult să mă plimb cu ele, să mă duc la cinema, la o cofetărie, la un ceai dansant...

— Cu amândouă?

El mă privi, surâzând ștrepțarește:

— E, don’profesor și dumneavoastră! Pe rând!

— Și tu ce vrei, mă omule?

— Eu îmi dau seama că ele țin foarte mult la mine...

— Pe rând, replicai eu zâmbind.

— Da ! Nu se cunosc... nu știe una de alta. Anca e la *Centrală* și Cristina la *Motenu*. Iar eu sunt tulburat, neliniștit, nemulțumit de mine însumi, că nu știu la care să mă hotărâsc! Mă-nțelegeți?

— Perfect, Pamfile!

— Și-atunci, ce să fac? Cum să procedez? La care să mă opresc, că nu mai vreau... nu-mi place să mai joc rolul ăsta dublu?

— Nici nu trebuie. În viață, în dragoste, nu merge așa. Pierzi. Și-apoi, să știi, e imposibil să nu afle într-o zi una de cealaltă, să nu vă-ntâlniți cumva sau să nu-ți bage vreun binevoitor o intriguță, “o anonimă neiscălită”, și atunci le-ai pierdut pe amândouă!

— Ei, tocmai de asta mi-e teamă! Și-ar fi păcat, don’profesor. Sunt atât de drăguțe! Aș vrea să le vedeți și dumneavoastră.

— La ce bun?

— Ca să-mi spuneți care vă place mai mult... și să rămân la aceea!

Îmi veni să râd.

— Nu, Pamfile, asta nu-i o soluție. După câte bag de seamă, tu nu le cunoști destul. De înțeles, te-nțeleg. Am fost și eu ca tine și credeam că tot ce zboară se mănâncă. Dar viața te-nvață multe. Dragostea nu înseamnă numai ochi frumoși, o plimbare în parc, la film, la cofetărie... Așa că ai răbdare să le cunoști mai bine. Și află de la mine că numai încercările, prin care sunt nevoite să treacă sentimentele, le limpezesc și le dau tărie.

— Chiar, don’profesor, că prin ce încercare am eu de trecut...

— Cum așa ?...

— Da, că taică-meu ar vrea să mă trimită la studii în străinătate, și atunci...

— Ei, vezi?! Ai un prilej să le verifici sentimentele și lor, și ție. Ce mai aștepti? Spune-le, și să vedem ce zic!

— Păi, nu-i sigur... E greu, și pe mine nici nu mă îndeamnă de loc inima să plec tocmai acum.

— Nu-i nimic, tu procedează în așa fel ca să afle amândouă. Și vino să mai stăm de vorbă după aceea!

N-a trecut nici o săptămână de la convorbirea noastră, și iată că, după ora de Psihologie, Pamil mă conduse spre cancelarie, spunându-mi:

— Don'profesor, cu permisiunea dumneavoastră astăzi vă aștept, la ieșire!

— Am înțeles... ai vorbit cu Julietele?

— Da. Și abia mai am răbdare până la unu!

— Dragul meu, răbdarea este una din virtuțile cele mai recomandate de înțelepți. O zicătoare de dată recentă o asociază greșit cu tutunul. Eu urăsc *iarba dracului* și-ți recomand doar răbdare, nu numai în cazul de față, ci în orice împrejurare prin care ai trece de aci înainte în viață! La revedere!

.....

— Ei Pamfile, cum au decurs *ostilitățile*?

— Să știți don'profesor, că n-a fost prea simplu și prea ușor și băiatul oftă, scuturându-se ca de-o amintire neplăcută. M-am întâlnit întâi cu Anca. Cum nu făcea să discutăm asemenea lucruri plimbându-ne, întrucât nu eram *peripateticieni* de-ai lui Aristotel, am invitat-o la "*Buturuga*" din Cișmigiu, să luăm câte-o înghețată!

— Foarte bine ai procedat!

Pamfil oftă din nou, mai din adânc:

— Și bine că am fost inspirat să comand înghețată, că m-au trecut o sută de nădușeli! Ca să nu mai lungesc mult vorba, i-am spus că tata vrea să mă trimită la toamnă să-mi fac studiile de Agricultură în străinătate. Anca tocmai ducea la gură lingura cu înghețată. A lăsat-o jos în pahar, și-a ridicat sprâncenele și mi-a răspuns oarecum uimită: "În străinătate? Bine, dar unde anume, că străinătatea e mare?!" "Ăă... la Paris", am spus eu la întâmplare, fără să mă gândesc prea mult. "O! făcu ea, rotunjindu-și ochii cu plăcere. La Paris? Visul meu! Îmi convine extraordinar!" "Ce-ți convine extraordinar?" mă mirai eu cum nu se poate mai mult, oarecum contrariat. "Îți convine că te desparți de mine, Anca?" "Cum poți să-ți închipui așa ceva?" "Atunci?" "Bine, Victore, dar nu-nțelegi? La toamnă vom fi amândoi studenți, viitorul ne surâde... și la Paris vom învăța, bineînțeles, dar ne vom și distra de minune!" "Cum?" făcu eu, uluit. Te duci și tu la Paris?" Ea începu să râdă ca de-o glumă bună: "Ah, ce lipsiți de imaginație sînteți voi, băieții! Prin urmare, tu nu te-ai gândit o clipă cu un pas măcar mai departe! Să te trag eu de mânecă și să-ți dau totul mură în gură? Faci în așa fel ca să ne trimită taică-tău pe amândoi, și gata!" "Nu înțeleg ce vrei să zici!" făcu eu pe prostul, deși pricepeam cam unde bate ea! "Ei, află atunci, mi-o trânti Anca de-a dreptul, că eu totdeauna n-am visat să mă mărit decît cu cineva care să mă plimbe la Paris! Acum e simplu, nu?" Dar eu îi răspunsei rece: "De... nu știu dacă e chiar atât de simplu..." "Zău?!" începu ea atunci să mă persifleze. "În orice caz, *scumpul meu Victor*, să știi că dacă pleci singur la Paris, când vei veni în vacanță nu voi mai fi liberă pentru tine! Maisunt băieți berechet în București!"

Am chemat chelnerița, am plătit înghețatele și am plecat cu o grabă, de parcă pierdusem trenul! Ei, ce ziceți, don'profesor, de figura asta?

— Aștept să-mi povestești și capitolul al doilea... cum au decurs lucrurile cu cealaltă Julietă, cu Cristina, și după asta am să-ți spun "ce zic"! zâmbii eu.

— Ascultați! N-am mai avut răbdare până a doua zi, ca eram în focuri și pus pe discuții, și-n aceeași seară chiar am făcut ce-am făcut și m-am întâlnit cu Cristina.

— Așa!...

— Ca să nu mă duc cu ea tot la “Buturugă”, am invitat-o la “Monte-Carlo”, tot în Cișmigiu. Mai pitoresc... și ceva mai discret! Restaurantul e pe insuliță... și era și muzică... Taraf de lăutari și fanfară militară. Cântau în continuare, fără nici un fel de pauză, și-mi convenea de minune, să n-audă lumea ce vorbim.

— Lasă-le, mă, Că le știu, doar eu am fost lăzărist!

— Ca să nu vă mai repet, i-am servit și ei aceeași introducere, ca și Ancăi, cu plecarea la studii... la Paris!

— Tot la Paris i-ai spus și ei?

— Tot. Când a auzit, Cristina a căzut pe gânduri, și-a sprijinit bărbia pe mână și și-a întors fața puțin către taraful de lăutari, părând foarte interesată de muscalagiu care tocmai îi zicea o *Ciocârlie* de mama focului! Apoi și-a întors din nou fața spre mine și m-a privit cu niște ochi înlăcrimați și triști ca de căprioară rănită. A-ntins mâna și m-a mângâiat ușor, spunându-mi blând: “Mă bucur mult, Victore, pentru tine!” “Nu s-ar zice, după felul în care mă privești”, îi răspunsei eu, zâmbindu-i. “Bineînțeles că mă întristează despărțirea de tine, tocmai acum, când mă gândeam că, fiind amândoi studenți, vom avea mai mult timp de stat împreună. Dar nu e nimic!” oftă ea. Ne vom scrie... eu am să te aștept în vacanțe... La drept vorbind, mă bucur de două ori că pleci chiar la Paris!” adăugă ceva mai veselă. “De ce?” “Păi tu știi că eu mă înscriu la “*Litere*”, la *Filologia modernă*... Visul meu e să fiu profesoară de Franceză. Iar tu o să vorbești o franceză impecabilă, cu accent parizian, și când ai să vii în vacanță, n-o să conversăm împreună decât franțuzește.”

Din clipa aceea, don’profesor, m-am îndrăgostit fulgerător de Cristina, “coupe de foudre” – cum zice francezul. Mai cu seamă când am comparat-o cu Anca! Ce diferență colosală! Câtă gingașie și finețe sufletească! Pe ea chiar aș lua-o cu mine oriunde. Nu merită, don’profesor?

— Cu prisosință, Pamfile! Fata asta se vede că ține la tine sincer, cu adevărat, e un om dintr-o bucată.

*

De atunci n-am mai avut prilejul să stau de vorbă cu Pamfil.

Anul școlar s-a sfârșit, s-a dat și bacalaureatul... a venit din nou toamna... alt an școlar... al câtelea oare?

Când într-o zi de octombrie factorul poștal îmi aduse o recomandată. Am tresărit am deschis-o, întrebându-mă de la cine putea fi? Contrar obiceiului meu de a desface plicurile cu cuțitul, pe acesta l-am rupt și am citit o scrisoare scurtă, dar concludentă, care se încheia astfel:

“Și de ce n-am recunoaște-o, domnule profesor? Dumneavoastră vă datorăm o parte din fericirea de care ne bucurăm noi astăzi. Mi-ați dat sfaturi prețioase, când nu știam prea multe despre viață. Vă mulțumim din suflet și vă dorim tot binele ce se poate dori unui prieten mai mare!

*Ai dumneavoastră cu toată dragostea:
Cristina și Victor Pamfil.*”

Capitolul VI

TOT PE DRUM, PE DRUM, PE DRUM...

Cariera mea dăscălească a fost relativ scurtă, dar neașteptat de bogată în întâmplări interesante. Poate și pe unde am predat la o serie de școli atât de deosebite între ele.

După ce Nisipeanu s-a întors la catedră, nemaigăsind nici un loc în anul acela la liceu, am primit câteva ore în învățământul muncitoresc, la *Școala de ucenici Floreasca*, aproape de locuința mea. Apoi am fost profesor de *cultură generală* la *Școala superioară industrială*, unde aveam elevi: șefi de ateliere, maiștri calificați – oameni formați și serioși.

Cursurile acestea, însă, erau foarte obositoare, atât pentru profesori, cât și pentru elevi, căci se făceau seara, după ce ucenicii ieșeau din ateliere, fabrici și uzine.

A fost o experiență didactică deosebit de interesantă și mi-a folosit foarte mult în cariera mea de mai târziu, când am predat la *Liceul seral Sfântul Sava* timp de 4 ani încheiați.

Regretam ca nu funcționasem mai întâi în învățământul muncitoresc și seral, și apoi la liceele de zi. Aș fi avut argumente mai puternice, mai convingătoare pentru liceeni, dându-le de exemplu pe acești elevi nocturni, care meritau toată cinstea și admirația noastră a tuturor, pentru străduința lor de a învăța carte, după ce ieșeau obosiți de la munca datorită căreia își câștigau existența.

Apoi am fost profesor, pe rând, mai mult sau mai puțin timp, în afară de cele două școli amintite, la liceele *Barbu Delavrancea*, *Schewitz-Thierrin*, *Profesorii asociați*, *Școala comercială Nicolae Bălcescu* și, în cele din urmă, la *Liceul seral Sfântul Sava*.

De la toate aceste institute de învățământ, mi-au rămas sădite în suflet – ca printr-o vrajă de neexplicat, se păstrează încă vii – o sumedenie de amintiri care mă vizitează adesea în nopțile mele de insomnie.

*

Eram profesor la *Școala de ucenici Floreasca*, de aproape doi ani, unde predam Istoria și Geografia, întrucât orele de Limba română le avea din oficiu directorul școlii primare respective.

Cu *breasla ucenicilor* eram bun prieten încă din liceu.

De vreo câțiva ani, la școala lui taică-meu, și la alte școli primare din București, se făceau cursuri serale cu ucenicii.

La școala unde fusese tata director, aflată pe Calea Griviței, cei mai mulți elevi proveneau de la "*Atelierele C.F.R.*" și de la alte ateliere particulare din străzile învecinate cu școala.

Cum la ora sosirii ucenicilor la școală, la 6 și jumătate seara, eu eram cu lecțiile pentru a doua zi terminate, îmi făcea plăcere să stau în poartă să privesc la forfota de pe stradă și să-i aștept, mai cu seamă că mulți dintre ei fuseseră în anii trecuți chiar elevii școlii noastre în cursul primar, și ne cunoșteam.

De multe ori tata, care predă și el Limba română la ucenici, mă pune să-i țin locul, când era ocupat. Iar eu, ca să-i merit încrederea, căutam să fac lecții cât mai bune cu putință și mă purtam cu ei ca un frate mai mare, arătându-le multă

prietenie și mai cu seamă înțelegere: veneau bieții băieți după o zi încordată de muncă, obosiți și fără prea mare dispoziție pentru învățătură.

Dar lecțiile cu mine mergeau bine; ucenicii mă simpatizau foarte mult, îmi spuneau “domnul Grigoraș”, îmi dădeau “bună seara” cu mult respect și mă întrebau surâzând: “când mai veniți la noi?”

Întotdeauna, în preajma lui 1 Mai, elevii ucenici soseau la școală, unii fredonând ușor – alții mai prudenți, fluierând numai în surdină – “*Internaționala*” care are o melodie ușor de reținut. Nu nuai că o învățasem repede, dar mă obseda și o cântam aproape toata ziua, în preajma zilei de *Arminden*.

.

Îmi aduc aminte, de parcă ieri ar fi fost, de primăvara lui 1926.

Mai erau câteva zile până la 1 Mai, care cădea în anul acela într-o sâmbătă.

Spre seară, tata, văzându-mă că stau în poartă și privesc pe stradă, mi-a spus:

— N-ai vrea să-mi ții tu locul la anul II prima oră? Trebuie să mă reped la Revizorat.

— Cum să nu, tată, cu plăcere!

— Atunci, du-te în cancelarie și caută să fii punctual.

Și-am fost chiar mai mult decât punctual, căci am intrat în clasă cu cinci minute înainte și i-am găsit pe ucenicii din anul II cântând “*Internaționala*”, dirijați de unul mai răsărit și probabil mai talentat.

Dirijorul a rămas cu mâna dreaptă în aer, iar glasurile băieților au scăzut, fără să se stingă, continuând să cânte în surdină. Simțind că elevii vor să se ridice, în semn de salut, le-am făcut semn să stea jos, începând să cânt și eu cu ei, de unde rămăseseră.

Când s-a terminat, dirijorul s-a-ntors spre mine, spunându-mi puțin stingherit:

— Făceam o mică repetiție pentru 1 Mai! Nu prea avem unde să ne strângem pentru așa ceva... și cum cei mai mulți sutem tovarăși de atelier... am profitat de ocazie... și...

— Foarte bine și foarte frumos le-am răspuns eu zâmbind. Numai că la refren, adică la repetarea strofei “*Hai la lupta cea mare*”, nu cântați prea exact. Eu am găsit “*Internaționala*” pe note muzicale și am învățat-o corect. Așa că, hai s-o cântăm de vreo două ori împreună exact, s-o-nvățați cum trebuie!

.

După terminarea lecției de Română, când m-am ridicat de la catedră, dirijorul ucenicilor mi-a spus rugător:

— N-ați vrea, domnule Grigoraș, să cântați și dumneavoastră cu noi la-ntâi Mai? Am avea mai mult curaj, zău așa!

Câtă plăcere mi-a făcut rugămintea lui, la care s-au asociat toți baietii!

.

1 Mai, 1926.

Primele ore ale zilei înnourate îmi dădură emoție. Soarele se arăta palid și fără putere.

“Să știi că ne face pocinogul și plouă” mi-am zis indispus, când am deschis larg ferestrele, ca să intre în cameră aerul proaspăt de dimineață.

Pe ploaie, petrecerea la iarbă verde n-ar mai fi avut nici un farmec. “De dus, însă, tot mă duc, îmi spuneam eu, oricum o fi vremea! N-aș vrea să mă fac de râs și să creadă băieții despre mine că mă tem, de câțiva stropi de apă!”

Dar iată că pe la 9 soarele sparge norii cu, un snop de sulite incandescente, revărsând o lumină vie și o căldură plăcută, învăluitoare, plină de voie bună.

Pe străzi, forfota obișnuită oricărei dimineți. Tramvaiele electrice și cu cai, ce duceau înspre șosea și pădurile din jurul Bucureștilor, erau înțesate: nu numai muncitori, dar și cetățeni din alte categorii sociale se-ndreptau veseli spre marginea orașului, la gândul că vor petrece aceasta frumoasă sâmbătă de primăvară, la aer curat, pe iarbă verde.

Am ajuns la grădina “*Bordei*”, pe la unsprezece. Se făcuse cald ca-n miezul verii. Printre copacii bătrâni, martori ai atâtor alte petreceri pe covorul mătăsos, se așezaseră cei sosiți mai de timpuriu.

Peste ziare, așternuseră unii șervete curate albe sau înflorate; alții, marame galbene de borangic; iar pe acestea se răs fătau: pâinea tăiată în felii groase, ouă răsoapte, ba chiar și friptură de miel și sticle cu pelin dc mai.

Din mijlocul boschetelor de liliac și-al salcâmiilor înfloriți se răspândea o mireasmă dulce-amețitoare.

O zi minunată, în care te simțezi fericit că trăiești!

Vânzătorii ambulanți cred că părăsiseră cu toții orașul și veniseră aici să-și desfacă marfa care avea mare căutare.

Vedeai neguțatori cu oluri mari dc ceramică sub care ardea un foc mocnit, mai mult jărat, ca să țină caldă marfa îmbietoare ce-o strigau cu voce înaltă și pe note, de răsunau locurile:

— *Ciorbă de burtă..., i-ni-ma de vacă..., cârnați de purcel..., cârnați de purcel!*

Și cei care nu-și aduseseră de-acasă prea mult sau de loc de mâncare dădeau buzna la ambulanți și se-nfruptau cu o poftă cum nu s-ar fi putut vedea în altă parte.

Pe lângă ei, stăteau ca niște santinele, așteptând răbdători, siguri că le va veni rândul la dever, salepgiii și bragagiii care, pe lângă donița sau tulumba de alamă lucitoare, cu băutură, mai aveau și câte un coș cu cele mai variate și mai gustoase dulciuri din lume: acadele de diferite culori, ce-ți atrăgeau privirea, rahat, pistil, bigi-bigi, susan, sugiuc, zaharache, mustupite, cofeturi cu duiumul și faimoasa baclava fără nuci, numai cu făină înăclăite în sirop aromat, care se topea în gură!

Ca să vezi atâtea negustori de bunătați strânși laolaltă era lucru rar. Tocmai căscam gura la ei cu admirrație și poftă copilăresca și mă pregăteam să-mi iau un bigi-bigi și-o juma’ de bragă, când mă simții tras de mânecă și-auzii glasul ucenicului-dirijor:

— Bună dimineața, dom’le Grigoraș!

— Noroc, Marinaș! Ai venit de mult?

— De pe la nouă; stați aici și nu vă mișcați. Vă uitati mai p-ormă. E mai încolo, lângă paltinul ăla, aplecat spre gârlă, un simigiu...

— Ei și?

Marinaș se codi o clipă, apoi îmi spuse încet:

— ăsta-i unul care nu e ce vrea să pară.

— Dar ce e?

— Polițai... agent secret, deghizat în simigiu. Dar oricât se crede el de șmecher, pe noi, muncitorii, nu poate să ne ducă tot 1-am dibuit! Cu toate mustățile lui de palicar... se vede cale de-o poștă că nu e de meserie!

— Cum așa? făcui eu curios.

— Mai întâi de toate că nu știe să-și strige marfa. Când îl auzi, te prăpădești de râs! P-ormă are toate alea pe el prea curate! Și mai sunt d-ăștia o sumedenie...

— Dar ce cred ei c-o să facem aici? O să mâncăm, o să bem, o să cântăm, și-o să jucăm liniștiți.

— Altul e clenciul E drept că noi ne-am adunat să petrecem la iarbă verde de ziua noastră, sărbătoarea muncii, numai că unora nu prea le convine, de !... Și acum mă iertați, mă așteaptă ai noștri...

L-am bătut călduros pe umăr și n-am îndrăznit să-l întreb mai multe, de vreme ce nici el, se vedea bine, nu vroia să continue. Înțelesesem și eu că muncitorii nu se adunau la 1 Mai numai așa, pentru petrecere, ci voiau să le arate celor de sus că se pot strânge dacă vor, că sunt mulți, și numai uniți sunt tari, că sunt disciplinați, și că ar putea să facă multe, când ar veni vremea!

*

Peste vreo jumătate de oră m-am întâlnit și cu ceilalți ucenici cu care făcusem repetiție la cor și am rămas cu toți împreună.

Ne-am așezat masa lângă un stejar cu o coroană umbroasă, de ar fi putut sta sub crengile lui o sută de inși. Noi eram cu toții cam treizeci.

Nu știu dacă am mai mâncat vreodată cu atâta plăcere, poftă și voie bună ca atunci. Dar știu că mi-a priit și că m-am simțit mai bine ca niciodată în viața!

Ucenicii erau fericiți că suntem împreună, iar pelinul de mai ne-a însuflețit și ne-a dezlegat limbile și mai mult.

Dar deodată, ca la un semn tainic, pornit din adâncul inimilor noastre curate, ne-am ridicat toți ca unul, și din miile de piepturi au izbucnit cu o nemaipomenită putere primele versuri ale celui mai frumos imn muncitoresc din lume:

*Sculați, voi, oropsiți ai vieții,
Voi, osândiți la foame, sus!*

.

După terminarea ultimului vers, polițistul deghizat în simigiu întrebă cu ironie

— Dar altul afară de ăsta nu mai știți? Atunci, ca și cum toți s-ar fi vorbit dinainte ce să cânte, s-a-nălțat în văzduhul albastru, cu o nouă forță marșul lui Ciprian Porumbescu, care ne exprima limpede gândurile și crezul într-o viță mai bună:

*Pe-al nostru steag e scris unire,
Unire-n cuget și-n simțiri!*

Ca să terminăm cu profeticele versuri:

Iar noi, uniți în orice vreme, Vom fi, vom fi învingători!

Dar, de la frumoasa sărbătoare de-atunci a zilei de *Armindenii*, trecuseră câțiva ani și eu, acum, nu mai țineam locul nimănui la *Școala de ucenici din Floreasca*, ci eram chiar profesor de-a binelea, și încă de aproape doi ani.

Iată, însă, că într-o seară, intrând în cancelarie, pe lângă profesorii obișnuiți, văzui o figură nouă: o domnișoară agresiv boită, cu părul roșu-morcov, încât pentru moment a fi înclinat să-i pun o etichetă greșită, ținând cont de înfățișarea ei excentrică.

Dădui bună seara și mă uitai la ceasul din perete, cu teamă că am întârziat, întrucât eram ultimul profesor sosit.

Directorul școlii de ucenici, care avea funcția de director al școlii primare, și pe aceea de profesor de Limba română, îmi surâse mios și-mi spusese puțin cam încurcat, de parcă el ar fi fost vinovat de ce avea să-mi comunice:

— Domnule Băjenaru, domnișoara Georgescu s-a prezentat la catedră în locul dumneavoastră... iată decizia ministerului...

— Mă rog, vă cred! Dar nu mi-a venit și mie una, în care să mi se arate motivele înlocuirii?

— Nu... în decizia domnișoarei scrie "*Avându-se în vedere bunul mers al învățământului*", spuse directorul stingherit.

— Aha! Făcui eu amuzat. Ei, sunt convins că domnișoara va merge mai frumos și mai bine decît mine. Nu-mi rămâne deci decît să vă salut și să vă doresc succes!

.

Domnișoara, însă, nu era de loc pe placul elevilor mei ucenicii, care, într-o seara, înainte de începerea cursurilor, m-au vizitat acasă și mi-au spus foarte mîhniți:

— Ce-au avut cu dumneavoastră, don' profesor, de v-au scos de la noi?

— De, măi băieți, știu și eu?

— Noi, don' profesor, nu ne mai ducem la școală... sau n-o mai primim și-o facem să-și ia tălpașita pe domnișoara, că n-o vrem în ruptul capului. Nu știe să ne explice. Noi vă vrem pe dumneavoastră.

Am sărit ca ars:

— Nici să nu vă gândiți măcar la una ca asta, băieți. Mi-ați pricinui mie cel mai mare rău și vouă de asemeni. Vă rog să mă ascultați și de astă-dată, așa cum m-ați ascultat pe cînd erați elevii mei... și poate că veți mai fi. Întotdeauna, cînd porniți să înfăptuiți ceva, gândiți-vă de la început chiar, la sfârșit. Ce s-ar întâmpla, dacă voi v-ați purta urât cu noua profesoară? V-ar da afară nu numai din școală, dar și din ateliere sau de pe unde lucrați, și-ați ajunge niște vagabonzi, niște derbedei, oameni fără căpătâi, voi, care sunteți băieți atît de buni și de harnici. Nu e păcat? Iar pe mine credeți că m-ar numi înapoi și la școala voastră? Ar fi convinși că eu sunt capul răutăților, și n-aș avea decît de suferit. Vă dați seama acum?

Ucenicii își puseră capul în piept parcă le era rușine să mă mai privească. Îi bătui pe umeri cu dragoste și le spusesei, uitîndu-mă la ceas:

— Mai aveți timp destul și vă fac câte o cafea la spirt. Și cît fierbe cafeaua, să mai stăm de vorbă. Așa. Mai întâi luați câte o dulceața de cireșe pietroase din cireșul meu din curte. E făcută de maică-mea, care-i maestră în dulcețuri. Bună, nu? Eram sigur că are să vă placă. Și-acum ascultați. Vă spun pentru că sunteți băieți mari, aveți mai toți 14-15 ani și-ați luat nevoile în piept din fragedă copilărie.

— Din copilărie... se auziră ușor, ca un ecou îndepărtat, glasurile lor în schimbare, unele prea groase pentru chipurile copilărești ce le aveau, iar altele prea subțiri.

— Iată de ce bănuiesc că am fost scos de la voi. Ce vă predau eu? Istoria și Geografia. Iar specialitatea mea este Limba română. Eu nu zic că nu mă pricep și la Istorie, dar de ce să nu mi se facă numirea pe specialitatea mea?

— Și de ce nu v-au făcut-o?

— Ei, vedeți, aici e aici! Eu încă am nimerit-o bine, dar pe alți colegi ai mei de facultate i-au numit profesori de Fizico-Chimice sau de Matematici, materii pentru care nu sunt pregătiți, ca și mine de altfel.

— Dar cum se poate așa ceva, don'profesor?

— Asta și vreau să vă spun. Dar beți cafeaua, că e bună fierbinte. O să vă țină mai treji la lecții. E o poveste întreagă cu posturile astea din învățământul muncitoresc. Voi ați văzut că aceste cursuri de ucenici se fac în localurile școlilor primare...

— Da!

— Ei bine, toți directorii școlilor primare din București și desigur că și din provincie, sunt numiți, de către Ministerul Muncii, profesori de Română la școlile de ucenici, cu toate că ei au catedra lor de învățători, de unde mai primesc o leafă, ca să nu mai vorbim de avantajele faptului că sunt directori.

— Păi nu e drept! se ridicară glasurile lor revoltate.

— Bineînțeles! Atunci noi, licențiații universitari, ne-am constituit într-un fel de sindicat al nostru, numit "*Asociația licențiaților universitari*", care să ne apere drepturile noastre de profesori tineri..., dar, din nefericire, fără catedră!

— Aha făcură ei brusc înveseliți. Pe cinstite idei, zău așa!

— Au fost aleși președintele, vicepreședinții și secretarul, acesta din urmă fiind eu, ca... "mai bătaios", cum spuneau colegii mei.

Asociația asta a noastră a scos o mică gazetă "*Cuvântul licențiaților universitari*". Cum era firesc, am scris și eu un articol, dar tare, poate cel mai tare din întreaga foaie, în care am criticat *Direcția învățământului muncitoresc*, sau mai binezis chiar pe directorul general și pe unii dintre inspectori.

Am intitulat articolul simplu: "*Cum se pot face posturi libere în învățământul secundar și muncitoresc*" și am arătat neregulile ce se petrec la numirea cadrelor didactice în învățământul muncitoresc.

— Foarte bine le-ați făcut!

— Le-am făcut-o eu, însă uite că mi-au făcut-o și ei mie! Nu luam cine știe ce sumă de la aceste ore, dar tot luam ceva.

— Și cum o să vă descurcați?

— Eh, oftai eu din adânc, mai am câteva lecții particulare, meditații adică, și, până voi izbuti să găsesc un post, rezist eu, n-aveți grijă! Oricum, noi o să ne mai vedem, că suntem aproape.

*

Dar, sfântă e vorba din popor: "Buturuga mică răstoarnă carul mare". Îndepărtarea mea din învățământul muncitoresc n-a durat prea mult, căci directorul general pe care-l criticasem a fost transferat în alt post, iar în locul lui a venit un nou director general, care a chemat la el comitetul de conducere al "*Asociației licențiaților*" și ne-a dat dreptate; iar pe mine m-a numit profesor de *Cultură generală* la Școala industrială superioară din strada Tunari.

*

Și iată-mă peste câțva timp, adică prin anul 1939, din nou profesor la un liceu de zi *Schewitz-Thièrrin*, de fapt un pension, sau mai bine zis un liceu particular pentru băieți.

Scoală cu tradiție în București, și având profesori de elită, nu puteam decât să fiu mândru că mă enumeram și eu printre ei. Era condus de Jean Thièrrin, care predă Matematicile și de Ion Gabor, un vechi și distins profesor de Istorie, bun prieten cu taică-meu.

Capitolul VII

O MICĂ SERBARE CU SEMN DE-NTREBARE

Liceul Schewitz-Thierrin obișnuia să facă prin decembrie, în fiecare an, o serbare școlară cu cântece, jocuri naționale, exerciții de gimnastică, concert de plan și vioară, recitări și o piesă de teatru.

La începutul lui noiembrie, într-o dimineață, abia intrasem în cancelarie și-mi pusesem pardesiul în cuier, când îl văd pe Gabor, directorul administrativ, că vine la mine și-mi spune încet, aproape șoptit:

— Băjenarule, după ce-ți faci orele, te rog să vii în biroul meu, că avem de discutat ceva.

— Ce s-a întâmplat, domnule director?

— Nu s-a-ntâmpat nimic. Adică ce, mă rog, trebuie să se-ntâmple ceva pentru ca directorul să dorească o convorbire cu un profesor al liceului pe care îl conduce?

— De, spusei eu, zâmbind puțin cam stingherit, trebuie să recunoașteți că, în mod obișnuit, cam așa se întâmplă. Credeam că vreunul din elevii dintr-a V-a, la care sunt diriginte, a făcut vreo pozna, și vreți să-mi atrageți atenția.

— A, de unde pentru asta aș fi venit în clasă la ora de dirigiență. Fii liniștit, nu-i nimic, dar vreau să vorbesc cu tine, tocmai pentru *ceva ce se va întâmpla...* Ce mai încoace-încolo, am nevoie de concursul tău.

— Bine, domnule director

Cele trei ore de curs am stat ca pe ghimpi. Ce-o fi având să-mi comunice?! Și la ce aș putea eu, profesor tânăr, de câțiva ani, să le dau concursul? I-o fi trebuind vreun dascăl de Română?! Păi, atunci, de ce nu apelează la Valeriu Grecu, unul dintre cei mai buni profesori din țară, care predă și el la Thierrin?! Curios!

În sfârșit, orele trecură mai greu ca niciodată.

Cioc, cioc!

— Ia loc!

— Mulțumesc!

— Am auzit despre tine, Băjenarule, multe lucruri!

— Se poate, domnule director, dar cam ce, dacă nu vă supărați?...

— Ca să nu mai lungim mult vorba... am auzit că ești mare specialist în serbari școlare.

— N-am mai făcut așa ceva de vreooo... șapte ani.

— Tocmai bine, râse Gabor, că nu ești plictisit de ele și, deci, ai să faci una de care să se ducă vestea.

— Să fac, domnule director! acceptai eu.

— De făcut știu eu c-ai s-o faci, dar ți-am spus cum vreau: grozavă! Cu materiale proaspete! Ceva mai nou... mai, cum să spun eu..., da, mai original, mai modern, dom'le, ăsta e cuvântul. M-ai înțeles?

— V-am înțeles!

— Atunci, când te apuci?

— Păi, mai curând de mâine nu cred să pot, zâmbii eu, privindu-l șagalnic.

— Bineînțeles! Îmi spui de ce ai nevoie, știi că nu mă precupețesc când e vorba să iasă un lucru bun.

— Asta o știu, dar nu știu cam ce profil doriți să aibă programul.

— Ei, și tu! O dată ce-am vorbit cu tine, înseamnă că ți-am lăsat mână liberă să faci tot ce vei crede de cuviință. Să nu aud însă vreuna dintre piesele pe care le-am tot dat la serbări. Alege ce crezi că-i mai bun și vino și tu cu materiale noi, originale.

— O să trebuie să-l luăm și pe Constantinescu pentru partea muzicală, coruri și opusurile instrumentale.

— Ia-l pe cine poftești, dar să știi că tu ești dirijorul general, sau regizorul, cum vrei să-i spui; eu pe tine te trag la răspundere, nu pe Constantinescu, și nici pe maestrul de gimnastică. Și-ți mai spun ceva: dacă iese bine – adică ce dacă iese bine, că nici nu concep altă alternativă – după serbare, află că rămânem la un banchet serios, pregătit de bucătăreasa internatului. Și îți spun de pe acum, nu “să vii cu părinții”, cum obișnuiesc unii directori să pretindă, ci să vii cu tac’tu, că nu l-am văzut de mult și mi-e dor de glumele lui.

*

Anul acela 1939 fusese plin de frământări pentru întreaga omenire, în Europa începuse războiul crunt de cotorpire fascistă și vremurile se anuntau foarte tulburi și nesigure.

Avusesem curs cu clasa a V-a și acum eram liber o oră, după care urma să intru la a VII-a. Deci, cum îi spuneam noi, în argoul dascălesc, unei ore libere între două ore de lectii, aveam “o fereastră”. Ce era să fac la începutul acelei luni de octombrie, când vântul începuse să bată și să șuiere amenințător? Să mă plimb? Pe unde, că liceul se afla pe strada Occident, aproape de strada Buzești? Ehei, dacă aș fi fost la *Lazăr*, m-aș fi rătăcit prin Cișmigiu, dar așa, am rămas în cancelarie, privind pe fereastră la trecătorii zgribuliți ce minunau pe stradă. Apoi brusc, m-am așezat la colțul mesei și am început să scriu o poezie pentru serbare, un “*Colind trist de Anul Nou 1940*”, în care invocam pacea pentru întreaga omenire.

Nu mai știu pe unde e poezia (dacă o mai am pe undeva), dar mai țin minte câteva versuri răzlețe:

*Pentru mulți e cel mai trist ajun,
Pe zăpda albă pica sânge,
Prin văzduh e bubuit de tun,
Omenirea tremură și plânge.*

.....

Vremea-amară e pentru colindă...

.....

Conform practicei mele din trecutul nu prea îndepărtat, când eram învățător, am făcut o selecție din băieții cei mai talentați și am alcătuit programul serbării coruri, recitări, două piese instrumentale: una la pian și alta la vioară, exerciții gimnastice, și, la sfârșit, o comedioară originală, inspirată din viața elevilor.

La executarea acestui program, care ar fi durat cam o ora și jumătate, cu pauze cu tot, îmi dădeau concursul, cum se spune, printre mulți alții, doi băieți dintr-a VII-a, deosebit de talentați Paul Matache și Nicolae Mărgărit, acesta din urmă – premiantul clasei și unul dintre cei mai buni elevi din liceu.

Pe el 1-am ales să recite colindul scris de mine, iar pe Paul Matache; care era un băiat foarte frumușel, prezentabil, distins cu un glas impresionant baritonal, ca de actor format, 1-am ales să joace rolul principal din comedie, pe lângă asta, cum cânta foarte frumos la vioară, 1-am programat și cu “*Balada*” lui Ciprian Porumbescu, acompaniat la pian de Mărgărit. Așa că acești doi artiști ad-hoc erau propriu-zis protagoniștii serbării.

Despre ceilalți, spre rușinea mea, trebuie să mărturisesc că nu-mi mai amintesc nimic. Dar figurile acestor doi flăcăiandri s-au întipărit pentru toată viața adânc în minte și din alte motive.

Cu ei doi am avut de dus greul serbării, sau, mai bine zis, unul din ei mi-a dat mult de furcă, iar al doilea m-a ajutat să ies din impasul creat de acesta.

De partea muzicală se ocupa la repetiții profesorul de resort, Constantinescu. Mie-mi reveneau recitățile și mai cu seamă piesa de teatru, care, deși părea ușoară la prima vedere, fiind hazlie, necesita, totuși, o mare atenție din partea regizorului, adică a mea, întrucât replicile trebuiau spuse repede, șnur, una după alta, fără pic de pauză, ca să fie de efect. O cât de mică întârziere din partea oricărui interpret rata totul. Ori pentru asta, trebuiau multe și serioase repetiții.

Și tocmai la aceste repetiții am avut de întâmpinat greutăți la care nu m-aș fi așteptat.

La prima repetiție chiar, după distribuirea rolurilor, Paul Matache, interpretul principal și cel mai talentat din echipă, a întârziat zece minute. Îl cunoșteam ca pe un băiat serios, era, de altfel, unul din cei mai buni la Româna, și i-am scuzat întârzierea, gândindu-mă ca au fost de vină tramvaiele.

Dar la a doua repetiție a întârziat cincisprezece minute, iar la a treia, douăzeci. De astă-dată, i-am spus în glumă, așa cum aveam obiceiul să-mi fac observațiile, orientându-mă după dictonul strămoșilor noștri care spune “*Ridendo castigat mores*”¹.

— Dacă vei veni la repetiții, dragă Paule, tot așa, gradat... cu cinci minute mai târziu în fiecare zi, în cele din urmă n-ai să mai vii de loc.

— Vă rog să mă scuzați, don’profesor, dar am o serie de treburi care...

— Te rog să ne crezi că și noi toți avem mai multe serii de treburi care... și de când am început repetițiile, nimeni n-a întârziat cu o secundă măcar. Dar ce zic eu “n-a întârziat”, că toți au venit întotdeauna cu 10–15 minute mai înainte de ora fixată.

— Primul sosit, fiind întotdeauna dumneavoastră accentuă Nicolae Mărgărit.

— Am auzit că dorești să te faci actor. Recunosc că te ajută atât fizicul, cât și glasul și talentul; altminteri nici eu nu te-aș fi ales să joci rolul principal din piesa noastră, dar să știi, Paule, că la marii artiști, și ți-o doresc s-ajungi, cea dintâi calitate este *punctualitatea*! Nu vreau să folosesc alt cuvânt, dar nu te jenează faptul că cinci colegi de-ai tăi, cu Mărgărit, care face pe suflerul, și cu mine, care fac pe regizorul, te așteptăm și ne pierdem vremea din cauza ta?

Și pentru că tot am întârziat cu repetiția, dați-mi voie să vă mai răpesc două trei minute, ca să vă povestesc ceva despre punctualitatea unul mare artist, de reputație mondială. Este vorba despre maestrul George Enescu, pe care am avut cinstea să-l cunosc personal. Acum câțva ani, cântam în corul “*Carmen*”, dirijat de maestrul Ion Chirescu. Maestrul Enescu i-a făcut onoarea corului nostru să-i ceară concursul la “*Simfonia a IX-a de Beethoven*”. Se știe că la partea a treia a acestei simfonii intervin soliștii și corul. Repetițiile finale cu orchestra “*Filarmonica*”, soliștii

¹ „Râzând îndreptăm moravurile”

și corul laolaltă, se făceau pe scena *Ateneului Român*, unde urma să se dea și concertul.

Ei bine, dragii mei, maestrul Enescu nu s-a lăsat așteptat niciodată de nimeni; el venea întotdeauna cel dintâi la repetiție. Și doar el era dirijorul... și doar el era un om atât de ocupat, căci întrunea într-o singură faptură însușirile a trei mari artiști laolaltă: era executant, dirijor și compozitor.

În așteptarea acelor pe care-i dirija, maestrul Enescu ședea pe scaun, într-un colț al săliței de sus a Ateneului. Și de câte ori era salutat de noi, nu se mulțumea să-și încline capul sau să ridice mâna, cum ar fi făcut oricare altul, ci se scula de pe scaun, ca să-i răspundă la salut!

În pauza repetiției nu se ducea să se odihnească în cancelarie, ci îi plăcea să stea de vorbă cu noi. Țin minte că odată, la una din aceste interesante convorbiri, ne-a spus cu marea modestie ce-l caracterizează pe acest om de geniu:

— Se spune că aș fi unul din cei mai apreciați violoniști din lume! (Dar el era chiar cel mai de seamă violonist al timpului). Și-apoi adăugă parcă puțin supărat, zâmbind totuși, cu candoarea unui copil: Dar eu cânt la fel de bine și la pian... și nimeni nu spune nimic despre asta!

Am avut ocazia să-l aud pe acest mare violonist la un concert, acompaniindu-l la pian pe un tânăr violonist care-și făcea debutul, numai ca să-l ajute să se lanseze, fiind pe deplin convins de valoarea acestuia.

Așa trebuie să fie un adevărat, un autentic artist, cu cât este mai mare, indiferent de natura artei lui punctual, modest și binevoitor.

Tot timpul, Paul Matache a stat cu capul plecat și nu a scos o șoaptă!

În ziua aceea am repetat toți, fără nici o dispoziție, crispați, enervați.

Mă așteptam ca, la repetiția următoare, Matache să sosească cel puțin exact la ora fixată, dacă nu chiar înainte cu câteva minute, spre a-și răscumpăra astfel celelalte întârzieri. Ora fixată era cinci, dar iată că se făcu cinci și jumătate, și protagonistul nostru nu mai sosea.

L-am chemat deoparte pe Mărgărit, care era și șeful clasei, și i-am spus:

— Dragă Nicule, doresc să stăm de vorbă amândoi foarte serios despre incorectitudinile lui Matache, care văd că...

— Dacă nu m-ați fi chemat, don'profesor, aș fi venit eu la dumneavoastră, pentru același motiv. Așa ceva nu se mai poate tolera. Este insuportabil. Toți colegii sunt mai mult decât indignați, dar nu vor s-o arate, ca să nu pună paie peste foc. Drept să vă spun, eu mă mir de Matache, știu că ține mult la dumneavoastră, dar aci e altceva. Și, vă rog să nu mă considerați drept pârător, dar când ne îndreptam spre casă, după repetiție, m-a revoltat ceea ce a spus față de toți colegii care pot confirma "Lasă, mă, că fără mine nu puteți voi să duceți piesa până la capăt. Eu țin toată comedia pe umerii mei!" Și asta, când ascultase și el cele povestite de dumneavoastră despre maestrul Enescu.

— Aha, după ce că întârzie, face și pe vedeta! În felul acesta nu mai putem continua, și cred că nu este decât o singură soluție.

— Cu orice risc, don'profesor! Chiar de-ar fi să nu mai jucăm piesa.

— Cum, și tu crezi, Nicule, că n-am putea juca piesa fără el? Trebuie să-i dovedim tocmai contrariul. Cât e ceasul? Șase fără un sfert. E prea mult. Băieți, doresc să luăm o hotărâre de comun acord.

Actorașii se strânseseră în jurul meu cât ai clipi.

— Cred că am avut toți destulă răbdare cu marea noastră vedetă. Dar purtarea lui Matache a ajuns intolerabilă. În felul acesta nu mai putem continua repetițiile și la serbare riscăm să ne facem de râs. Eu țin totuși să se joace această

piesă la care am lucrat nopți întregi și care cred că ar avea mult succes. După voi, cine este cel mai indicat să preia rolul lui Matache?

Toți răspunseră în cor, de parcă ar fi fost vorbiți dinainte:

— Mărgărit, don'profesor!

Mărgărit sări ca ars:

— Eu..., dar de ce tocmai eu?!

— Fiindcă tot n-ai tu nici un rol în piesă! Îi răspunseră băieții.

— Cum n-am nici un rol? obiectă el mai în glumă, mai în serios. Nu sunt eu suflerul trupei? Oare ați uitat că doi dintre cei mai mari scriitori ai noștri au fost sufleri: Eminescu și Caragiale? Și că, de fapt, cel mai important rol îl are suflerul? Ce v-ați face voi, la urma-urmei, fără sufler?

— Am să-ți răspund eu, Nicule îl întrerupsei din perorația ce amenința să nu se mai termine. Ar învăța rolurile la perfecție și te-am da frumușel la o parte.

Băieții râseră și aplaudară cu sinceritate.

Dar Mărgărit nu voia să cedeze:

— Nu, zău, don'profesor, să lăsăm gluma, dar eu... orice s-ar spune, n-am talentul lui Matache!

— Nu numai tu, dar poate că nici altul dintre voi, însă asta e cu totul altceva, și rezultatul la care vreau să ajung e altul. Tu, deocamdată, ai să faci ce ți se cere în împrejurarea asta. Așa că trebuie să te conformezi. Apoi le spusei sentențios și accentuai: *Și ce-o mai fi om vedea!*

.

Când a sosit, în sfârșit, Matache, la ora șase fără zece, ne-a găsit asupra repetiției și a căzut tocmai pe o replică de-a lui, spusă de Mărgărit. Ne-a dat bună seara, i-am răspuns, iar el foarte contrariat a întrebat, nevenindu-i să creadă:

— Aăăă... ați început repetiția?

— Fără dumneata, Matache, închipuie-ți! (L-am văzut că a tresărit, neputându-și stăpâni o grimasă de nemulțumire, auzind că nu-l mai tutuiesc și în loc de *Paul*, îi spun, rece, *Matache*.) Iartă-ne și dumneata, măcar o dată, continuai eu, nu fără ironie, că n-am mai avut răbdare să te așteptăm. E drept că nu e decât șase fără zece, iar noi fixasem repetiția pentru ora cinci!

— Am întârziat! spuse el pleonastic, ca să spună totuși ceva. Apoi adăugă, convins probabil că trăiește un coșmar: *Și-ați început fără mine?*

— Ce e mai nostim în toată povestea asta, Matache, este că vom continua fără tine.

— Cum adică, don'profesor? făcu el uluit.

— Adică, în rolul tău va juca un elev punctual întotdeauna, și anume Mărgărit.

Lui Matache îi dădură lacrimi în ochi dar se abținu să nu plângă. Se vedea bine că face un mare efort să-și stăpânească amărăciunea ce-l cuprinsese, și trebuie să recunosc că a izbutit de minune. Poate l-ajutat puțin și mândria rănită, orgoliul jignit, înfrânt, și răutatea de moment, căci a rostit cu glasul sugrumat:

— Și credeți, domnule profesor, că Mărgărit o să joace ca mine?

Un murmur unanim de dezaprobare se ridică din mijlocul băieților care acum făceau front comun cu Mărgărit. Îi răspunsei cu răceală:

— Nu pot ști cum are să joace, până nu-l văd la treabă. După cum recită, cred că are să se descurce destul de bine. De un lucru sunt sigur, însă, că are să vină la repetiție exact, nu pe pofte și capricii de vedetă.

De astă dată, răutăcios, Matache aproape că strigă!

— O să vedeți că până la urmă n-o se aleagă nimic din piesă, dacă nu joc eu!

Un freamăt de noi proteste pline de indignare îi acoperiră ultimele cuvinte.

Începui să râd ironic:

— Ia te uită, marea vedetă! Pesemne de aceea te lăsași așteptat, convins că fără tine nu se poate... Întocmai ca cocoșul din fabulă, care credea că, dacă nu cântă el, nu răsare soarele... Și, într-o dimineață, s-a încăpățânat și n-a mai vrut să cânte; dar, spre marea lui uimire, soarele tot a răsărit!

Băieții începură să chicotească, dar Matache continua îndărătnic:

— Ce are de-a face piesa, cu cocoșul și cu soarele? O să vedeți că n-o să iasă nimic fără mine!

— Cu atât mai urât din partea ta, îi ripostai eu supărat de-a binelea. Rușinos, chiar, să ai această comportare față de colegii tăi, de profesorul tău, și mai cu seamă față de succesul unei serbări pe care o dă școala unde înveți. Și toate de unde pornesc? De la îngâmfarea ta, de la mândria ta deșartă! Dar ne-am pierdut destul timp. Fii, te rugăm, bun, și, cel puțin, dacă nu vrei să conlucrezi cu noi, lasă-ne să ne vedem de treabă, așa cum ne-om pricepe cu bruma de talente ce-o avem.

.

Dar a doua zi după-amiază, pe cine l-am găsit în sala de repetiții, sosit înaintea tuturor? Pe Paul Matache. Am rămas toți surprinși.

— Ce e cu dumneata, Matache?

— Am venit să iau o carte de la bibliotecă, don'profesor...

— Așa! Și ai luat-o?

— Nu... tocmai acum voiam să mă duc s-o iau.

— Păi, grăbește-te, că la cinci biblioteca se închide și n-o să mai ai ce citi.

Dar nu se grăbea de fel. Vedeam că ar vrea să mai spună ceva, dar ezită. Mi-a fost milă și drag de el totuși, nu era de loc un băiat rău, și m-am hotărât să-l ajut:

— Parcă ai vrea să mai spui ceva! Spune, omule, și du-te apoi de-ți ia cartea.

— Don'profesor îmi dați voie să asist și eu la repetiție?

— Dacă n-ai altceva mai folositor de făcut... Dar mă întreb la ce bun?

— Știu și eu? Simt nevoia să asist la repetiție...

— Ce situație ciudată ți-ai creat! Când aveai dreptul, ba erai obligat să asisti, te lăsași greu, pe tânjală, cum spune românul; iar acum... Dar, în sfârșit, dacă-ți face plăcere poftim!

— Don'profesor, aș dori să vă mai rog ceva.

— Te ascult.

— Don'profesor, mie mai mult ca orice pe lume îmi place teatrul!

— Hm, îl întrerupsei eu puțin sarcastic, după atenția pe care ai acordat-o repetițiilor, nu s-ar zice.

— Vă rog din suflet să nu mă refuzați... regret mult răutatea de care am dat dovadă ieri... sunt sincer convins că Nicu Mărgărit o să joace destul de frumos, dar aș vrea să fac și eu totuși ceva pentru piesa asta. Nu mă simt bine să stau așa, fără nici un rost!

— Păi, nu mai e nici un rol liber, și nici să creez unul nou acum n-aș putea.

— Nu, don'profesor... Să-mi dați mie rolul pe care l-a avut Mărgărit înaintea mea, că tot n-aveți sufler.

Baietii zâmbiră înduioșați, ca și mine de altfel.

— Ah, Paule, Paule, ești prea mare, ca să te mai trag de urechi!

— Puteți să mi le și rupeți, dar vă rog să acceptați oferta mea de sufler găsi el puterea să glumească, zâmbind.

— Dar bineînțeles că o acceptăm cu toții, ce ne-am fi făcut fără sufler? Aș fi fost obligat să intru eu în cușcă. Ești binevenit, mai ales, Paule dragă, că tu ai să le sufli tuturo cu accentul și nuanțele de rigoare, nu?

*

E de prisos să mai spun ca repetițiile se făceau cu mare conștiințiozitate din toate punctele de vedere. Ba, odată, ca să-l oblig și mai mult pe Matache să-și dea toată silința de care-l știam capabil, m-am prefăcut că sunt reținut de diferite treburi la cancelarie și l-am rugat să conducă el repetiția de a doua zi. Ei bine, a venit cu o jumătate de oră mai devreme și toate – după cum mi-au spus la sfârșit băieții încântați – au decurs cum nu se putea mai mulțumitor.

Totuși, atât eu cât și Mărgărit, observaserăm o umbră de tristețe pe chipul frumos al lui Paul Matache. Din când în când, în timpul repetițiilor, nu-și putea reține câte un oftat, foarte discret de altfel și pe care el încerca să-l transforme în tușit.

Cu o săptămână înainte de serbare, l-am chemat la cancelarie pe Mărgărit și am avut cu el o mică consfătuire. Ce băiat de caracter cât de înțeleghător s-a arătat!...

*

La serbare, cu un sfert de oră înainte de începerea piesei de teatru, pe când Matache își aranja textul pentru suflat, verificând dacă toate filele sunt în ordine, Mărgărit i-a smuls caietul din mână și i-a spus precipitat:

— Ce naiba te tot moșmondești cu caietul ăsta de zece minute? Iarăși vrei să întârzii?

— Cum o să întârzii, mă, când sunt aici?

— Și totuși ai să întârzii, dacă nu te duci să te îmbraci acum, imediat, pentru piesă. Hai, mișcă-te!

Matache, stupefiat, își pironi privirea albastră asupra lui Mărgărit:

— Ce mai e și asta? Ce-ai înnebunit?

— Așa a spus profesorul, să joci tu, că știi rolul la perfecție... și nu numai pe al tău, ci și pe al celorlalți!

— Ce spui? Și cine suflă atunci?

— Dar eu ce-ai vrea să fac? Să nu-mi dau și eu concursul într-un fel la piesă?

Matache a sărit la Mărgărit și l-a îmbrățișat cu căldură. Apoi a venit la mine cu ochii în lacrimi și mi-a strâns mâna cu putere în amândouă mâinile lui viguroase de flăcău voinic:

— Don'profesor..., credeți-mă, nu știu ce-mi spunea că în cele din urmă nu se putea să nu găsiți dumneavoastră o soluție...

— Ehitabilă, Paule!

— Și grozavă! Nici nu știți ce însemnează asta pentru mine, don'profesor!

— Crezi tu că nu știu! Hai, grăbește-te! Om mai vorbi după... și mult succes, din toată inima!

— Să trăiți!

*

Peste mulți ani am inaugurat la radio un ciclu de conferințe, în cadrul emisiunii *Carnet cultural*, unde am vorbit despre: Delavrancea, Eminescu-dramaturg, B. P. Hasdeu, Vasile Alecsandri, Julia Hasdeu, Un mare epigon: Alexandru Vlahuță și alții.

M-am dus la prima mea conferință radiofonică, cu justificată emoție, cum te duci la orice debut, indiferent de natura lui. Cu atât mai mult, cu cât în 1945 toți vorbeau pe viu, nu se făceau înregistrări pe bandă de magnetofon, ca astăzi, ca să li se șteargă o eventuală greșeală. Am luat loc în biroul de așteptare, unde sosisem cu o oră înainte, ca să-mi reiau suflul după urcarea atâtor etaje, și să intru în atmosferă.

Cu un sfert de oră înainte de emisiunea mea, la care urma să vorbesc despre Delavrancea, văd că din cabina crainicului iese... cine credeți?! Paul Matache. Dă cu ochii de mine și-mi spune zâmbitor:

— Dacă ați ști cu câtă emoție vă așteptam, don'profesor! Am văzut programul încă de ieri, și mă miram că nu mai sosiți, tocmai dumneavoastră, care știu că sunteți pedant de punctual! râse el cu simpatie.

— Ei, iată-mă-s râsei și eu, strângându-i mâna.

— Mă iertați că vă întreb: ați mai vorbit la radio?

— Spre rușinea mea, draga Paule, niciodată!

— Ei, don'profesor, multe am învățat eu de la dumneavoastră, acum să învățați și dumneavoastră ceva de la mine, că-i o tehnică și asta *cum să vorbești la radio!*

— Să învăț, Paule, că toată viața învățăm, și tot nu știm cât ar trebui! Nu pot decât să-ți mulțumesc și sunt fericit că norocul m-a făcut să dau peste tine. Altminteri vorbeam și eu cum mă pricepeam.

— Deși de obicei fac anunțurile din cabina mea de crainic, și conferențiarul, la semnul respectiv, începe să citească, pentru dumneavoastră am să fac o mică schimbare. Am să vă anunț chiar din cabina unde citiți; apoi, după o pauză infimă, vă fac eu semn, și dumneavoastră îi dați drumul. Când și când, vă mai uitați la mine, dacă e nevoie să vă indic să citiți mai tare sau mai încet, mai rar sau mai repede. Toată figura e la întorsul foilor de hârtie. Trebuie să întoarceți foaia ușurel, cu multă grijă, chiar în timp ce vorbiți, că dacă fâșâie, vorba să acopere zgomotul fâșâitului. Așa... și acum să facem o mică repetiție în cabina mea. Fiți bun, vă rog, și citiți-mi câteva rînduri din conferință.

M-am executat, și Paul Matache a încuviințat că citeam bine așa cum citeam.

Peste două minute ne găseam unul în fața celuilalt, având la mijloc microfonul și pe masă un ceasornic după care se dădea ora exactă.

Am citit conferința fără nicio greșeală, fără să tușesc și fără să-mi dreg glasul. La sfârșitul celor cincisprezece minute, însă, eram lac de apă. Totuși mă simțeam fericit că trecusem cu bine examenul în fața fostului meu elev.

Capitolul VIII

LA "HEIDELBERGUL" DIN BUZEȘTI

Cariera propriu-zisă de profesor secundar de zi mi-am încheiat-o la *Liceul Barbu Delavrancea*.

La acest liceu, care-și avea clădirea pe strada Știrbey-Vodă, colț cu strada Luterană, era director naturalistul de mare reputație Emil Sanielevici, căruia elevii îi spuneau între ei, simplu, *Emil*. Era un om deosebit de simpatic, prietenos și foarte spiritual. Și, natural, ca toți directorii liceelor pe unde am colindat ca profesor, îmi spunea și el pe nume, ceea ce îmi făcea deosebită plăcere, însemnând că mă bucuram în fața lui de oarecare intimitate.

De aci mi-au rămas în minte ceva întâmplări care nu m-au părăsit nici până în ziua de azi. Multe dintre ele comice, datorate naivității și uneori poznelor făcute de elevi.

Odată, la o lecție despre Creangă, cerând unui elev să-mi rezume o parte din "*Amintirile din copilărie*" ale povestitorului de la Humulești, acesta spuse:

— Mama lui Creangă tocmai spăla *lenjurile*, când Ionică...

— Ce-ai spus că spăla mama lui Creangă?! sării eu zgâriat în urechi.

Băiatul își pironi ochii plini de uimire asupra mea și repetă cu candoare:

— Spăla lenjurile, don'profesor!

— Să nu te mai aud cu asemenea expresii! lenjurile poate să le spele spălătoreasa voastră, dar mama lui Creangă nu putea să spele decât rufele!

.

Într-o zi, mă trezesc că vine la mine, pe când eram în cancelarie și admiram de la fereastră o ploaie cu bășici pe strada Știrbey-Vodă, profesorul de Istorie. Zâmbea ciudat, ironic mi s-a părut.

— Am ceva pentru dumneata!

— Ei... interesant!

— Pentru dumneata, ca diriginte al clasei a IV-a.

— Ah, făcui eu puțin contrariat, asta-i altceva. Ce-ar putea fi, mă-ntreb?!

— Și mai ales ca profesor de Română! continuă el imperturbabil, complăcându-se în mister.

— O... din ce în ce mai interesant! Dar spune odata ce, că sufăr de o curiozitate feminină!

— Știi că șmecherii ăștia de elevi ai noștri recurg la diferite trucuri, ca să *ne ducă*, după expresia lor, la teză. Lipsesc în ziua fixată pentru lucrarea scrisă, iar ora următoare vin foarte cuminți să dea teza.

— Se practica și pe vremea mea, la *Liceul Lazăr*!

— Așa o fi, dar ăștia, *restanțierii*, aranjează cu alți colegi să le facă teza... și să le-o dea la sfârșitul orei, iar ei, între timp, scriu ce le trece prin minte, tot felul de ineptii, ca să credem noi că își fac lucrarea!

— Pai, dumneata nu le semnezi caietele?

— Bineînțeles că le semnez, însă ei pasează caietele semnate și au altele pe care scriu, ca să mă inducă pe mine în eroare. Mă rog... nu m-au dus, nici nu m-au indus, pentru că sunt și eu ceva mai șmecher decât au crezut ei!

— Ce-ai făcut?

— I-am pus pe cei doi drăgălași elevi ce urmau sa dea teză în prima bancă; am lăsat liber rândul al doilea de bănci și n-am mai explicat, ci am examinat toată ora, postându-mă în spatele celor doi care manifestau o exasperare înduioșătoare. Crezând că, în cele din urmă, tot o să-i facă lucrarea acela cu care se înțelesese, și într-un fel oarecare o să i-o dea, iată ce a scris la teza de Istorie elevul nostru Andreescu Virgil, având de subiect: *“Personalitatea lui Ștefan cel Mare”*.

Citește, te rog. Am citit următoarele, neputându-mi stăpâni râsul mai tot timpul:

“Ștefan cel Mare, preacunoscutul domn al Moldovei, asemuit de popor cu Soarele, stătea mai mult la Suceava, c-așa îi plăcea lui; iar când ieșea la plimbare îi placea să iasă numai călare, deoarece pe jos îi venea mai greu, că el rămăsese șchiop de piciorul drept dintr-o luptă, din tinerețe, mi se pare că de la Chilia, dar exact nu prea știu și nici în carte nu pot să ma uit, căci a trebuit s-o pun jos, la podea. Ștefan cel Mare avea două iepe-sirepe, ca-n basme: una albă, frumoasă, cu coadă scurtă, dar năvălaşă a dracului, mamă-mamă; iar alta, neagră și chioară, cu care obișnuia să meargă la luptă, că asta, nevăzând bine, dădea buzna în dușmani. P-aia albă călărea miercurea și vinerea, în zilele de post, iar p-aia neagră luna, joia și sâmbăta. Duminica avea un armăsar strașnic care-l ducea ca vântul.”

Și băiatul o ținea așa, ca să aibă ce scrie, până i-ar fi venit teza confecționată de la colegi. Am înapoiat-o profesorului de Istorie, zâmbind:

— Are umor băiatul, nu i-o poți contesta.

— Țăla o fi bun la dumneata, dar ce-mi folosește mie în Istorie umorul lui?!

*

Intrai în clasa a III-a și le povestii și elevilor pățania colegului lor dintr-a IV-a, făcându-i să tragă morala cuvenită. Printre ei era și King Gabriel, fiul faimosului hipnotizator și prestidigitator *Dr. King* de pe timpuri, ale cărui spectacole de iluzionism erau foarte atractive și apreciate de public.

Doctorul King venise de câteva ori la liceu să se intereseze de fiul său și-l cunoșteam bine și ca părinte deci, nu numai ca artist.

Cu gândul la teza despre Ștefan cel Mare și știind că băieții dintr-a III-a urmează să dea lucrare scrisă la Română ora viitoare, îi spun lui King Gabriel care se lăudase la colegi că tatăl său, hipnotizatorul, poate să-și impună voința lui oricărui om și să-i sugestioneze orice dorește:

— Măi King, știi că lecția viitoare avem teză?

— Știu, don'profesor, răspunse băiatul, privindu-mă cam nedumerit, întrucât nu-și explica ce-aș putea să pretind de la el în legătură cu aceasta.

— Măi King, știi ce m-am gândit eu c-ar fi bine să faci? Să-l rogi pe taică-tău să-ți spună ce subiect am să vă dau la teză... și tu să ți-l lucrezi de-acasă... sau, și mai bine, să-l pregătești la perfecție și să-mi scrii o teză de zece. Ce zici?

— Zic, don'profesor, răspunse King apăsător, că tata nu e ghicitor... e hipnotizator!

— Atunci, cu atât mai bine. Îl rogi să mă sugestioneze de la distanță ce subiect să vă dau, și tu îl prepari dinainte.

King începu să râdă, înveselit la gândul că poate ar ieși ceva din propunerea mea.

Lecția viitoare, la teză, îl strigai pe King:

— Ei, cum a rămas, King? Ce-a spus taică-tău despre teza noastră?

— A spus, don'profesor, că nu știe ce subiect o să ne dați și că nici nu vă hipnotizează de la distanță, măcar că i-ar fi foarte ușor! adăugă el nu fără mândrie, dar nu poate să facă ceva necinstit. Și a mai spus că dumneavoastră numai ați glumit cu mine, ca să mă încercați!

Toți am râs amuzați. Le-am dat câteva subiecte la alegere. Au scris tot timpul foarte bine dispuși, mai făcând câte o glumă cu King, care părea destul de inspirat! Într-adevăr, scrisese o lucrare mult mai bună decât mă așteptam. I-am pus nouă, spre surprinderea lui.

— Așa-i, King, că se poate și fără sugestie?

— E chiar mai bine, don'profesor, că doar n-ar putea tata să stea toată viața după mine!

*

Cei dintr-a VII-a m-au rugat, ca și cantemiriștii, pe vremuri, să le fac un curs de Limba română pentru bacalaureat, Ca să fie cât mai bine pregătiți. Îmi venea mult mai ușor acum, întrucât aveam experiența trecutului. Și nu numai la cursul pentru bacalaureat, dar și la orele obișnuite de clasă mă avântam de multe ori să le fac cât mai multe completări.

Veneam cu anumite teorii, care păreau îndrăznețe.

Astfel, când am vorbit despre viața și opera lui Eminescu, am început prin a le cita câteva rânduri prețioase, precizând:

— Ca supliment la ora noastră de Literatură, vreau să reproduc un fragment din prefața criticului Garabet Ibrăileanu la *Poeziile* lui Eminescu: "*Eminescu este unul din exemplarele cele mai splendide pe care le-a produs umanitatea*". Apoi, comparându-l cu Goethe, care a trăit peste 80 de ani, adaugă: "*Dacă Goethe s-ar fi stins la 33 de ani ca Eminescu, Goethe n-ar exista*".

Și acum poate că are să vi se pară ciudat, dar ceea ce alți profesori nu v-au spus, deși poate au gândit la fel, am să vă spun eu: cred că trebuie spulberată falsa legendă care s-a creat despre "pesimismul absolut al lui Eminescu și tristețea lui"! Eu am să-mi îngădui să vă vorbesc astăzi, foarte pe scurt, despre *umorul lui Eminescu*.

Eminescu a fost o fire voioasă, exuberantă. Îi plăcea mult teatrul și se ducea în special la comedii, unde râdea cu atâta poftă, încât spectatorii din jur erau antrenați și făceau mai mult haz de râsul lui exploziv, decât de ce se debita pe scenă.

În prima lui tinerețe, pe când studia la Viena, era mare amator de farse. Povestește un coleg al lui de atunci, ajuns mai târziu profesor universitar, că Eminescu stătea în gazdă la o bătrână austriacă, împreună cu un alt român, un băiat mai înstărit, care primea lunar, din țară, atât bani, cât și alimente. Eminescu o ducea mai greu, dar asta nu influența cu nimic buna lui dispoziție.

Într-o zi, la prânz, toți studenții români s-au dus la restaurantul, unde obișnuiau să-și petreacă timpul liber și să bea câte un *schwartz*. Printre ei era și Eminescu. Nu mai e nevoie să spun că *schwartz*-ul nu le potolea foamea, ce începuse să le dea ghies, ci dimpotrivă.

Și, culmea ironiei pentru cei flămânzi, ușa bucătăriei se deschise zgomotos și în restaurant intră o tânără și blondă chelneriță cu mai multe porții de cârnați bine rumeniți, pe varză călită, și o serie de *kriegele* cu bere spumoasă.

Câțiva dintre studenții noștri nevoiași priviră cu jind și înghițiră în sec. Bineînțeles că Eminescu le ținea cu fidelitate companie. Văzându-i că se uită cu atâta adorație la cârnații prăjiți, le spuse, lingându-și buzele:

— Vreți să mâncați câte o pereche de cârnați pe varză și să vă stingeți setea cu câte un kriegel cu bere proaspătă?

Unul din ei, mai mucalit, se ridică și răspunse în hazul tuturor:

— Această ciudată întrebare nu poate avea decât un răspuns: *da!*

Iar ceilalți, ca la o comandă nevazută, strigară mai abitir decât briganzii din "*Hernani*"

— Da! Da! Da!. De trei ori *da!*

Bine! Încuviință Eminescu, surâzând mefistofelic, eu am voit să am asentimentul vostru, al tuturor, ca nu cumva să fiu refuzat. Dacă-i așa, cum spuneți, așteptați-mă, vă rog, aici. Într-o jumătate de oră sunt înapoi. Până atunci, înarmați-vă cu acea virtute, pe care filozofii o numesc răbdare... și iată aici și-un pac de tutun *prima* cu foița lui. *Auf wiedersehen!*

Și Eminescu se întoarse acasă și se duse glonț la bătrâna lui gazdă:

— Gnädige Frau Roze, o mare nenorocire i s-a întâmplat colegului meu de cameră, Herr Grămadă!

— Jesus, Maria, Josef, a fost rănit în vreun duel, sărmanul tânăr?

— A, nu, nu... nu e chiar atât de gravă nenorocirea. Altceva s-a întâmplat s-a așezat la restaurant pe un scaun ce avea două cuișoare ieșite și, când a voit să se ridice pentru o mică treabă, și-a sfâșiat pantalonii, dar așa de rău, încât omul nu mai poate pleca pe stradă. I se văd albiturile și trebuie să recunoști că-i mai mare rușinea!

— Vai, vai, vai! Și ce-I de făcut?

— M-a rugat pe mine să vin să-i iau pantalonii cei negri și să-i duc la restaurant. Bine că are două perechi.

Madam Roza, care-l știa pe Eminescu cam șugubăț, nu prea înclina să-l creadă, și-i ripostă:

— Dar, nu vă supărați, domnule Michel, nu v-a dat un bilet pentru mine, că dumnealui cam așa obișnuiește, când îmi cere ceva.

— Ah, cum de am uitat? se plesni Eminescu cu palma peste frunte. Sigur că mi-a dat. Poftim! Și, după ce se scotoci puțin prin buzunarele hainei, scoase un bilet împăturit în patru, îl desfăcu și i-l arătă: Poftim: "*Stimată doamnă Roza, dați domnului Eminescu pantalonii mei cei negri, care-mi sunt absolut și imediat necesari. Cu mulțumiri: Grămadă*".

Nemțoaica își ridică privirea mirată asupra tânărului ei chiriaș:

— A scris românește?

Eminescu rămase surprins, dar numai o clipă:

— Adevărat... vezi, în grabă, bietul băiat a uitat că dumneata nu știi decât nemțește. Dar uite-i, aci, iscălitura, doar i-o cunoști, că ți-a scris și dumitale din țară de atâtea ori!

— Da, da, e drept. Asta-i iscălitura domnul Grămadă. Poftim pantalonii. Ce ghinion!

Eminescu înșfăcă pantalonii foarte grăbit și o luă la goană spre cel dintâi telal care-i ieși în cale. Îi vându cât putu mai bine și nu se mai opri decât la restaurant, unde intră gâfâind, dar cu fața radioasă. Bătu în masă cu o siguranță de bancher și dădu comanda, înșirându-și banii dinainte:

— Cinci porții de cârnați pe varză, zece chifle și cinci kriegele cu bere! Apoi, făcând socoteala, spuse încântat:

— Și ne mai rămâne și pentru încă cinci schwartzuri. Phhiii, festin în toată regula! Băieți, dați-i fâlci!

E inutil să vă descriu cum a decurs masa studenților noștri.

Dar iată că, a doua zi, amicul Grămadă trebuia să se ducă într-o vizită simandicoasă. O rugă pe madam Roza să-i perie și să-i calce pantalonii negri. Cum era natural, bătrâna holbă ochii la el, neștiind ce să creadă:

— Dar nu i-ați cerut dumneavoastră ieri, când a venit domnul Eminescu și i-a luat, ca să vi-i aducă la restaurant?

— Ce, Eminescu..., ce, restaurant?! strigă Grămadă, venindu-i să cadă grămadă, vorba aceea, că-și dădea seama că e ceva necurat la mijloc.

Nemțoaica se înfurie:

— Atunci strig și eu: ce pantaloni negri?

Grămadă se uită la Eminescu, care râdea într-un colț, pe înfundate.

— Ah, corsar de uscat, ce-ai făcut cu pantalonii mei?

— Ascultă, îi spuse Eminescu, abia stăpânindu-și icnelile: ți-au plăcut cârnații cei apelpisiți pe varză? Dar berea rece a fost bună? Așa-i?

— Mi-ai dat pantalonii pe cârnați?

— Ferească sfântul, se putea să fac așa ceva? N-ai văzut că am plătit cu fileri? I-am vândut la telal. Alminteri mai aveți voi parte de o masă atât de gustoasă? De altfel, când v-am cerut asentimentul, dacă vreți să mâncați cârnați și să beți bere, tu ai acceptat ca și toți ceilalți, dacă nu ma-nșel!?

— De ce nu ți-ai vândut pantalonii tăi, negustor de piei de cloșcă?

— Cum puteam să-i vând pe-ai mei, când am o singură pereche? Frumos mi-ar fi stat să mă duc la Universitate în izmene! Dar tu, având două perechi, e mai echitabil, trebuie să recunoti.

Grămadă, din înfuriat cum era, izbucni și el în râs. Apoi, curiozitatea nu-i dădu pace:

— Da cum Dumnezeu de ți i-a dat madam Roza, fără nici un bilet din partea mea?

— Ba, dacă nu te superi, am avut și bilet în regulă din partea ta! Îl liniști Eminescu.

— Ce spui, că eu nu știu nimic?

— Madam Roza dragă, fii amabilă și adă biletul ce ți-am dat ieri pentru pantaloni.

Pe bilet erau scrise următoarele: *“Dragă Eminescule, mă rog ție, fii bun și dă-i aducătorului, pentru colegul nostru Silvan, “Critica rațiunii pure” a lui Kant. Cu mulțumiri, al tău Grămadă”*

— Măi, că șoltic mai ești! Cu tine n-o scoate omul la capăt. Hai la telal să-mi iau pantalonii mai degrabă; numai de nu i-o fi vândut și el!

*

Acesta este doar unul din micile argumente în favoarea umorului lui Eminescu.

Dar, hai să mergem acum la izvoarele scrise, în care se oglindește strălucirea stelelor risipite de umorul lui Eminescu.

Amintiți-vă de minunatele versuri din poemul *“Călin”*, și în special gândiți-va la descrierea celor două nunți a fetei de împărat și gingașa nuntă a găzelor, minunat exemplu de cel mai autentic și grațios umor!

Dar opera postumă *“Umbra lui Dabija-Vodă”* care e pe de-a-ntregul o poezie ce abundă de umor savuros, împletit cu subtil sarcasm și fină ironie – de la primul, până la ultimul vers!

Iar din teatrul lui Eminescu, despre care vom vorbi altădată mai pe larg, vă amintesc acum numai un singur fragment, care și acesta vine în sprijinul celor afirmate de mine, și anume, începutul comediei "*Gogu tatii*", din care Eminescu nu a scris, din nefericire, decât cinci scene din actul întâi. Aceste cinci scene, însă, sunt suficiente ca să ne arate bogatul simț al umorului și sănătosul optimism de care se bucura Eminescu. Personajele comediei lui poartă nume pitoresc-comice, care conturează caracterizarea lor de la început chiar, așa cum procedează de altfel în comediiile lor: Alecsandri, și mai târziu Caragiale. Ele se numesc: *Domnul Subpapuc*, mare proprietar în plasa *Dezbrăcătoreni*; *Gogu Frige-Linte*, un flăcău prostănac; apoi tânărul *Barbu Vultureanu*, îndrăgostit de frumoasa *Hermence*, fiica lui *Subpapuc*. *Vultureanu* are un vătaf, poreclit *Pavel Intentionem*, un fel de *Figaro* modern, care pune la cale tot felul de intrigi amuzante.

*

Către sfârșitul anului școlar, simpatia pe care o aveau elevii pentru mine a sporit datorită unei întâmplări care a făcut asupra lor o impresie deosebită.

Trăiam pe atunci coșmarul celui de-al doilea război mondial... era prin 1942. La conferința profesorilor pentru absolvirea clasei a VII-a, și ultima, un elev, Toderiță Alexandru, urma să rămână repetent, din cauza unei singure materii, a Matematicii, deoarece profesorul respectiv, Constantin Aurian, un foarte distins dascăl, de altfel, îi dăduse media *rău* pe tot anul.

La toate materiile avea note de trecere, afara de Matematică, și toți profesorii acceptară situația impusă de nota lui Aurian.

M-am ridicat – flăcări de mânie. Pentru prima oară m-au văzut colegii mei de cancelarie furios și agresiv!

— Dumneata știi, domnule Aurian, ce se întâmplă dacă elevul Toderiță rămâne repetent?

— Ce să se întâmple? îmi răspunse profesorul de matematici, repetă clasa, și gata.

— Nu!... n-o să repete clasa, așa cum crezi dumneata, ci îl ia imediat la armată, că are vârsta, și după o scurtă pregătire îl trimite pe front, unde poate să rămână schilod sau să moară. Te-ai gândit și la părinții lui o clipă măcar? Și la tinerețea lui? Dar așa, dacă rămâne corijent, își ia examenul în toamnă, poate să intre în facultate și, până să-și facă armata, s-o sfârși poate și blestematul ăsta de război.

Se făcuse o tăcere desăvârșită. Nici un glas nu se ridică împotriva mea, nici măcar acela al faimosului naturalist Emil Sanielevici, directorul liceului, care întotdeauna avea de obiectat câte ceva.

— Și ce vrei să fac? mă întrebă Aurian, descumpănit.

— Dumneata ești profesor mai vechi decât mine și ai experiență mult mai mare, ca să-mi permit să-ți spun eu ce trebuie să faci. Ce-ți dictează conștiința dumitale cea adevărată, omenia adică.

Aurian se încruntă o clipă, luă catalogul, își scoase din buzunarul de la vestă o radieră pentru cerneală, șterse puțin, suflă, netezi locul cu unghia degetului arătător și scrise ceva. Apoi dete catalogul directorului Sanielevici, care rosti emotionat:

— Toderiță Alexandru... promovat!

Bineînțeles că într-un târziu s-a aflat și asta, așa cum se află toate pe acest pământ, oricât de *în secret* ar fi ținute.

De atunci am rămas bun prieten cu trei oameni: cu Toderiță, cu taică-său, pe care am avut prilejul să-l cunosc mai târziu, și mai cu seamă cu profesorul Constantin

Aurian, care a ieșit cu mine din școală și m-a condus, ținându-mă tot timpul de braț și spunându-mi cu glas tremurat:

— Dragă Băjenarule, îmi permit să-ți spun așa, căci din această clipă te consider prietenul meu, îți mulțumesc că m-ai oprit să fac un gest de care cred aș fi regretat și poate m-ar fi mustrat conștiința toată viața mea.

— Și eu de asemenea îți mulțumesc, domnule Aurian, mai cu seamă ca ai făcut mai mult decât te-am rugat.

*

Ultima zi de cursuri la *Liceul Barbu Delavrancea*. N-aș fi crezut atunci că este cea din urmă zi a mea de profesor la liceele de zi.

Mi-am pregătit elevii de bacalaureat cum nu se putea mai bine și am avut satisfacția că la Limba română au obținut la examen cele mai mari note. De altfel, toți absolvenții liceului și-au luat bacalaureatul din iunie.

Este firesc ca orice om, care desfășoară o activitate, oricare ar fi aceea, să fie bucuros când vede că munca lui a dat roadele așteptate, că e încununat cu succes. Era peste putință să nu scrie bine băieții mei, orice subiect le-ar fi dat. Făcuseră toată materia cu lux de amănunte și cu aprecieri critice judicioase. Și, din toate subiectele pe care le tratasem, era, de asemenea, imposibil ca ei să nu culeagă materialul necesar pentru alcătuirea unei compuneri bune.

Totuși, nu mă așteptam să le dea ce le-a dat. Făcusem cu ei, printre altele, și subiectul pe care-l avusesem chiar eu la bacalaureat și datorită căruia intrasem la oral, un subiect de proporții, pentru tratarea căruia trebuia să fi citit, nu glumă: *“Izvoare istorice și influența lor asupra literaturii populare și culte”*.

Le predasem mai dezvoltat decât era necesar, așa ca să le rămâna în minte cât trebuia *“Drama istorică în literatura română”*, subiectul ex-tezei mele de doctorat în litere. Câtă dreptate avusese bunul meu profesor Mihail Dragomirescu că-mi va folosi în cariera mea dăscălească!

Îi așteptam pe băieții mei la poarta *Liceului Spiru Haret*, unde fuseseră repartizați pentru bacalaureat. M-au întâmpinat cu figurile luminoase, surâzătoare. Toți vorbeau odată, toți voiau să-mi spună în același timp cum au scris...

— Mai, așa nu înțeleg nimic! Vorbește tu, George!

— Don'profesor, ce credeți că ne-a dat? *“Teatrul istoric românesc”*, exact ce făcuserăm noi!

— Dar ce nu făcuserăm noi oare?! Râsei eu.

— Adevărat, bine ziceți! Dar aci să vedeți încurcătură, că toți *delavrancștii* ne-am ales subiectul ăsta care ne plăcea și pe care-l știam cel mai bine. Și dificultatea era că nu știam cum să începem, cum să schimbăm introducerea, ca să nu se creadă că am copiat unul după altul.

Nici o grijă, profesorul care va citi tezele e un om inteligent. Dacă va observa potriviri la candidații proveniți de la același liceu, își va da seama numaidecât că băieții scriu așa cum i-a învățat dascălul lor. Totul este să cunoști subiectul și să-l prezinți convenabil din punct de vedere literar...

— Don'profesor spuse premiantul clasei, am dori să vă rugăm ceva, dar să nu ne refuzați...

— Ce puteți să mă mai rugați acum?! Să asist la oralul vostru? Nu știu dacă ar fi bine!

— Nu asta! Noi vrem să facem, chiar a doua zi după rezultat, un banchet la grădina *Coșna* din strada Buzești, și vă rugăm călduros să fiți invitatul nostru de onoare!

— Cum? Nu mai invitați și pe altcineva?

— De, facem un banchet restrâns, după puterile noastre, și numai cu dumneavoastră ne-am simți într-adevăr bine, ca între prieteni, dacă ne dați voie. Veniți, da?

— Dar cum v-ați închipuit o clipă că s-ar putea să vă refuz? Mai cu seamă, dragii mei prieteni, că este pentru prima oară când mi se face o asemenea invitație!

.

În seara banchetului, băieții m-au anunțat din timp că vor veni doi din ei să mă ia de acasă. Din Calea Floreasca, până în Buzești, am făcut o jumatate de oră cu tramvaiul 26.

La sfârșitul unui gang lung, se afla grădina. Când m-am ivit între cei doi flăcăi ce mă escortau, toți bacalaureații, care se găseau așezați în jurul unei mese lungi și frumos împodobite cu flori, s-au ridicat repede drepti, în picioare, și au început să mă aplaude.

Clienții de pe la celelalte mese priveau curioși la mine și nu le venea să creadă ce văd! “Cine-o fi tinerelul ăsta pe care-l aplaudă în picioare, cu atâta respect, patruzeci de băieți?!”

Am făcut mari eforturi să-mi stăpânesc lacrimile și să-mi înghit nodurile provocate de puternica emoție ce mă încerca.

În sfârșit, m-am așezat în capul mesei, am rămas o clipă în picioare, am ridicat mâna dreaptă, mi-am apucat-o pe cea stângă și le-am spus băieților răspicat:

— Dragii mei, politețea m-ar obliga să strâng mâna fiecăruia dintre voi, cu toată dragostea ce știți bine că v-o port. Dar e dificil s-o fac. Vă rog, considerați-vă îmbrățișați de mine cu cea mai mare efuziune. Și vă mai rog să luați loc!

Patru chelneri așteptau în picioare să ne servească. Nu mai știu ce-am mâncat, nu știu nici ce-am băut, toate însă bune, fără discuție. Dar țin minte că un biet desenator de restaurante mi-a făcut portretul, pe spatele căruia elevii mei au scris câteva cuvinte și s-au iscălit.

Din nou mi s-au umplut ochii de lacrimi, când, într-un târziu, către miezul nopții, în aburul vinului și în fumul de țigară ce plutea, învăluind crengile arborilor ca niște nouri străvezii, am citit la lumina opacă a lampioanelor: “*Celui mai iubit profesor al nostru, domnul Grigore Băjenaru*”.

— Vă ustură ochii, domnule profesor?

— Da... e atâta fum de țigară în grădina asta! Totuși, trebuie să vă mărturisesc, dragii mei prieteni, imensa mea mulțumire pentru această noapte minunată, în care m-am simțit personajul principal al unui film cu *Heidelberg*.

Capitolul IX

CURSURI DE SEARĂ

Cea mai grea formă de învățământ, atât pentru elevi, cât și pentru profesori, sunt *cursurile de seară*.

Am constatat aceasta cu prisosință între anii 1939 și 1944, cât am predat Limba română, la *Liceul seral Sfântul Sava*, zi de zi, cu excepția sâmbetei, când eram liber.

La aceste cursuri serale, care mai propriu și mai potrivit ar fi trebuit să poarte denumirea de *nocturne*, pentru că se țineau între orele 7 și 10 noaptea, veneau obosiți de munca din cursul zilei, atât profesorii, cât și elevii. Pe mulți dascăli de zi, cu mari greutate familiale, îi sileau lipsurile să predea și la liceul seral, ca să-și mai completeze bugetul. Și mulți, foarte mulți funcționari care nu-și putuseră termina la timp studiile începute, căci nu avuseseră mijloacele necesare de întreținere taxe, cărți și altele, căutau să-și ia o diplomă acum, la maturitate, și unii la bătrânețe chiar. Acești elevi, întârziați ca studii, meritau toată stima, simpatia și grija din partea profesorilor, și le aveau cu prisosință.

Deși obosiți și ei, ca și elevii lor, cum am mai spus, cei mai mulți dintre profesorii serali căutau ca, în scurtul timp al unei ore de învățământ, care, de fapt, se reducea la 40 de minute, să le dea cât mai multe cu putință.

Era o lipsă de omogenitate ca vârsta și concepție de viață la elevii de noapte ai noștri, cum pot spune că nu mi-a mai fost dat să văd în altă parte.

Cei mai mulți dintre ei erau copilandri sau tineri, cărora le purtau încă de grijă părinții lor. Dar aproape un sfert erau oameni mai în vârstă, uneori, decât profesorii lor, iar mulți aveau copii de vârsta colegilor lor de bancă.

Totuși, în clasă, în fața profesorilor, toate deosebirile acestea dispăreau ca prin farmec, și toți rămăneau *numai elevi*.

Puștii nu ezitau să-i poreclească pe colegii lor, care-ar fi putut să le fie părinți, să-i tachineze și să facă cu ei glume, de multe ori deplasate.

Țin minte că, printre alți elevi maturi, era în clasa a V-a și un celebru fotbalist internațional, al cărui nume nu-l dau, dar pe care băieții îl porecliseră *Pastramă*. Într-adevăr că i se potrivea de minune, căci era slab și deșirat. Dar pe terenul de fotbal era as între ași. Ei bine, Pastramă al nostru nu numai că nu se supăra pe ei, dar părea că se amuză; asta cu atât mai mult cu cât știa că puștii sunt cei mai mari admiratori ai lui și la meciuri îi făceau cea mai grozavă galerie.

Unul dintre elevii mei se găsea aproape în pragul bătrâneții. L-am întrebat între patru ochi, cu toată simpatia:

— Câți ani mai aveți până la pensie, domnule Popescu?

— Numai patru ani, dar dacă am bacalaureatul, am să mă simt și eu mai altfel, mai nu știu cum în fața colegilor de birou, și chiar a copiilor mei.

Dar culmea cu elevii serali a fost alta. M-am trezit la câteva clase din cursul superior cu vreo doi-trei elevi care-mi fuseseră colegi de curs primar sau de liceu.

Îmi aduc aminte de unul Ion Murgescu, coleg din cursal primar. L-am rugat să mă aștepte în fața cancelariei, după cursuri, ca să plecăm împreună.

Stătea în fața scării pe care știa că voi coborî. I-am strâns mâna cu multă căldură și duioșie și l-am întrebat:

— Ascultă, Murgescule, n-am fost noi colegi la școala primară nr. 29 *Ghencea* din 13 Septembrie?

— Ba da, domnule profesor! De-ați ști cât de mult m-am bucurat când am văzut că sunteți profesorul meu! M-am și rușinat puțin, nu e vorbă, dar tot mai mare a fost bucuria că v-am văzut după atâția ani!

L-am strâns de braț, încruntându-mă:

— Dar de ce-mi vorbești la plural? De ce-mi spui dumneavoastră? Fă-mi plăcerea și zi-mi pe nume, așa cum îmi spuneai în *primare*! Parcă m-aș simți mai întinerit!

El se-nroși și-mi răspunse cu sfială:

— Nu pot, don'profesor!

— Dar te rog... așa e normal, o dată ce am fost colegi... cel puțin când suntem numai noi singuri!

— Nu pot, pentru nimic în lume! Pentru mine dumneavoastră sunteți don'profesor Băjenaru, care mă învață carte, iar eu sunt elevul dumneavoastră, și gata!

Asta nu numai cu el, dar și cu ceilalți elevi, care-mi fuseseră pe timpuri colegi de liceu și nu-și terminaseră cursurile, lucrurile s-au petrecut cam la fel.

Mi se părea o mare ciudățenie să-i văd cum se intimidează în fața mea, când îi scoteam la lecție și le puneam câte o întrebare ușoară în realitate, dar care lor li se părea nespus de grea!

Pentru ei, eu eram *profesorul* acum, aceasta le impunea o altă atitudine. Unii dintre elevii mei, după terminarea cursurilor, mă așteptau în stradă și mă conduceau până acasă, deși erau destul de obosiți și era o oră destul de înaintată, peste 10 noaptea. Însă plăcerea de a mai sta împreună de vorbă pe drum, când mergeam pe jos, întrecea oboseala.

Dar, în viața mea de profesor, mi s-a întâmplat și ceva mai ciudat, care m-a contrariat mult, întrucât nu m-așteptam la acest revers al medaliei. Este drept că numai din partea câtorva dintre foștii mei elevi de zi, carora eu nu izbutisem să le descopăr pînă atunci anumite apucături...

Unul, când m-a întâlnit, după ce-și terminase liceul, m-a întâmpinat jovial, întinzându-mi mâna protector, parcă:

— Ce mai faci, profesore?

În sfârșit, asta mai mergea... era o intimitate oarecum acceptabilă. Altul, însă, obraznic sadea, m-a tutuit de-a dreptul:

— Mă... tu ai scos cartea aia cu "*Cișmigiul*"? Mi-a plăcut, să știi!

Am rămas stupefiat și i-am întors spatele, jenat eu, parcă, de nemaipomenita lui impertinență! Politețea mea nu putea concepe o asemenea atitudine, cu atât mai mult cu cât eu, când îmi întâlneam foștii elevi care ajunseseră personalități ale vieții noastre, stăteam în cumpănă dacă să le spun pe nume ca odinioară în școală, sau să le vorbesc cu *dumneavoastră* sau cel puțin cu *dumneata*!

.

La *Liceul seral Sfântul Sava* erau directori doi vechi profesori Matei Fotino de Franceză, și Traian Popp, de Matematici.

Consideram că cea mai mare fericire din viața unui profesor este să predea la școala la care a învățat și să ajungă coleg de cancelarie cu foștii lui profesori! Pot spune că m-am bucurat pe jumătate numai de una din aceste fericiri.

La liceul seral eram coleg cu fostul meu profesor de Matematici de la *Lazăr*, cu Traian Popp. Deși fusesem unul dintre cei mai slabi elevi la materia lui, îmi arăta totuși o mare stimă și-mi spunea cu zâmbetul lui frumos și captivant: "La mine predai Româna, Băjenarule, nu Matematicile! Și te știi din liceu ce poți!"

Dar profesorii de la seral, deși extrem de conștiincioși, când se aflau în clasă, iată că, în cancelarie, își prelungeau recreația cu de la sine putere. Când era de serviciu directorul Traian Popp, intrau toți la oră cu exactitate matematică; dar când era Matei Fotino, se mai întindeau la taifas... fumau două țigări, în loc de una, și se dezlipiau mai greu de scaune.

Fotino era un om de o mare delicatețe. Se purta cu toată lumea cu o politețe pe care mulți n-o prea meritau. Cum suna clopoțelul de intrare în clasă, Fotino se uita roată, semnificativ, la profesori, apoi își ridica privirea spre pendula din perete, și iarăși de la pendulă la profesori, dar pentru nimic în lume n-ar fi spus:

— Domnilor profesori, vă rog să poftiți la clasă!

Mie îmi era tare drag acest bătrân și cumsecade dascăl, mai cu seamă că, într-o împrejurare grea pentru mine, mă ajutase cu multă bunăvoință să ies din impasul în care mă găseam. Și m-a păstrat lângă el, până s-a prăpădit.

Ca să-l scot din încurcătură, de câte ori îl vedeam impacientat de întârzierea profesorilor, mă ridicam brusc de pe scaun, mă repezeam la catalog, îl fluturam în aer și spuneam tare, uitându-mă numai la Fotino:

— Domnule director, vă anunț că eu mă duc la clasă!

La care el îmi răspundea cu promptitudine, zâmbind satisfăcut:

— Foarte bine faci, Bajenarule; colegii dumitale îți vor urma exemplul imediat!

.

Toată viața mea am regretat că, fiind scutit de armată, n-am putut să fiu și eu măcar o zi îmbrăcat militar. Îmi plăcea grozav uniforma ofițerească și aveam impresia că îți imprimă un aspect impunător, că inspiră respect. Așa că cea mai mare plăcere a mea era când mă saluta vreun militar, mai cu seamă dacă acesta purta un grad mare.

Odată m-a întâlnit pe Calea Griviței un maior înalt și drept ca un brad, un bărbat frumos și cu o ținută impecabilă. M-a salutat foarte respectuos:

— Să trăiți, domnule profesor!

— Vă salut, domnule maior! i-am răspuns eu puțin nedumerit.

— Ia să vedem, râse el, mă mai cunoașteți? Am fost elevul dumnevoastră în cursul primar!

L-am privit țință și, cuprinzându-l cu duioșie în brațe, așa cum l-ar cuprinde un pitic pe un uriaș i-am strigat:

— Străjescu!

— Fenomenal... eu sunt! Dar cum de m-ați mai ținut minte, după atâția amar de ani?!

— De, măi Străjescule..., pesemne că mi-ai făcut tu oarecare impresie ca elev, dacă te-am păstrat în memorie până astăzi. Ești un ostaș falnic. Mi se pare că și tatăl tău e tot ofițer!

— Extraordinar! Și asta ați reținut?

Am mai schimbat câteva vorbe de circumstanță și apoi m-a întrebat trist:

— Dar pe Stoenescu Grigore îl mai țineți minte?

— Pe *Gri-Gri*, care era cel mai talentat la desen și unul dintre cei mai buni din clasă? Cum l-aș fi putut uita?! Taică-său era capitan. Și-apoi, brusc, cuprins de-o neagră presimțire: Nu cumva s-o fi prăpădit în război?

— Nu, oftă maiorul, dar și-a pierdut din umăr mâna dreaptă... mâna aceea cu care desena atât de frumos, mai cu seamă caii în goană pe care-i admirați dumneavoastră!

.....

Cea mai mare plăcere mi-a prilejuit-o o întâmplare cu totul neașteptată. Era la începutul anului școlar 1942, la seral. Toamnă. Frig. Burniță. Deschid ușa la culoar, și când dau să intru în cancelarie, nu știu ce să cred?

Șase zdrahoni de ostași, trei pe dreapta și trei pe stânga, cu mantalele lungi până la călcâie și cu săbii grele de artileriști, strigă ca pe un câmp de exerciții militare, în cor:

— Să trăiți, don'profesor! și rămân smirnă în poziție de drepti!

I-am recunoscut imediat și, ca să corespund momentului, le-am rostit tare:

— Bună seara, băieți! Și-apoi le-am comandat ca un veritabil militar: pe loc, r-p!¹

Apoi, după ce mi-au executat comanda, luând repaus și răsând cu poftă, i-am întrebat bucuros:

— Ce e, măi, cu voi?

Erau foștii mei elevi, acum absolvenți ai seralului, care-și făceau stagiul militar. la artilerie.

Mi-a răspuns cel mai bun dintre ei și cel mai drag mie: Dumitrescu Comarnic, astăzi un bun avocat:

— Ne-a fost dor de dumneavoastră, don profesor! Ne-am interesat la telefon când aveți ore și am venit să vă vedem!

Le-am strâns mâna la toți și le-am spus încântat:

— Mi-ați făcut o plăcere nebănuită de voi! (În gândul meu: “M-ați făcut, fără s-o știți, să mă simt ofițer!”).

— Acum vă rugăm să ne faceți și dumneavoastră o mare plăcere!

— Spuneți!

— Să ne permiteți să asistăm la ora dumneavoastră. Deși este foarte plăcut să vii la liceu și să nu ai obligația de a sta la cursuri, parcă ne-a lovit pe toți nostalgia școlii... și-am vrea să ne mai simțim o dată elevi!

— Păi n-o să fiți destul la facultate?

— Ba da, dar aia e altceva! Ne permiteți?

— Voia la dumneavoastră ca la Banul Ghica frații mei! Dați-mi voie să mă dezbrac și să-mi iau catalogul. Am oră la a VII-a. Și, ca să fiu în notă pe de-a-ntregul: “*prin flanc, câte doi... înainte, marș!*”

¹ Așa obișnuiau să comande gradații: „pe loc... r-p”, ca să prescurteze cele trei silabe de la *re-pa-us!*

Capitolul X

NOAPTE BUNĂ, DOMNULE PROFESOR!

“A avut dreptate profesorul Vâlsan că toamna este cel mai frumos anotimp din țara noastră!” reflectam eu, împins ca de un resort nevăzut spre bulevardul Schitul Măgureanu și trezindu-mă deodată, ca dintr-un vis, în fața intrării de sus, din deal, în Cișmigiu! Dar cea mai frumoasă toamnă dintre cele mai frumoase nu o poți admira decât numai în gradina aceasta, vestită în toată Europa pentru neasemuitul ei farmec și bogăția vegetației.

Simțeam imperios dorința de a-mi mai plimba privirile asupra *Liceului Lazăr*, care-mi fusese mai drag ca orice altă școală în viața mea și pe care-l păstram în suflet ca pe o comoară de neprețuite amintiri.

Și cum puteam oare să ajung în Cișmigiu, decât reluându-mi drumul de acum o jumătate de veac, când veneam de-acasă pe jos, din Sfinții Voievozi, pe stradela Iulia Hasdeu, dând din Popa Tatu, și-apoi coborând prin Cișmigiu, care merge paralel cu bulevardul Schitul Măgureanu.

O clipă măcar nu m-am simțit singur sau părăsit în acest drum de-odinioară! Ciudat, dar mâna stângă mă durea ca altădată, de greutatea servietei doldora de cărți și caiete în dreapta încă mergea Ionaș Moscu; în stânga, Mircea Balaban, iar pe partea cealaltă a străzii, Dorobanțu, care avea superstiția că n-o să-l asculte la nimic, în ziua aceea, dacă merge pe dreapta!

Cișmigiul, toamna, e un parc din basmele cu zâne, împărați și feți-frumoși, preschimbați în iscușiți grădinari.

Dacă primăvara îți tulbura privirile uimite de bogăția de vis a nămeților de flori din pomi și din ronduri, ce te amețesc cu mireasma îmbătătoare a parfumului lor, neasemuit cu nimic pe lume, apoi toamna ești infiorat de o vrajă neînțeleasă. Nu mai sunt acum florile acelea ce-ți iau ochii cu coloritul lor variat ci, de astă dată, frunzele copacilor uriași ce stau de strajă asemeni unor santinele răsădite de natură acolo pentru veșnicie multe verzi încă, altele roșii ca rubinul, galbene ca soarele, ruginii ca un vin vechi, palide ca luna ce străbate norii de fum.

Dar minunea cea mare este când vântul prinde să sufle ușor, mângâindu-le la început în glumă, de parcă auzi întâi un acord tremurat de viori ca, brusc, după aceea, să treacă mai grabit printre ele și să lase în aerul plin de uimire un vaier grav de violoncel, ce aduce cu un glas omenesc izbucnit din necunoscut, din tăriile de taină ale văzduhului, parcă!

Să mă odihnesc pe banca singuratecă de sub platanul acela cu pete cenușii și să ascult în liniște simfonia de seară ce a început discret? O... nici gând! Până nu ajung la liceu, nu! Mai întâi să-mi reintâlnesc vechiul prieten, să-i dau bună seara... apoi... vom mai vedea!

Ce repede am sosit! Parcă acum cincizeci de ani ajungeam, în ciuda tinereții mele, mai greu, la porțile lui larg deschise și primitive ca brațele unui prieten bătrân pe care, însă, oricât l-ai iubi de mult, nu-l apreciezi așa cum s-ar fi cuvenit, decât după ce nu mai este lângă tine!

Iată-l... la fel de frumos, ca și pe vremuri, deși au trecut peste el atâtea decenii a adăpostit atâtea generații.

Brăul lui de cărămidă albastră este la fel de strălucitor ca-ntotdeauna. Simt că trebuie să stau undeva și să-l privesc cât mai mult, într-un dialog mut cu el. Ce bine că e banca asta aici, așezată în fața unui măreț trandafir bătrân, ce-și înalță, totuși, cu

semeție ultimii lui ambasadori sentimentali către această toamnă timpurie, plină de o căldură dulce, învăluitoare.

Dar ce se-ntâmplă oare?... se lasă o ceață din senin? Aduce vântul pale de fum de la vreun foc de frunze uscate de pe undeva, din grădină? Sau mi s-au aburit ochelarii, fără să bag de seamă? Îmi scot batista să-i șterg...

— Vă salut, domnule profesor! Ce mai faceți ?

După glas l-am recunoscut imediat pe interlocutorul meu, dar îmi pun repede ochelarii, ca să verific. Da... e Paul Matache, fostul meu elev de la *Schewitz Thièrrin*. Bărbat în toată puterea cuvântului, cu tâmpile puțin încărunțite, ce-i dau figurii lui frumoase o aleasă distincție.

— Bună-seara, Paule! Fă-mi plăcerea și ia loc.

— Domnule profesor, spuse el, rămânând încă în picioare – pe vremuri, când erați dascălul nostru, ne-ați învățat, pe deasupra oricăror lucruri, să fim sinceri. Acum vă rog respectuos să fiți sincer cu mine și să-mi spuneți dacă vă face într-adevăr plăcere să stau puțin cu dumneavoastră, sau mi-ați spus-o din politete, ca să nu mă supăr?

Am oftat din adânc și i-am răspuns:

— Sincer! Ajunsesem tocmai la capătul solilocviului¹ meu și parcă simțeam nevoia să mai schimb o vorbă cu cineva... prieten! Șezi, te rog! Nu ne-am mai văzut de când cu prima mea conferință de la *radio*!

— Exact! Mă bucur mult că v-am întâlnit! Și, dacă vă văd aci, bănuiesc că v-a adus dorul de liceul dumneavoastră.

— Opt ani... de tinerețe, Paule dragă!

— Mai bine de mine, că mi-am terminat cursurile secundare colindând pe la vreo patru licee!

— De... știu și eu? Spuneai că m-a adus aci dorul de liceul la care am învățat? Da. Așa este! Dar să știi că la fel de dor îmi este și de acelea la care i-am învățat eu pe alții! Nostalgia de neînlăturat a catedrei, a elevilor, a școlii, m-a urmărit și mă urmărește cu cea mai mare înverșunare.

Să-ți povestesc ceva ciudat. De multe ori, profesor fiind, mă visam elev. Și știi cum se începe povestirea viselor, de obicei se făcea că eram în clasa a VIII-a modernă la *Liceul Lazăr* (vezi, nu-mi schimbasesm liceul nici în vis măcar), pe care, deși profesor de câțiva ani, trebuia s-o repet, ca oricare alt elev. Aveam Franceză cu Aurel Dinu, unul din cei mai duioși și mai înțelegători dascăli ai noștri. Mă gândeam, nu fără justificată îngrijorare și emoție:

— Dar cum Dumnezeu se face asta? Eu știu că am absolvit clasa a VIII-a de mult, mi-am dat și bacalaureatul, și licența, sunt acum profesor. De ce trebuie să mai urmez încă o dată clasa a VIII-a? Ce lege fără noimă... anapoda, mai e asta? Dacă se întâmplă, Doamne ferește, să mă trântesc la vreo matenie... la Matematici de pildă, unde eu sunt slab, ce-am să mă fac? Mi se anulează toate celelalte examene? Ce aiureală!

Și când mă chemă profesorul la lecție, iar eu ma ridicam din bancă, mă trezeam brusc, scăldat în sudoare și respiram ușurat:

— Ah... ce bine că a fost vis!

Acum, când am părăsit învățământul de atâta timp, visez de multe ori că mai sunt profesor încă și trăiesc scene autentice din viața mea de dascăl... Mă văd în cancelarie, luând catalogul de un colț și legănându-l ușor în drumul meu spre clasă.

¹ Convorbirea unui om cu el însuși

Deși știu bine că acolo unde mă duc e clasa a IV-a, mă opresc totuși ca să mai citesc o dată pe tablă fixată pe ușă *Clasa a IV-a B*.

Când sună clopoțelul de ieșire, mă trezesc tot brusc (e soneria ceasornicului meu deșteptător), dar de astă-dată cu o copleșitoare nostalgie, cu o mahnire pe care n-am cum să ți-o descriu, și spun oftând cu regret:

— Ah, ce păcat că a fost vis... și s-a terminat atât de curând! Să mai fi durat măcar până făceam lecția!

— V-a pasionat atât de mult învățământul?! se mira Paul Matache.

— Da! Pentru mine, cea mai frumoasă profesie din lume este aceea de dascăl. Și dacă ar fi să-mi reiau viața de la început, tot profesor m-aș face!

— E, într-adevăr, impresionant!

— Este și mai impresionant, dragul meu, că mi-am văzut foștii elevi ajunși adevărate personalități ale vieții noastre de astăzi: medici, ingineri, arhitecți, avocați, ofițeri superiori, compozitori, scriitori, dirijori de operă, cântăreți, actori, regizori, profesori care, întâlnindu-mă, numai că nu m-au îmbrățișat pe stradă. Și-au amintit cu drag și duioșie de orele noastre de literatură!... Asta face mai mult ca orice Dar te-am reținut destul, și poate că te grabești. Te rog să mă scuzi...

Paul Matache mă-nterupse, însă, zâmbind:

— Nu uitați că și eu fac parte dintre foștii dumneavoastră elevi care se gândesc cu același drag ca și ceilalți la orele de literatură... și chiar la o mică serbare... de pe timpuri...

În aceeași clipă, un orologiu apropiat bătu orele opt. Paul Matache își privi ceasul de la mână mirat și spuse ca trezit dintr-un vis:

— Dar când, oare, s-a scurs atât de repede o oră întreagă... șaiszeci de minute?

— Eu mă întreb cu tristețe, îi răspunsei cu un oftat discret, când s-au scurs cei șaiszeci de ani de viață ai mei?!

Paul Matache se ridică de pe bancă și se înclină la fel de respectuos ca pe vremuri. Îi întinsei mâna și el mi-o strânse cu putere. Un surâs cald, de simpatie și compasiune discretă, flutura pe chipul fostului meu elev:

— Noapte bună, domnule profesor!

Ianuarie 1971